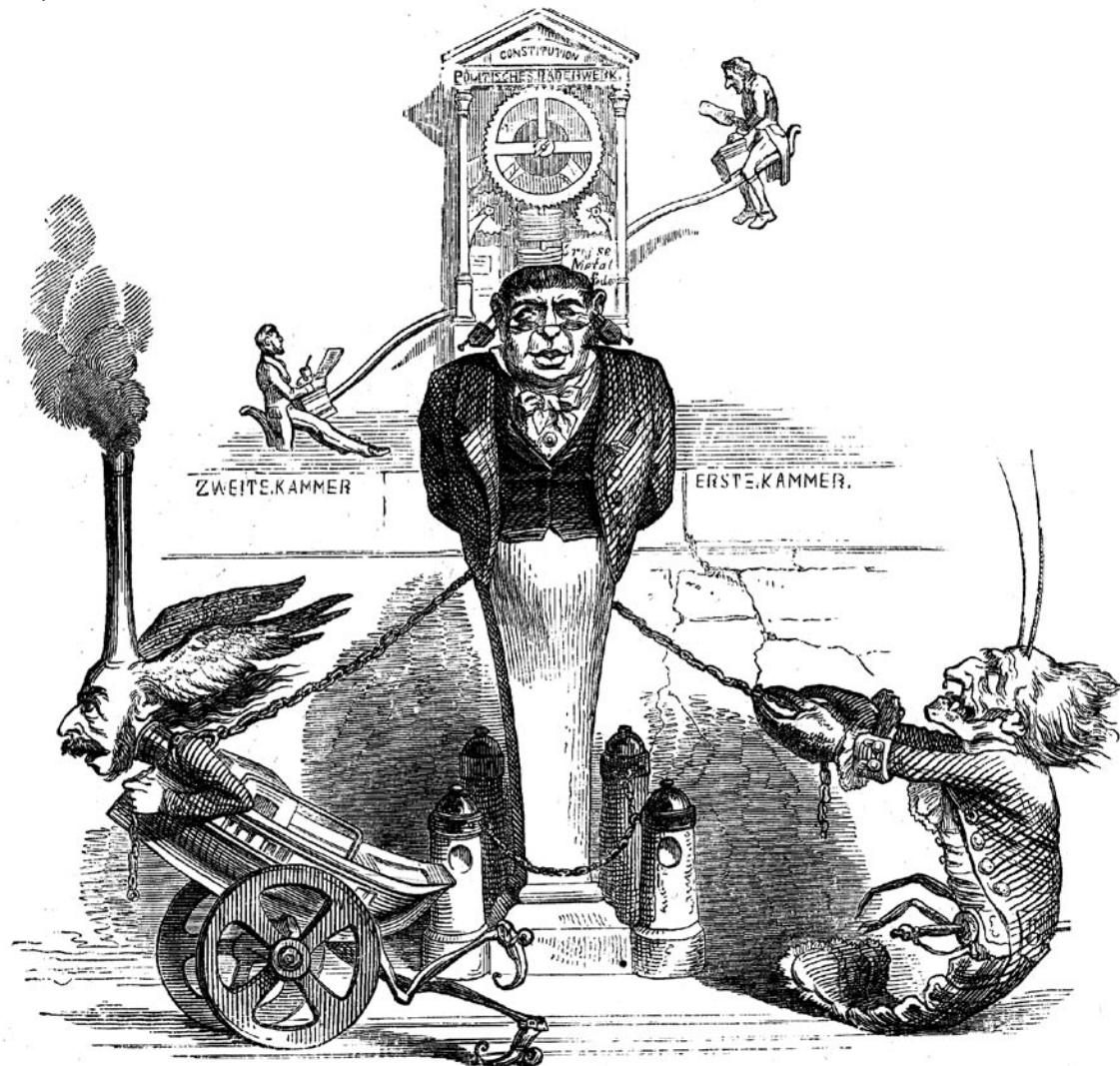

Sfera Politicii

109

REVISTĂ LUNARĂ DE ȘTIINȚE POLITICE
EDITATĂ DE FUNDAȚIA SOCIETATEA CIVILĂ

ANUL XII, 2004

Cuprins

Revista este editată de
Fundația Societatea Civilă

EDITORIAL BOARD

CĂLIN ANASTASIU

DANIEL CHIROT

DENNIS DELETANT

ANNELI UTE GABANYI

GAIL KLIGMAN

DAN OPRESCU

VLADIMIR TISMĂNEANU

G. M. TAMAS

DIRECTOR

STELIAN TĂNASE

REDACȚIE

Redactor șef:

ROMULUS BRÂNCOVEANU

Redactor șef-adjunct:

IOANA COSTESCU

Secretar de redacție:

LIVIU STOICA

Colectivul redacțional:

ADRIAN CIOROIANU

LAURENTIU ȘTEFAN SCALAT

VALENTIN STAN

Adresa Redacției:

Piața Amzei, nr. 13, Et. 1.

București, România

Tel/Fax: 01 312 84 96,

01 212 76 61

sferapoliticii@rdslink.ro

<http://www.sfera.50megs.com>

**Revistă recunoscută
de CNCSIS**

2. <i>Editorial</i>	Romulus Brâncoveanu	În campanie
5. <i>Politică internă</i>	Paul Blendea	Noi idei, politică și alegeri
9. <i>Politică internațională</i>	Petru Dumitriu	Reforma ONU ca vionță și reprezentare
18.	Dan Oprescu	La est (dar și la vest, nord, sud & Co.) de Eden
27. <i>Dezbateri</i>	Marian Chiriac	Cu jumătate de măsură
34.	Claudiu Herțeliu	Religia și organizarea “pieței” religiilor
38. <i>Istorie recentă</i>	Gabriel Catalan, Mircea Stănescu	Scurtă istorie a Securitatei
54. <i>Document</i>	Stelian Tănase	Lucrețiu Pătrășcanu
60. <i>Recenzii</i>	Vlad Flonta	Criticile unui <i>insider</i> . Joseph E. Stiglitz, <i>Globarizarea. Speranțe și deziluzii</i>
61.	Andrei Pop	Sondajele de opinie. <i>Sondajele de opinie. Mod de utilizare – Alegerile 2000. Prezentare și analiză</i>
63.	Silviu Șerban	Vechea și noua propagandă politică. Jean-Marie Domenach, <i>Propaganda politică</i>

Revista Sfera Politicii apare cu sprijinul
NATIONAL ENDOWMENT FOR DEMOCRACY

În campanie

ROMULUS BRÂNCOVEANU

The present local elections campaign is a good opportunity to evaluate our political reality. The obvious professional campaign is not supported by a real political force of the parties or a maturity of the entire political system. The policies are replaced by the image, and the democratic vote is reduced to a validation mechanism. The parties have no policies, no vectors to make them popular and they appeal to various leaders and their image in order to persuade the electors. The specific policies and the local leaders are almost absent, making the confusion even greater an stressing the unnatural state of the Romanian democracy.

Realitatea politică poate fi observată nu numai pe fereastră, aşa cum îi îndemna să-o facă un celebru filosof pe studenții săi în viziunea unui regizor din anii comunismului, și nu doar cu instrumente sociologice care au pretenția că o măsoară, aşa cum în laboratoare savanții măsoară mărimile fizice, ci și prin lentila câte unui eveniment. Putem lua un asemenea eveniment, și utilizându-l asemenea unei lentele, ne putem apela asupra lucrurilor, îndepărându-le sau aducându-le mai în apropiere, după cum ni se pare mai potrivit. O asemenea lentilă care deschide perspectiva sunt alegerile locale, în plină desfășurare. Suntem în campanie, a început campania electorală, putem privi realitatea noastră politică în toate splendoarea ei (câtă e!).

Profesionalizarea antreprizei politice

Primul lucru care ne sare în ochi, marca acestei campanii electorale, este *profesionalizarea*. Partidele par să știe astăzi foarte bine ce înseamnă o campanie electorală și cum se desfășoară ea, mai ales la centru. Ele și-au trecut în serviciu posturi de radio și de televiziune, analiști politici, experți de peste ocean sau din regiuni mai apropiate, și-au elaborat strategii, ghiduri de campanie, treinăză candidații, într-un cuvânt au făcut rost de rețetă, de ingredientele necesare supei electorale, și încă ceva pe deasupra. Totuși, faptul că această campanie electorală este profesionalizată nu spune nimic despre forța *politică* a partidelor ca atare și despre maturitatea sistemului nostru politic. Mai degrabă, este de fațadă și de rău augur pentru evoluția vieții politice. Partidele politice pot fi puternice din punct

de vedere financiar, pot fi și mai puternice prin acapararea forței statului, pot fi chiar covârșitor de puternice prin combinația dintre forța statului, relație clientelare și de comandă, din mediul afacerilor, finanțelor și al înaltei birocrații. Dar toată această forță, aşa cum arată exemplul PSD, nu implică nimic din dimensiunea benefică pe care asemenea actori ar trebui să o confere unei societăți politic așezate. De aceea, procesul de *profesionalizare* pe care îl constatăm reprezintă o parte din reaua orânduire care s-a încheiat și se încheagă sub ochii noștri în societate, în economie, în politică, în cultură și în relațiile interumane. E un semn că antrepriza politică, poate cel mai dinamic proces al tranziției românești, se autonomizează și își schimbă substanța și metodele: de la inițiativa politică individuală, cea prin care imediat după revoluție unii și alții s-au adunat, fie luăți de val, fie din calcul și oportunism, fie de frică, fie conduși de instinctul că investiția în politică este, în ani de tranziție, o investiție mai profitabilă decât investiția imobiliară (ceea ce nu i-a împiedicat pe unii să investească deopotrivă în cele două domenii) - la acțiunea concertată de grup în vederea utilizării sistemului politic pentru conservarea prevalenței în acumularea de bunuri economice și simbolice. Ciclul de la puterea politică la puterea economică și, mai departe, de la puterea economică la cea politică se încheie. Astăzi, deși nimici nu știe prea bine care sunt noile grupuri sociale și cu atât mai mult să le descrie mulțumitor, pare evident că resursele sunt distribuite potrivit unui numitor comun și că bătălia se dă de către această nouă entitate: *grupul*. În Turnul Babel al

grupurilor sociale născute și încurate de tranziție, asemenea limbilor Pământului, clasa politică este grupul cel mai bine conturat. Partidele nu mai sunt ale indivizilor care se treziră la un loc după revoluție, ci ale *clasei politice* închegate între timp, stabilizată în funcții și, mulțumită de statutul său, stagnând în căutarea unei formule de reproducție care să nu-i primejdiască acumulările. Solidaritatea manifestată de diferențele față de acestei clase atunci când vine vorba de propriile ei interese, a căpătat cu timpul accente identitare și de acțiune. Capitalismul de cunostere de care vorbea Iliescu, este în primul rând prezent în relațiile politice. Politica fiind un mediu al cunosterei, și nu al competiției, înțelegem mai bine de ce nu avem o opoziție puternică, dacă nu în număr, măcar în vigoare și în reacții față de politica unui guvern care îi oferă zilnic prilejuri să o facă. Înțelegem de ce partidele noi, cum ar fi URR, pe care intelectuali scăpătați ai societății civile încearcă să-l împingă de la spate, nu-și găsesc locul și nu sunt primite pe scenă: nefiind partide ale acestei clase, sunt corpușe străine și periculoase. Clasa noastră politică preferă numai partide pe care le crește la săn și care se bucură de îndrumarea ei, cum ar fi PNG-ul lui Becali și Pavel. Ce alte exemple ar mai fi necesare pentru a ne convinge de izolarea clasei politice de societate, de faptul că utilizează întreaga structură a statului în folos propriei, și adeseori împotriva societății, decât schimbările de parlamentari și organizații între partide, reciclarea post – și inter – electorală a parlamentarilor, primarilor, consilierilor și ministrilor? Aceștia trec dintr-o barcă într-alta, fără ca inconsistența crescândă a vieții politice și fără ca toate aceste salturi să poarte însemnul pe care îl merită – *circ.* Rareori, în istoria politică, pot fi întâlnite scene pline de haz, precum aceea a confruntării TV dintre Gușă, în poziția de vajnic apărător al guvernării CDR, și Duvăz, în aceea de promotor al PSD.

Dar clasa politică nu înseamnă doar parlamentari și guvernamentalici. Ea a produs un *establishment* care include și amestecă politicieni, jurnaliști, vedete de televiziune, maneliști, manechine și manechini, oameni de afaceri și controlorii în piețe, intelectuali de la putere și din opoziție, toată spuma adunată deasupra în 14 ani de flux și reflux al reformei. Acest *establishment* nu doar că participă la repartizarea resurselor, la acumularea primitivă de capital (cum ar spune analiștii noștri politici, nedesprinși de ceea ce au învățat la ședințele de învățământ político-ideologic și la reciclările de la Ștefan Gheorghiu), ci a căpătat suficientă putere de a-și circula în interior propriile resurse și de a distribui roluri, celor convenabili și inconvenabili.

Campania electorală este un minunat prilej de mobilizare a acestui *establishment*, cu toți reprezentanții săi, sub focurile de artificii ale lansării candidaților. Tot mai de aceea nu trebuie să ne lăsăm înșelați de profesionalizarea campaniei electorale. Campaniile electorale din acest an nu sunt politice. Oricât de spectaculoase au fost lansările în campanie ale PSD, PD și ale Alianței Dreptate și Adevar PNL – PD, totuși, n-am asistat la momentul punerii în funcțiune a aceluia colos mecanic, a mașinăriei politice de care vorbește Max Weber, ci doar la un show, la un carnaval al *establishment-ului*, ale cărui ecouri se vor risipi ca fumul. Valul morii la care ducem grăunțele, cerne altă făină, decât aceea pe care o aşteptăm de 14 ani încoace.

Goana după imagine

Dacă vom răsuci un pic lentila acestor alegeri și vom schimba termenii discuției, pierzând în fundal carnavalul în plină desfășurare, vom observa stresul electoral al partidelor. El este vizibil nu numai în încrâncenarea lui Stolojan, în iritarea abia mascătă a lui Năstase, în râsul bine întreținut al lui Băsescu și în jovialitatea mecanică al lui Geoană, ci și pe afișe, pe panourile publicitare, în aer. Partide de listă fiind, partidele noastre nu au oamenii măcar vizibili, dacă nu credibili și capabili, în afara capetelor de listă, în stare să concureze pentru primării din orașe mai importante. Capul de listă sau prezidențiabilul sunt purtați din lansare de candidat în lansare, doar – doar se va prinde ceva și de reprezentanții obișnuiți ai partidului. Iar atunci când acest lucru nu este posibil, intră în joc *capul de listă*. Candidează el, acolo unde partidul are nevoie! Strategia a fost lansată, la alegerile trecute, de PD. Ca și în alte cazuri, și în acesta, Băsescu a fost un premergător. El a optat încă de acum 4 ani pentru funcția de primar al Capitalei care, pe atunci, în imaginul politic, n-ar fi putut fi rezervată unor personaje politice mai importante. Intrat târziu în cursă, dar beneficiind de o vizibilitate pe care a știut tot timpul să și-o crească, a câștigat mai întâi Primăria Bucureștiului și, ulterior, șefia PD. Schema a functionat pentru că la mijloc a fost personalitatea de tip mediatic a lui Băsescu, dar e greu de întrevăzut o rațiune pentru care e utilizată din nou anul acesta, PD-ul trimițându-și prima linie în alegerile locale. Boc, primar la Cluj, Boagiu, primăriță de sector?

PSD a adoptat, la rândul său, prinț-o mișcare pe care a crezut-o vicleană, strategia Băsescu, desemnându-i pe miniștri Geoană și Rus pentru funcțiile de primar la București și Cluj. PSD, deși nu s-ar spune că duce lipsa resursei umane, iar dacă nu o are, o recrutează, nu a reușit să producă - deși aceasta trebuie să fi fost una dintre politicile lui de cadre prioritare, și nu

s-a zice că nu a încercat în diverse variante - primarul care să se constituie în contracandidat pentru Băsescu sau Funar. Candidaturile lui Geoană și Rus nu sunt, aşa cum clamează liderii PSD, produsul unui proiect politic coherent sau măcar al unei strategii electorale, ci o licitare de tip dâmbovițean a importanței alegerilor locale. Alegerile locale sunt privite ca momentul cel mai important al anului electoral, decisive în lupta pentru cursa legislativă și cea prezidențială. În acest mecanism de condiționare, avem cheia disfuncționalității sistemului politic românesc. Politicile sunt înlocuite cu imaginea, iar votul democratic este redus la un simplu mecanism de legitimare. Partidele nu au politici, nu au vectori care să le facă transparente și, drept urmare, apelează la lideri și la imagine pentru a convinge electoratul. În locul unor politici specifice și a unor lideri reiești din jocul politic la nivel local, avem o strategie de imagine națională și lideri naționali care candidează pentru confirmarea și consolidarea acestei imagini. E greu de spus care e cantitatea de bizantinism (dâmbovițean, totuși) în această mișcare și cât din ea provine, spre exemplu, din încercarea premierului de a-i disloca pe unii dintre posibilii săi competitori de la centru la nivelul local al sistemului politic. Pentru că perdanți, Geoană și Rus, își vor pierde probabil anvergura, iar căstigând, vor rămâne departe de jocurile de putere pe care le va încerca posibilul președinte din partea PSD cu posibilul său nou guvern.

Asemenea mișcări, oricât de spectaculoase și oricât de apreciate de iubitorii biliardului politic, măresc confuzia din viața socială. Pe zi ce trece, devine tot mai evident nu doar că nu respectăm regulile pe care ni le-am prescris în constituții și legi, dar și că nu suntem capabili să producem reguli practice, cutume fără de care buna orânduire, stabilitatea și prosperitatea nu sunt posibile. Viața politică românească își creștează, este adevarat, reguli, dar nu cele favorabile democrației și cele pe care ni le dorim. Regulile noastre amestecă elemente arhaice (clanul nu face parte din categoriile modernității, desigur) cu elementele cele mai noi și de față ale actului politic occidental. Amestecul este toxic, iar toxicitatea sa va crește pe măsură ce anormalul devine normă, iar societatea se aşează în albia unui curs ce duce spre subdezvoltare și clivaj social. Mult dorita întoarcere la normalitate, prin care se subîntelegea o viață politică așezată și o societate prosperă, este încă departe. Sau poate tocmai aceasta, realitatea pe care o vedem acum prin lentilă, este normalitatea noastră?

ROMULUS BRÂNCOVEANU - Doctor în filosofie. Predă filosofie politică și filosofia istoriei la Facultatea de Filosofie, Universitatea din București.

SEMNAL

**David Held, Anthony McGrew,
David Goldblatt, Jonathan
Perraton**

*Transformări globale. Politică,
economie și cultură*

Traducere: Ramona Elena Lupașcu,
Adriana Straub, Mihaela Bordea, Alina
Maria Turcu

Editura: Polirom

Anul apariției: 2004

„Transformări globale reprezintă expunerea cea mai detaliată și mai amplă a forțelor globale care ne remodeleză viețile. Este o uimitoare combinație de istorie, științe politice și economie ce aruncă o nouă lumină asupra schimbărilor pe care le vom vedea în secolul XXI.”

Joseph Nye

„Ce placere este să citești o carte cuprinzătoare și bine documentată, în care argumentele sunt expuse cu precizie și apoi verificate și în care concluziile decurg într-adevăr din dovezi. Aceasta poate fi cu ușurință socotită cea mai bună expunere a ceea ce globalizarea a înfăptuit sau nu până în prezent. Este o lectură esențială pentru oricine caută să înțeleagă modul în care lumea ne influențează viețile.”

Michael Mann

„O analiză impresionantă și foarte cuprinzătoare a proceselor politice, economice și culturale complexe ce configurează și reconfigurează lumea în care trăim. Autorii interoghează critic conceptul globalizării de care s-a abuzat atât și demonstrează, într-o modalitate foarte convingătoare și deosebit de cursivă, nevoia noastră de a adopta un răspuns politic mult mai creativ față de forțele care transformă în prezent societatea la diferite scări.”

Peter Dicken

„O contrapondere necesară atât față de optimism, cât și față de pessimism!”

The Observer ■

Noi idei, politică și alegeri

PAUL BLENDEA

In June will be local elections and despite that a large majority of voters want a change there is no sign that Romanian politicians are able to produce an adequate offer. The political spectrum in not completely configurer, the Social Democracy, the Liberalism and the Christian Democracy are not stabilized and clear defined. The Power is stacked in old fashion of doing politics and the Opposition has lack of professionals, logistics and ideas.

1. Problemele spectrului politic românesc

Spectrul politic românesc nu este complet configurat și stabilizat nici după 14 ani de tranziție de la totalitarism la democrație. Deocamdată nici una dintre cele trei direcții fundamentale: liberalismul, creștin-democrația și social-democrația nu sunt clar definite. Social-democrația este dezbinată și aflată într-o luptă de uzură care a început în 1990 între Frontul Salvării Naționale (FSN) și Partidul Social Democrat Român (PSDR) condus de Sergiu Cunescu și a continuat după scindarea FSN în Partidul Democrației Sociale din România (PDSR) și Partidul Democrat (PD) urmată de absorbția PSDR. Astăzi Partidul Social Democrat (PSD) - urmașul PDSR - funcționează în regim de partid unic, în timp ce Partidul Democrat (PD) are o imagine erodată de participarea la guvernarea Convenției Democrate (CDR) și este măcinat de exodul membrilor către PSD și Partidul Național Liberal (PNL), fiind totodată aliat cu liberalii și adversar al PSD.

Liberalismul a avut probleme chiar de la reparația lui pe scena politică. Interminabilele lupte interne pentru putere, sciziunile, problemele cu imaginea liderilor, toate acestea au conturat imaginea unui partid slab care este oricând gata să facă inaceptabile concesii foștilor comuniști regrupați în PSD. Creștin-democrația este în criză după implozia Partidului Național Țărănesc Creștin-Democrat (PNȚ-CD) ca urmare a guvernării între 1996-2000, percepță de populație ca dezamăgitoare. Eșecul reformei interne a partidului girată de Victor Ciobea, un model negativ de lider, la care se adaugă presiunea

concurențială venită din partea unui nou partid de orientare creștin-democrată, Uniunea pentru Reconstrucția României anunță o nouă perioadă de turbulențe în cadrul creștin-democrației românești. Partidul România Mare (PRM) a fost și a rămas partidul ceaușiștilor nostalgiți și securiștilor pensionați sau reciclați, fascinați de dictatură, incapabili de adaptare la normele și cerințele unei societăți democratice. Din păcate și celelalte partide sunt pline de oameni cu astfel de mentalități.

2. Problemele economice

Crearea pieței libere și politica de reforme s-au lovit de presiunile de tip populist venite din partea PSD și PRM. Ca urmare a politicii economice impuse de aceste partide, România se situează pe locul 129 din 155 de state în Indexul Libertății Economice (Heritage Foundation, 2004). Ocupă acest loc codaș din următoarele motive: politică monetară defectuoasă, taxe vamale mari în comparație cu alte țări, vameși corupți, impozite exagerate, investiții străine scăzute, birocrație stufoasă, justiție părtinițoare și piață neagră înfloritoare.

În România economia are un grad redus de libertate. Proiectele se împotmolesc datorită lipsei de colaborare între minister și a corupției la nivel înalt. Nu se pot face afaceri fără să faci apel la relații sau mită. Politica monetară a Băncii Naționale impusă de PSD și PRM a fost defectuoasă, de vreme ce din 1993 și până în 2002 rata medie a inflației a fost de circa 30%. Au fost promulgate o serie de legi noi, democratice, dar justiția nu le aplică. Taxele pe muncă sunt mari în comparație cu alte țări. În dis-

cursul oficial se folosește frecvent sintagma “continuarea reformelor”, în timp ce reformele sunt blocate conștient în unele zone ale puterii, iar când nu pot fi blocate se reduce viteza cu care sunt implementate sau sunt deformate până la anulare. Potrivit calculelor analiștilor economici, România va avea de plătit datorii externe de câteva miliarde de dolari pentru reformele demarate în anul 1996 de actuala opozitie și anulate *de facto* sau *de jure* de PSD imediat după preluarea puterii. Dirijarea unei părți din Produsul Intern Brut către conturile fruntașilor PSD a fost însoțită de returnarea unei părți din fondurile rambursabile și nerambursabile puse la dispoziția României de către Uniunea Europeană. În ultimul raport asupra guvernării, Societatea Academică Română menționează ca principal pericol pentru economie creșterea rapidă a rețelei economice *underground*, având ca nucleu un grup de oameni de afaceri care își realizează profiturile folosindu-se de relațiile lor politice (SAR, 2004). Corupții din guvernele postdecembriști au drenat din avuția națională spre conturi private circa 25 de miliarde de Euro.

3. Alegerile locale la orizont

Pe piața politică românească există o cerere extraordinară în privința unei forțe politice noi. Potrivit unui sondaj CURS (CURS, 2004), 72% din români consideră că România are nevoie de o schimbare la alegerile din 2004. Cu toate acestea, oferta se limitează în linii mari la același partide sau alianțe ca în 2000 și deocamdată nu se întrevede un grup capabil să fructifice această oportunitate ivită pe piața politică. O încercare în această direcție face URR, dar deocamdată nu este un partid vizibil nici în *mass media*, nici în sondaje. Stagnarea în sărăcie, corupția și disfuncționalitățile din justiție fac ca dinamica opțiunilor politice față de PSD să fie ușor descendente. Din ianuarie 2002 (Curs, 2004) și până astăzi, PSD a coborât în sondaje de la 47% la 42%. Principalele reproșuri aduse Guvernului sunt: corupția, nerespectarea independenței justiției și încălcarea libertății presei. PSD alunecă încet, dar sigur și datorită eșecului de a se reforma din interior. Tehnocații aduși după 2000 în partid: Gușă, Se-verin, Tănărescu, Geoană etc. au eşuat în încercarea de a schimba structura clientelară a partidului. La fel au eşuat și tehnocații inclusi în grupul Primului Ministru, cazul Emil Hurezeanu e edificator, și probabil că aceeași soartă o va avea și Alin Teodorescu.

Rețelele de putere și influență coordonate de acesta-numiți “baroni locali” au preluat controlul asupra partidului și dau ultimul asalt pentru preluarea

controlului asupra statului. Majoritatea românilor (62,5%, CURS, 2004) consideră că țara merge într-o direcție greșită și că actualul guvern nu este capabil să îmbunătățească situația economico-socială existentă. Aproape jumătate (45 %) din electoratul PSD dorește o schimbare politică în 2004, ceea ce înseamnă că până și apropiații acestui partid și-au pierdut nădejdea că această entitate politică va reuși să facă ceea ce a promis. Acest electorat s-ar putea deplasa spre alte partide. Mitul atotputerniciei PSD întreținut cu ajutorul sondajelor falsificate care induc deformări de percepție a realității politice s-ar putea să se prăbușească, cu condiția să existe o alternativă politică credibilă.

Alianța PNL-PD care secondează PSD în sondaje (30%, CURS, 2004) are electoratul concentrat în orașele cu peste 200.000 de locuitori, bine educat și cu venituri mai mari decât electoratul celorlalte partide. Alianța a reușit să convingă doar o parte din electoratul urban orientat către centru-dreapta și are o mare problemă cu atragerea electoratului din zonele rurale. Acolo există un electorat îmbătrânit, hipnotizat de *charisma* lui Ion Iliescu, votant tradițional al partidului aflat la putere oricare ar fi el, care își bazează subzistența pe pensia de la CAP mărătit recent de PSD cu 100%. Alianța are un potențial de creștere redus însă și foarte posibil ca în lipsa unei alte opțiuni o parte din electoratul indecis, care reprezintă circa 35% din total să-i acorde totuși votul. Deocamdată nimeni nu poate ști cât de mare va fi acest vot negativ pentru că votanții de acest tip se hotărăsc în prezua sau chiar în ziua votării.

Partidul România Mare creație a corifeilor ceaușismului are un electorat concentrat în orașele mici, slab educat, extrem de sărac și de prost informat și foarte combativ. Din 2001 și până astăzi, PRM a oscilat în jurul a 15% (Curs, 2004) ceea ce indică faptul că nu are potențial de creștere. Totuși, în cazul în care pe piața politică românească nu apare o ofertă atractivă, e posibil ca o parte din electoratul indecis să-și de-a votul PRM și să-l propulseze în turul doi în detrimentul Alianței PNL-PD sau în poziția de arbitru la formarea nouului guvern, dacă Alianța și PSD vor avea scoruri aproximativ egale. Operațiunea de schimbare a imaginii PRM cu ajutorul consilierilor israelieni nu va reuși să păcălească nici electoratul român, nici cancelariile străine. O parte din membrii și simpatizanții PRM sunt debusolați de schimbarea poziției partidului față de SUA, NATO, Uniunea Europeană, maghiari și evrei, după cum ne arată “cazul Vasilescu”, membru marginal al PRM exclus recent din partid datorită opozitiei față de noua orientare a conducerii. Sindromul “lip-

sei de direcție” indus de noua orientare politică ar putea afecta imaginea partidului mai ales în zonele urbane și s-ar putea materializa prin cantonarea la 15%.

PSD a câștigat alegerile din 2000 și între timp și-a consolidat poziția în teritoriu prin racolarea a sute de primari ai opoziției. Se profilează încă o victorie la alegerile din vară dacă ținem cont de rezultatele sondajelor și de decizia neinspirată a Alianței PNL-PD de a participa pe liste separate. În mediul urban Alianța va avea candidați comuni doar în București și în Cluj. Dacă la București sunt șanse mari ca Băsescu să câștige, la Cluj lupta între candidații PRM, PSD și Alianței va fi foarte strânsă. La Iași, un consilier liberal nesușinut de partid va candida ca independent împotriva candidaților PNL și PD. La Brașov, filialele PD și PNL se luptă între ele de multă vreme și creează culoar pentru candidatul PSD. Situația este în mare cam aceeași și în restul orașelor unde PSD și PRM au mari șanse să câștige. Lăsați liberi să opteze, liderii locali ai PNL și PD au întors spatele Alianței și victoriei. Argumentul avansat de politicienii din opoziție că localele sunt un test pentru a afla ponderea fiecărui partid din Alianță e doar o diversiune care ascunde poftele de mărire ale celor care visează că vor izgoni “baronii” PSD și le vor prelua “feudele”. Acest sondaj l-ar putea realiza oricând cu acuratețe una din firmele străine de profil prezente pe piața românească.

În mediul rural situația este la fel de favorabilă PSD. Majoritatea primarilor sunt de la partidul de guvernământ, care a dublat pensiile țăranilor, a alocații câteva milioane pentru fiecare familie de agricultori pentru campania din această primăvară și a racolat primari de la opoziție. În plus, majoritatea electoratului din mediul rural este conservator și votează în mod tradițional cu partidul aflat la putere. În aceste condiții, șansele partidelor din opoziție sunt reduse. Ce efect va avea câștigarea alegerilor locale de către PSD asupra opțiunilor alegătorilor la alegerile generale și asupra strategiei partidelor de opoziție? În privința alegătorilor, un succes PSD va întări “mitul atotputerniciei” PSD și va împinge o parte din electoratul indecis să nu participe la niște alegeri care i se par deja adjudecate. Acest electorat putea fi captat de Alianța PNL-PD și pierderea lui ar putea însemna pierderea alegerilor generale. Iluzia că după alegerile locale alianțele și partidele de opoziție vor avea timp să elaboreze și să implementeze o nouă strategie de campanie, aşa cum deja a anunțat PNȚ-CD, îi va costa scump pe politicienii amăgiți de mirajul puterii care în loc să conlucreze pentru a crea masa critică de răsturnare a PSD de la putere preferă să opteze pentru o strategie perdantă.

Angajamentele pe care PSD și le-a luat față de UE și NATO în privința democratizării și reformei economice sunt puse sub semnul întrebării de modul în care acest partid înțelege să gestioneze tranziția României către democrație și economia de piață. Manipularea, diversiunea, violența și șantajul au fost și rămân metodele preferate de către conducătorii PSD pentru obținerea “consensului” și “democratizarea” țării. Cetățenii sunt dezinformați și manipulați de către Președinte, Primul Ministru și miniștri aproape la fiecare luare de poziție în *mass media*. Presiunile neconstituționale asupra partidelor de opoziție, care se traduc prin hărțuiri necontenite și racolări prin șantaj ale membrilor acestora aflați în Parlament sau la conducerea primăriilor, restrângerea libertății de exprimare prin evaziunea aspră *mass media* și intimidarea ziariștilor conținută o imagine care aduce mai degrabă cu o dictatură *soft* decât cu o democrație. O “coloană a cincea” lucrează și ea cu mult spor din interiorul opoziției la o nouă victorie a PSD.

4. Noile idei și politica

Peste tot în lume guvernele și serviciile publice sunt mult în urma sectorului de afaceri în ceea ce privește aprecierea valorii unei idei noi. Lumea afacerilor a început să aprecieze valoarea noilor idei și să-și dea seama că informațiile, cunoașterea, tehnologia și competența tind să devină elemente indispensabile în noua economie care se prefigurează. Probabil că în viitorul apropiat diferența între companii va fi făcută de valoarea furnizată de noile idei.

Un guvern interesat de bunăstarea cetățenilor și modernizarea rapidă a țării ar trebui să aibă un Departament pentru Planificare Strategică, care, pe lângă alte îndatoriri, ar trebui să producă și să încurajeze producerea și punerea în practică de idei noi și de gândire nouă. În cadrul Guvernului ar trebui să existe un Grup de Lucru care să se ocupe cu simplificarea procedurilor, metodelor, taxelor etc. Grupul ar trebui să colaboreze cu cetățenii, cu oamenii de afaceri și politicienii de la care să colecteze idei și sugestii privind simplificarea vieții social-economice. În fiecare minister ar trebui să existe un Grup de Lucru însărcinat cu menținerea coerentiei sistemului și un altul a cărui sarcină ar fi introducerea schimbărilor, modernizarea. Aceste grupuri de lucru ar trebui să aibă putere de decizie, altfel propunerile lor vor fi înghițite de mlaștina birocratiei. Deocamdată, factorii de decizie din ministere sunt prea prinși cu administrarea a “ceea ce este” pentru a mai avea timp și energie pentru “ceea ce ar putea să fie”. De exemplu, ministrul educației este prea prinș cu pro-

blema salarizării profesorilor, cu dificultățile școlilor, reclamațiile, abandonul școlar etc. pentru a mai avea timp și pentru inovații care să fie implementate cu profesionalism.

Din păcate, în politica românească supraviețuirea, rezolvarea de probleme curente și managementul crizelor sunt considerate ca fiind suficiente pentru dezvoltare și poate că aceasta este una dintre cauzele principale ale dezamăgirii crescânde a cetățenilor în ceea ce privește procesul politic, cu "corolarul" ei, absenteismul. Înnoirea societății românești se va produce atunci când oameni care cred în valorile democrației vor ajunge în posturile cheie ale sistemului politico-economic.

BIBLIOGRAFIE

Centrul de sociologie urbană și rurală (2004) - *Dinamica opțiunilor politice de la alegerile parlamentare din noiembrie 2000 până în martie 2004*.
Heritage Foundation (2004) - *Indexul Libertății Economice*.
Societatea Academică Română (2004) - *Raport asupra guvernării*.

SEMNAL

Ion I. Ionescu

Sociologia dezvoltării comunitare

Traducere: Alina Radu

Editura: Institutul European

Anul apariției: 2004

Volumul este rezultatul documentării și al contactelor autorului cu personalități din Franța, Belgia, Elveția, Italia și alături implicate în domeniul dezvoltării comunitare, dar și al convingerii acestuia că satele și orașele românești își pot continua dezvoltarea cu finalitate socială și ecologică în contextul intențiilor de a intra în Uniunea Europeană. Prin cercetarea-intervenție, sociologia poate contribui la efortul sinergic al comunităților de a-și lăsa în stăpânire viața socioumană cotidiană cu bucuriile și problemele lor reale, redescoperind demnitatea și capacitatea acțiunii constructive a membrilor lor, oameni și instituții. Trebuie voință de diagnosticare cu onestitate științifică a unităților sociale reale, nu închipuite, cu tradițiile, valorile, structurile morale specifice, ca și voință de acțiune constructivă în parteneriat.

Din cuprins

- Emergența dezvoltării locale
- A gândi global și a acționa local
- Puterea publică și intervenția socială
- Dezvoltarea socială urbană
- Procesul de dezvoltare socială a cartierului
- Dezvoltarea cu finalitate socială a comunităților rurale
- Starea cercetărilor privind dezvoltarea comunitară
- Fundamente ale cercetării intervenție
- Redescoperirea liantului comunitar și social ■

PAUL BLENDEA - Master în filosofie și studii interdisciplinare. Cercetător Științific Principal la Institutul de Științe ale Educației din București. Consultant educațional certificat de *Netherlands School for Educational Management*, Olanda, formator în Consiliere și Orientarea Carierei certificat de *Holstebro Technical College and Academy* și *The Danish Institute for Educational Training of Vocational Teachers*, Danemarca, formator de inspectori școlari certificat de *Center for British Teachers, Marea Britanie*. Autor al unor lucrări și articole în domeniul managementului educațional, politologiei și filosofiei.

Reforma ONU ca voință și reprezentare

PETRU DUMITRIU

The recent entry of Romania in the Security Council of ONU points out the problem of reforming this organization. Put in second place because of the interest of the Romanian society in Euro Atlantic integration, the ONU reform is analyzed under two aspects: the role of the organization as a leader in administrating the globalization and the evolution of the rapports between the unilateral and multilateral in global administration.

Noua intrare a României în Consiliul de Securitate¹ al ONU redusează în atenție, într-o oarecare măsură - mai redusă decât acestea le-ar merita - teme de actualitate pentru organizația mondială, inclusiv chestiunea reformei. Discuția despre reformă nu este deloc nouă, dar manifestările curente ale globalizării o fac mai interesantă ca de obicei. Pentru societatea și diplomația românești, a căror țintă fundamentală a fost integrarea în organizațiile euro-atlantice, interesul față de ONU a fost cumva obturat. În prezent, reforma nu mai este doar un subiect de dezbatere de utilitate inteligențială. Prezența în Consiliul de Securitate este o ocasioare de lărgire a orizontului politicii externe pentru că deschide, cu privire la ONU, și alte perspective decât cele legate de campaniile militare. Reforma este demnă de atenție nu ca termen la modă, ci pentru că este legată de două teme fundamentale: rolul organizației ca protagonist în gestionarea globalizării și evoluția raporturilor dintre unilateralism și multilateralism în guvernarea globală.

1. Contextul istoric al reformei ONU

Organizația Națiunilor Unite a fost produsul membrilor săi fondatori și proiectată de funcționeză, așa cum cei mai influenți dintre aceștia au dorit, desigur, în raport cu condițiile prevalente în perioada respectivă. Transformarea realităților geopolitice contemporane a fost mult mai rapidă decât cea a efortului de adaptare instituțională a organizației. În fond, ONU nu a fost creată pentru a răspunde unor nevoi precise și concrete ci, așa cum se exprima Maurice Bertrand, "pentru a răspunde unui vis", și anume "vișul păcii". Or, pacea (mondială) corespunde unei

anumite ordini (mondiale). Pentru învincătorii în cel de-al doilea război, "menținerea păcii" este sinonimul "menținerii ordinii", mai precis a ordinii învincătorilor. ONU este rezultatul unei ambiguități, din moment ce nici învincătorii, atât de deosebiți pe cât erau Stalin și Roosevelt și regimurile reprezentate de ei, nu aveau aceeași viziune asupra ordinii mondiale².

A măsura reușita, eficiența și relevanța organizației mondiale este o chestiune fundamentală de percepție care nu poate decât să fluctueze în raport cu tradițiile țării care o face și cu relațiile pe care le-a întreținut cu organizația de-a lungul timpului. Pentru Africa de Sud a apartheidului, ONU era desigur o organizație detestabilă, dar pentru actuala Africă de Sud organizația este matricea legitimității luptei anti-apartheid, fără de care abolirea sistemului rasist nu ar fi fost posibilă. Pentru Statele Unite, organizația în forma ei originară, reprezenta un instrument pragmatic de consolidare a revenirii sale la multilateralism, dar și viziunea idealistă a unui nou proiect colectiv de menținere a păcii. Nu este surprinzătoare, prin urmare, reținerea iritată față de organizație, atunci când devinea o cutie de rezonanță pentru discursuri anti-americană. Pentru țările care s-au eliberat în deceniul șase de dominația colonială, sprijinul politic și moral al ONU a contat tot atât de mult cât propria revoltă și confruntarea violentă, acolo unde acestea s-au produs. Pentru noile republici independente care au succedat Uniunii Sovietice și Iugoslaviei, ONU a fost instanța recunoașterii existenței lor statale și a consacrárii legitimității desprinderii de structurile federative, recunoscute până atunci de dreptul internațional. Pentru victimele uitate în închisorile regimurilor totalitare,

politica ONU de promovare a respectului pentru drepturile omului și libertățile fundamentale a reprezentat prima afirmare a apartenenței la valorile unei lumi civilizate, prima expresie instituționalizată a solidarității umane și a rezistenței în fața atotputerniciei "rațiunii de stat". Organizația nu poate satisface toate interesele statelor.

După cum ea nu poate satisface nici toate principiile. Dintr-o postură oarecum excesivă, Bertrand consideră că "sistemul actual de instituții mondiale joacă un rol exact contrar celui pentru care în mod teoretic a fost creat: nu garantează pacea, legitimează regimuri opresive, conduce la decizii sistematic favorabile celor puternici sau pur și simplu contrare unui interes general pe care nimeni nu îl reprezintă, nu permite nici un dialog util între săraci și bogăți, acoperă cu ipocrizie, în numele marilor principii ale Cartei ONU, conservarea de structuri arhaice".³ Unul dintre istoriografi ONU, Evan Luard, analizând păcatele originare ale perioadei de început a organizației (1945-1955) face o observație importantă a cărei relevanță nu a încetat să crească în perioada curentă în care efortul de transparentă și comunicare, precum și noul fetiș al "relațiilor publice" influențează profund diplomația multilaterală. Luard nota că în perioada respectivă organizația "nu era considerată (...) ca un loc unde marile puteri sau oricare alții negociau soluții pentru diferendele lor. Ea era privită ca un forum public unde problemele erau discutate public, unde oponenții erau condamnați public, unde rezoluțiile erau propuse public, unde opinia publică era mobilizată pentru cauza care era apărată. Ea era considerată, în consecință, mai curând ca un câmp de bătălie decât ca un loc de căutare a păcii, ca un loc unde se marchează puncte decât unde se caută înțelegerea, ca un instrument de confruntare, mai curând decât unul de conciliere".⁴ Dincolo de excesele critice, este pertinentă constatarea că ONU s-a dezvoltat într-o măsură insuficientă ca forum pentru negocieri efective între statele având poziții divergente. Această tendință este datorată și modului de operare al majoritatii occidentale în primul deceniu de existență al organizației, care a imprimat și profesat primatul voinței majorității. După decolonizare și creșterea de la 51 la 191 a numărului statelor membre, modelul astfel construit s-a întors împotriva intereselor occidentale.

Din punct de vedere al intențiilor originare ale Cartei ONU s-au acumulat două probleme majore, generate de două tipuri de frustrări:

- membrii fondatori nu mai sunt în majoritate și prin urmare nici obiectivele lor nu mai sunt în mod necesar similare celor ale organizației în prezent;
- noii veniți în organizație au aderat la Cartă pe care

au acceptat-o ca atare în condiții istorice determinate, ceea ce înseamnă că propriile lor obiective nu sunt neapărat reflectate în acest document și în modul de funcționare pe care îl prescrie.

Deși "crizele financiare" au fost expresia cea mai vizibilă a problemelor cu care se confruntă organizația, miza dezbatării a fost întotdeauna politică, legată de întrebări fundamentale asupra a ceea ce ONU trebuie să facă și ce nu trebuie să facă, în special în zona de interes a marilor puteri. Din această perspectivă, crizele temporare au evidențiat poziții divergențe față de viabilitatea și relevanța multilateralismului. De multe ori țări mici și mijlocii au considerat că anumite forme de presiune pentru reforme manageriale și administrative erau de fapt expresia "asaltului împotriva multilateralismului".

Pe măsură ce condițiile geopolitice internaționale s-au schimbat în raport cu cele care au inspirat Carta ONU și instituțiile sale în 1945, a fost clar că nu a existat un consens asupra modului în care trebuie reformată organizația, unele mari puteri clamând nevoie de reforme, fără însă a-și asuma riscul revizuirii Cartei. În acest mod, efortul de adaptare al organizației la un mediu internațional aflat într-o accentuată dinamică a fost constant, dar reactiv și nu anticipativ.

Orice evaluare a tentativelor curente de reformă a ONU trebuie să înceapă de la plasarea sa realistă în raport cu etapele similare din trecut. Recentul impuls în promovarea reformei⁵ nu constituie un demers nou. Reforma și reorganizarea structurii și sistemului său operațional au fost, cu fluctuații inerente, un proces continuu, încă de la fondarea Națiunilor Unite. Ansamblul mecanismelor interguvernamentale ale ONU, în special în domeniile economic și social, a evoluat din nevoie obiectivă de a reacționa la imperativile membrilor săi și de a se adapta la schimbările în relațiile internaționale. O trăsătură constantă a acestei evoluții, văzută inițial ca acțiune reformatoare și, ulterior, ca o caracteristică reformabilă, a fost creaarea continuă de noi programe, reflectându-se împlinirea în noi zone de preocupare ale organizației. Deja la începutul anilor 1980, sistemul ONU și al agenților sale specializați opera cu o gamă largă de aranjamente instituționale destinate unor activități care acopereau practic toate domeniile de interacțiune internațională, de la securitate și menținerea păcii la dezvoltare economică, de la apărarea drepturilor omului la protecția proprietății intelectuale, de la standardizare tehnică la codificarea progresivă a dreptului internațional, de la spațiul extra-atmosferic la marea liberă.

În încercarea de a răspunde cât mai multor solicitări, ONU nu a știut să evite pericolul supraîncărcării instituționale, constatăre ușor de făcut chiar după

primele două decenii de activitate. Încă din 1966 s-a făcut simțită “tendința de a crede că fiecare nouă propunere necesită o nouă instituție care să o ducă la îndeplinire”⁶. În aceste condiții, atât ca resurse financiare, cât și ca resurse umane, ONU a fost supusă permanent unor presiuni crescânde pentru fiecare program, ceea ce a diminuat posibilitatea întreprinderii unor proiecte ambițioase și capacitatea de anticipare pe termen lung. Pozițiile adoptate de state nu au făcut distincția netă necesară între validitatea temelor și obiectivelor organizației și relevanța structurilor create pentru a le aborda. Aceasta a condus la o situație în care ONU era constrânsă să abordeze atât problemele curente cât și cele în curs de apariție, fără a avea mijloacele suplimentare adecvate. Așa-numita *“criză a multilateralismului”* a demonstrat insuficiența inherentă a demersurilor pur administrative care evită numirea cauzelor fundamentale ale inadecvării. Răspunsul statelor membre la *“criza multilateralismului”* a fost preponderent managerial. Probleme esențiale cum ar fi lipsa de consens asupra rolului ONU în sistemul internațional și nivelul resurselor alocate au fost evitate.

Eforturile de reformă s-au făcut de cele mai multe ori sub presiune, fie ca rezultat al aşa numitelor *“crize financiare”* care de fapt nu erau crize generate de administrarea internă a sistemului, ci de atitudinea unor state membre, fie a unor crize de moment declanșate de eșecul acțiunilor sub egida ONU în cazuri specifice. Evaluările erau făcute în raport cu interesele de circumstanță ale unor membri. În funcție de acestea, slăbiciunile sistemului Națiunilor Unite erau explicate în două feluri:

- organizația este dominată de state mici și în curs de dezvoltare și prea slabă, datorită implicării în procesele sale decizionale a numeroase state care nu dispun de forță reală în aplicarea deciziilor;
- organizației nu i se dau mijloacele și autoritatea necesară pentru a deveni o forță supravuernamentală.

Pe măsură ce structura interguvernamentală s-a amplificat, iar activitățile sale s-au diversificat, ONU s-a confruntat cu probleme instituționale endemice legate de eficacitatea și eficiența folosirii resurselor. Cele mai multe dintre aceste probleme au fost tratate într-o manieră ad-hoc și punctuală. Au existat totuși momente în care statele membre au simțit nevoie de a examina funcționarea structurii interguvernamentale în ansamblul său și de a face schimbări mai sistematice care să conducă la restructurarea parțială sau totală a mecanismelor instituționale existente. Niciodată noțiunea de reformă nu a avut același conținut pentru toți membrii sau măcar pentru grupurile sale aproximative de interes. Cu toate acestea, în practică și atitudinea politică a statelor s-a făcut întotdeauna distincția între

domeniul menținerii păcii și securității internaționale și promotorul deciziilor în acest domeniu, Consiliul de Securitate, și cel al dezvoltării economice și sociale, al cărei exponent a fost Consiliul Economic și Social (ECOSOC). Adunarea Generală a ONU a fost vizată de ideile de reformă, pe ambele domenii, dar din două unghiuri concomitente și adesea contradictorii, respectiv fie ca exponent al ineficienței și irelevanței sale ca forță de vot, fie ca expresie supremă a reprezentativității democratice și a egalității suverane a statelor.

2. Reforma în domeniile economic și social: în ce direcție?

Tematica economică și socială, fiind cea mai expansivă în direcția asumării unor noi responsabilități și ca sursă a creării de organisme noi, a fost și cea mai vizată de nevoia de schimbări. Tentativele de reformă au fost atât de numeroase încât, din perspectivă istorică nu constituie evenimente. Remarcăm, totuși, efortul major de restructurare a sectoarelor economic și social făcut în 1977. Începând din prima parte a anilor '80, ONU a făcut obiectul unor atacuri serioase din partea criticilor săi. Adunarea Generală a numit un Comitet de Experți Interguvernamental de Nivel Înalt (Grupul celor 18) în 1985 pentru a examina eficiența și funcționarea administrativă și financiară a ONU. Pe baza raportului Grupului celor 18, prezentat în august 1986, Adunarea Generală a adoptat un set de recomandări, cu importante ramificații și implicații⁷. Secretarul-General, Consiliul Economic și Social și Adunarea Generală, împreună cu organismele lor subordinate, s-au angajat în discuții și negocieri cuprinzătoare asupra acestor recomandări. Acestea au generat atât reforme procedurale, cât și operațiuni de restructurare ale Secretariatului. Cu toate acestea nu se poate spune că obiectivele permanente sau periodice ale reformei au fost satisfăcute la nivelul așteptărilor. Multe aspecte legate de rolul ONU în domeniul economic și social, precum și de programele operaționale ale ONU consacrate dezvoltării au condus la diferențe acute de opinie între țările industrializate și cele în curs de dezvoltare, care nu au fost rezolvate nici în prezent.

Pe de altă parte, așa cum observa un autor, “actualele structuri ale ONU responsabile pentru temele economice și sociale au fost criticate pentru că sunt lipsite de mijloace reale de coordonare și că, prin urmare, nu funcționează eficient. Această poziție critică nu ține cont de faptul că structura ONU a fost concepută să funcționeze descentralizat și pe presupunerea că acțiunile sale vor fi coordonate. Tentativele de reformă a ONU constituie în esență expresia evoluției sale continue”.⁸ Evocarea lipsei de coordonare a devenit leit-motivul criticilor la adresa funcționării meca-

nismelor și instituțiilor cu competențe în domeniul economico-social ca și cum soluția ar fi fost la discreția Secretariatelor și nu a statelor membre și în ciuda faptului că domeniul a fost într-o evoluție determinată de încercarea de satisfacere a cerințelor de coordonare și eficiență. De pildă, sunt remarcabile eforturile Adunării Generale cu privire la “*restructurarea și revitalizarea Națiunilor Unite în domeniile economic, social și înrudite*”, cerute printr-o rezoluție care, deși nu descrie măsuri concrete, definește o serie de obiective și principii care aveau să marcheze dezvoltările ulterioare în aceste domenii⁹:

- nevoia promovării mai eficace a dezvoltării țărilor în curs de dezvoltare și a consolidării unui proces concertat, deliberat și continuu care să cuprindă toate organele și organismele cu responsabilități în sfera economică și socială;
- accentuarea responsabilității interguvernamentale asupra restructurării;
- menținerea principiilor democratice în luarea deciziilor;
- evitarea suprapunerilor cu alte organisme din sistemul ONU.

Mai este în discuție locul ONU ca intersecție a punctelor de divergență de sorginte ideologică. Sfârșitul războiului rece a pus capăt definitiv accesului conceptelor de planificare și etatism în instrumentarul și vocabularul ONU legat de dezvoltarea economică. Și-au făcut loc, în rezoluțiile ONU, noțiuni noi precum privatizare, liberalizare, spirit de întreprinzător, bună guvernare și s-a temperat ascensiunea asistenței oficiale pentru dezvoltare, resursele fiind redirigate pe canale bilaterale sau neguvernamentale. Opinia predominantă susținută de țările industrializate a reprezentat-o constatarea că dezvoltarea nu poate fi susținută prin acțiuni centralizate inspirate de ONU. În schimb, globalizarea a făcut să se remарce ulterior ascensiunea pe agenda globală a unor domenii importante de teme în a căror gestionare organizația mondială este inconfundabilă, precum protecția mediului înconjurător, prevenirea traficului de droguri, gestionarea problemelor demografice s.a.

Reforma mijloacelor de acțiune în sfera economică și socială nu este o imposibilitate tehnică, funcțională sau interzisă de evoluția mecanismelor pieței. Reforma este dependentă direct de voința și energia politică ale statelor care cer mai mult de la actualul sistem, dar și a celor din partea cărora se așteaptă renunțarea la exclusivitatea unor privilegii, precum efectul în cascădă al dreptului de veto¹⁰. Nu modul instituțional de organizare a ONU este piedică, ci reprezentările proprii ale statelor membre cu privire la ce înseamnă reforma. Cele mai complete propuneri de reformă a ONU au

venit din partea unor entități și experți independenți. Oricât de convingătoare și pertinente ar fi ideile concepțuale de reformă, ele nu pot fi aplicate în practică decât dacă sunt însușite de statele membre.

Prin urmare, principalul obstacol în calea unor reforme semnificative în domeniul economic și social este lipsa de consens asupra obiectivelor economice ale ONU ca atare. A lipsit vizibil orice acord asupra conținutului și obiectivelor reale și perene ale reformei sistemului întregului sistem. Majoritatea statelor industrializate și în special SUA nu încurajează un rol al ONU ca inițiator de strategii de schimbare economică și socială și politici de dezvoltare. În privința aspectelor economice importante, sunt preferate instituțiile de la Bretton-Woods, în care luarea deciziilor se face prin vot ponderat. În plus, dat fiind că cele mai multe programe de dezvoltare ale ONU sunt finanțate prin contribuții financiare extrabugetare, țările donatoare dețin în ultima instanță responsabilitatea pentru aprobarea, monitorizarea și anularea programelor, asigurându-se astfel că propriile contribuții financiare sunt cheltuite adevarat.

La rândul lor, secretarii generali succesivi ai ONU au abordat cu suficientă atenție relația organică dintre prerogativele suveranității naționale și ampliora posibilităților de acțiune ale organizației. A reieșit întotdeauna incongruența relației dintre așteptările statelor membre luate individual și interesele generice ale comunității internaționale în ansamblu, pe de o parte, și mijloacele efective puse la dispoziția organizației, pe de altă parte.

În aceste condiții nu este de mirare că majoritatea propunerilor de reformă enunțate oficial nu au fost foarte îndrăznețe. Reforma a fost limitată la ameliorarea funcționării Secretariatului (prin modificarea organigramei, reducerea numărului de posturi, schimbarea unor relații funcționale, reașezarea configurației din teren a reprezentanțelor ONU), modificarea priorităților (suprimarea unor programe depășite și concentrarea resurselor pe obiective critice) și eventual reorganizarea mecanismelor interguvernamentale cum a fost “revitalizarea” ECOSOC sau fuzionarea unor organisme subsidiare.

O constantă a acestor eforturi a fost situația lor în zone care nu afectau Carta. Ideea că documentul fundamental ar putea fi vreodată atins este evitată sistematic, pentru că, pe de o parte, ar putea să conducă la întărirea influenței lumii a treia în sferele economică și socială, și pe de altă parte, pentru că ar atinge inevitabil nucleul de forță al marilor puteri cu competențe speciale în menținerea păcii și securității internaționale.

3. Reforma Consiliului de Securitate: în beneficiul cui?

Revenirea în forță a Consiliului de Securitate, la începutul anilor '90, la capacitatea de a-și îndeplini mandatul, aşa cum a fost consacrat prin Cartă a adus în actualitate tema legitimității sale în raport cu avansul organizației spre universalitatea geografică, creșterea numărului său de membri și chiar cu al mărimii contribuției statelor la bugetul organizației. Au prins contur multiple presiuni, legitimizate de schimbările produse în raport cu 1945, atât din partea foștilor învinși în ultimul război mondial, cât și a lumii în curs de dezvoltare.

Începând din 1992 tema reprezentării echitabile și creșterii numărului de membri ai Consiliului de Securitate a fost introdusă pe agenda Adunării Generale, provocând dezbatere aprinsă și creatoare de diverse scenarii de schimbare. Divergența și varietatea punctelor de vedere aduse în discuție și confortul evident al actualilor membri permanenți în menținerea situației existente sunt obstacole tacite considerabile în calea avansării către o decizie, fără a fi nevoie ca vreun stat membru să se împotrivească explicit nevoii de schimbare. Este evident că reforma ONU în domeniul păcii și securității este asociată cu reforma Consiliului de Securitate.

Dificultățile reale ale angajării unui proces profund de reformă sunt și mai bine ilustrate de inerția puternică în reformarea Consiliului de Securitate. Acest domeniu este relevant, încrucișat blamul nu mai poate fi dirijat la adresa structurilor birocratice sau a ineficienței multilateralismului. În fond, este greu de imaginat o structură multilaterală operațională mai potență decât cea formată de nucleul de cinci țări membre permanente ale Consiliului de Securitate. Succesul sau insuccesul acțiunilor ONU în materie de menținerea păcii și securității sunt rezultatul armonizării sau dezacordului între acele 5 state și nu al unei eventuale incapacitați inerente a organizației de a realiza mandatele atribuite.

Reforma Consiliului de Securitate este legată nu numai de eficiență, ci și de reprezentativitatea și, implicit, legitimitatea acestuia, invocate de marcea majoritate a statelor membre ale ONU. Aprecierea reprezentativității și legitimității este făcută, cel mai adesea, în raport cu numărul membrilor Consiliului și mai ales cu configurația grupului de membri permanenți. Criticii invocă cel mai frecvent următoarele vicii de reprezentare¹¹:

- Reprezentativitatea geopolitică: patru dintre cei cinci membri permanenți sunt europeni sau legați de istoria Europei. Singurul membru permanent care nu provine din lumea industrializată este China. Nici un membru nu reprezintă emisfera sudică. De aceea, țările în curs de dezvoltare văd largirea Consiliului de

Securitate ca pe o posibilitate de a-și spori impactul în sistemul Națiunilor Unite și în guvernarea globală.

- Reprezentativitatea regională: din punct de vedere al grupurilor regionale informale ale ONU, nu sunt reprezentate permanente în Consiliu, America Latină și Africa. Reprezentarea regională adecvată ar trebui să fie una dintre valorile cheie ale legitimității și autorității Consiliului de Securitate. Acest tip de reprezentare a stat la baza modului de distribuire a locurilor nepermanente atunci când s-a procedat, prin amendarea Cartei, la extinderea de la 11 la 15 a numărului total de membri ai Consiliului de Securitate.¹²

- Reprezentativitatea demografică: dacă populația este utilizată drept criteriu de asigurare a reprezentativității, atunci emisfera nordică este supra-reprezentată în Consiliu. În exprimarea lui Knox, “pare absurd că, în 50 de ani – când conform estimărilor China, India, Pakistan, Nigeria și Indonezia vor reprezenta mai mult de patru miliarde persoane – Consiliul de Securitate va arăta la fel”.¹³ În același timp, agenda ca atare a Consiliului de Securitate s-a largit într-un mod în care sunt afectate grupuri de populație tot mai largi. Extinderea agendei presupune și o mai bună reprezentare a celor din zonele cele mai afectate de deciziile luate de Consiliu.

- Reprezentativitatea prin capacitate: unul dintre criteriile majore, enunțate ca atare în Carta ONU cu privire la calitatea de membru al Consiliului de Securitate, este capacitatea de a contribui la menținerea păcii și securității internaționale. De aici argumentul că, de fapt, Consiliul de Securitate nu mai reprezintă adekvat țările cu cea mai mare capacitate de a contribui la menținerea păcii și securității internaționale. Pe baza exclusivă a criteriului forței economice, Germania și Japonia luate împreună pot să-și aducă o contribuție comparabilă cu a Statelor Unite și mai mare ca a oricărui alt membru permanent actual.

- Dreptul de veto: decizia de consacrată a dreptului de veto a fost în bună parte rezultatul gândirii politice “realiste” a perioadei care a urmat imediat celui de-al doilea război mondial, potrivit căreia eficacitatea politică a Națiunilor Unite ar fi fost mult redusă dacă nu ar fi avut sprijinul concomitent al marilor puteri. Înținând cont că absența marilor puteri din Liga Națiunilor a constituit o slăbiciune majoră, autorii Cartei au incorporat dreptul de veto printre instituțiile esențiale ale ONU. În plus, ca mijloc de protecție al marilor puteri fondatoare, dreptul de veto a constituit supapa de siguranță pentru ca ONU să nu se poată supra-angaja și mai ales să nu se angajeze vreodată împotriva lor.¹⁴ De altfel, aşa cum notează istoricii, pe timpul negocierilor privind redactarea Cartei era clar că Statele Unite nu ar fi rămas membre ale ONU dacă nu i s-ar fi acordat dreptul de veto.¹⁵

Există propuneri care vizează schimbarea puterii de vot a statelor într-o manieră care ar permite și schimbarea forței decizionale a Adunării Generale (pornind de la constatarea că sistemul “un stat, un vot” folosit la adoptarea rezoluțiilor este nerealist, întrucât nu reflectă distribuția reală a puterii în lume), dar și schimbarea configurației nucleului permanent al Consiliului de Securitate (pornind de la diminuarea reprezentativității și legitimității acestuia).

Sunt notabili, în acest sens, *coeficienții Schwartzberg*, care constituie media aritmetică a trei indicatori pentru fiecare stat în parte: ponderea în numărul total de membri ai ONU, ponderea în populația mondială, ponderea în contribuția la bugetul organizației.¹⁶ Potrivit unei astfel de metodologii, 15 state ar avea o pondere de vot de peste 1% (SUA: 10,03%; China: 7,96%; Japonia: 7,73%; India: 5,80%; Germania: 3,91%; Franța: 2,68%; Italia: 2,31%; Marea Britanie: 2,20%; Brazilia: 1,60%; Indonezia: 1,41%; Rusia: 1,34%; Canada: 1,26%; Spania: 1,26%; Mexic: 1,06%; Pakistan: 1,03%). Celelalte state ar avea ponderi subunitare, cele mai mici fiind de 0,18%, o țară foarte populată, dar foarte săracă, precum Bangladesh având 0,89%, iar una bogată, dar mică, precum Luxemburg: 0,20%. România, conform coeficientului, ar vota în limita unei valori a votului de 0,32% (pentru comparație: Polonia 0,45% și Ungaria 0,29%).

Este vizibilă prin urmare posibilitatea ca rezoluțiile Adunării Generale să se adopte prin majoritate simplă sau calificată, care le-ar oferi mai bună reprezentativitate, atât din punct de vedere al capacitatii, cât și din punct de vedere demografic, și care ar asocia într-o mai mare măsură Sudul. De asemenea metodologia în cauza conturează apariția unui grup de aspiranți obiectivi la prezența în nucleul permanent al Consiliului de Securitate.

4. Atitudinea statelor membre ONU față de reformă

Atitudinea statelor membre ONU față de reformă este determinată, în principal, de statutul lor în ierarhia actuală și de prioritățile naționale proprii. Prin această prismă, dincolo de pozițiile declarative în favoarea reformei se pot contura următoarele categorii:¹⁷

- Statele care preferă status-quo-ul, având în cadrul organizației o poziție apropiată de aspirații: Statele Unite, China, Federația Rusă. Acestea văd ONU ca instrument al politicii lor externe și au controlul asupra oricăror încercări semnificative de schimbare și reformă.
- Statele care preferă status-quo-ul pentru că au o poziție care le depășește statutul real (Marea Britanie, Franța).
- Statele care doresc reformă (Germania și Japonia

întrucât sunt contributori semnificativi la bugetul organizației și văd o nepotrivire între rolul lor global și statutul în cadrul ONU.

- State care doresc reformă întrucât speră că aceasta să le aducă un rol mai mare decât îl au în configurația globală (Brazilia, India, Nigeria) și care își promovează în acest fel și aspirațiile de ridicare a statutului lor pe plan regional.
- State exemplare în privința contribuților nete față de organizație, prin resurse financiare voluntare și elaborarea de concepte, prin asistență oferită pentru dezvoltare și participarea la operațiuni de menținere a păcii. Ele au fost permanent la originea unor reforme parțiale substanțiale în diferite domenii și, prin acțiunea lor, rezolvă probleme și întăresc organizația (Canada, Suedia, Olanda, Norvegia, Finlanda). Aceste state nu pretind creșterea rolului lor formal în cadrul organizației, deși sunt contributori unanim apreciați și se bucură de o recunoaștere și un statut informal superior celui formal.
- Statele care cer mult de la organizație (majoritatea țărilor subdezvoltate), de la care așteaptă soluționarea problemelor lor economice și sociale. Acestea își aduc o contribuție nesemnificativă la resursele organizației fiind preponderent beneficiare în plan politic și al mobilizării de resurse.
- Statele nemulțumite de relațiile actuale de putere (Cuba, Sudan, Malaiezia, Algeria), care văd nevoie reformării ONU, dar în același timp sunt beneficiare ale sistemului. Acestea promovează acțiunea colectivă prin care să-și întărească poziția lor relativă într-o organizație mai populistă.
- Statele care au făcut sau fac obiectul unor sancțiuni ONU, nemulțumite profund de politică acesteia, dar care ar fi pierdut și mai mult în afara organizației și care doresc o reformă care să ducă la reducerea substanțială a influenței marilor puteri.

O importanță incontestabilă și, de fapt, necontestată, în diferitele formule ale ecuațiilor reformei o are atitudinea Statelor Unite. În calitatea sa de cel mai mare contributor, SUA au fost deseori nemulțumite de unele dintre programele organizației și de modul de gestionare a resurselor. În plus, Statele Unite nu doresc ca organizația să se implice în anumite activități. Timp de 15 ani SUA au folosit pârghia presiunii financiare pentru a determina realizarea de reforme, ceea ce a afectat permanent funcționarea organizației. Un impact puternic l-a provocat Fundația Heritage care, în anii 1980, predica “o lume fără ONU”. Amendamentul Kassebaum din 1985 a determinat stoparea unor contribuții bugetare ale SUA, agravându-se în acest fel situația financiară a organizației. În 1992 și 1993, deranjate de unele dintre reforme conceptuale ale lui Boutros Boutros-Ghali, care nu reflectau prio-

rități americane, a fost încurajată o campanie de presă împotriva ONU, în ciuda reorganizărilor succesive și creșterii constante a complexității operațiunilor de menținere a păcii și a deschiderilor în alte domenii. Printre rezultatele acestei campanii, cel mai remarcabil este că în 2000, Adunarea Generală a acceptat scăderea baremului de cotizații al SUA de la 25% la 22%. Această atitudine cooperantă nu a determinat o poziție mai binevoitoare față de rolul ONU în general.

Interesul Statelor Unite pentru un anumit mod de funcționare a organizației mondiale nu este unul forțat și nici exagerat. Rolul pe care Statele Unite l-au avut atât în geneza politică a Ligii Națiunilor cât și în crearea Organizației Națiunilor Unite a fost determinant. Definirea inițială a structurii ONU a fost aproape în exclusivitate operă americană. La Dumbarton Oaks, în august 1944, discuția cu privire la viitora Cartă a pornit de la un memorandum american. Ca și la Bretton Woods, în privința Fondului Monetar Internațional, americanii și-au impus ideile pe prezumția categorică a asumării și exercitării unui *leadership* mondial și a folosirii ONU în acest scop. Evoluțiile complexe succese de după cel de-al doilea război mondial au făcut însă ca premisele inițiale să nu se mai mențină. Unele dintre prevederile specifice ale Cartei nu au funcționat niciodată, altele au căzut în desuetudine. Pentru SUA o reformă care să întărească ONU prin diminuarea posibilităților sale de influență nu este o opțiune. Întrebarea următoare devine, prin urmare, retorică: "Fără puterea americană, eficiența rezoluțiilor ONU, cel puțin în cazurile cele mai grave, nu ar fi și mai slabă decât este? Cu alte cuvinte zidurile ONU nu sunt prea înalte. Chiar și în interiorul unui stat de drept, sistemul juridic și judiciar nu reprezintă decât un amortizor, eficace doar în parte, al brutalității raporturilor umane. Imperfecțiunea fundamentală a oricărei construcții juridice este și mai flagrantă când este vorba de dreptul internațional."¹⁸

In momentele de cumpănă pentru multilateralism sunt cu atât mai puțin fezabile schimbări pro-funde, conceptuale sau care presupun revizuirea Cartei, dacă acestea nu au girul SUA. Reformele administrative și manageriale, care constituie prerogativele Secretarului General vor rămâne întotdeauna posibile, dar potențialul lor este tot mai mic, având în vedere reducerile succese de personal și înghețarea bugetului în termeni reali, de mai bine de un deceniu.

5. Opțiunile de reformă

Direcțiile strategice de reformă a ONU, posibile în condițiile descrise mai sus, sunt diverse. Una dintre ele ar putea fi consolidarea mijloacelor ONU de stimulare a unei cooperări constructive globale astfel

încât să fie satisfăcute într-o măsură decentă nevoile de bază economice și sociale ale vastei majorități a populației mondiale, pe baza valorilor solidarității și a conștiinței destinului comun. În această categorie se înscriu conceptele largi ale *securității umane, dezvoltării umane, dezvoltării durabile, contractului global, responsabilității de intervenție umanitară, dreptului la dezvoltare, desfășurărilor preventive*. Acestea sunt concepte noi, de cele mai multe ori elaborate în afara cadrului negocierilor ONU, dar care se bucură de recunoaștere și produc impact în activitățile ONU, fără ca toate să fie adoptate formal.

O altă direcție ar fi afirmarea organizației în promovarea valorilor democrației și capitalismului occidental, cele care au condus la evoluția pozitivă a acestor societăți până la nivelul unei bunăstări extinse la nivelul tuturor categoriilor populației, la stabilitate politică și pace socială, la integrare și capacitate de proiecție pașnică a propriilor valori. Valorile democratice cunosc o răspândire constantă, la expansiunea lor putând contribui și ONU¹⁹, deși promovarea democrației nu este un obiectiv constituțional al său. Acțiunile în favoarea democratizării interne a statelor membre sunt tot mai bine primite și în lumea a treia, deși evident nu se bucură de recunoaștere universală.

Excesele globalizării economice și concepțiile economice dominante, printre care neoliberalismul, lasă puțin loc de acțiune eficientă, în domeniul dezvoltării, unei organizații ca ONU, atât din punct de vedere politic cât și instituțional (Organizația Mondială a Comerțului și instituțiile de la Bretton Woods având mijloacele reale de acțiune). Ceea ce nu înseamnă însă că ONU nu are relevanță și nu se poate reforma în privința instrumentarului de influențare a politicilor macroeconomice, pe baza unei orientări pragmatice spre rezultate, care ar maximiza impactul și viabilitatea ambelor seturi de valori: solidaritate și conștiința destinului comun vs. democrație și economie de piață.

Alte forme de manifestare ale globalizării (în afara celor strict economice) deschid direcții noi de acțiune, care întăresc utilitatea și legitimitatea Națiunilor Unite: degradarea mediului, migrațiile, criminalitatea organizată, terorismul, traficul de droguri, domenii în care politicile independente de mare putere nu sunt nici ele suficiente. Din această perspectivă, globalizarea poate întări rolul organizațiilor internaționale. Odată cu creșterea interdependențelor și interacțiunilor la scară globală, devine tot mai evident că organizațiile internaționale sunt necesare pentru a crea un cadru în care toate aceste interacțiuni să se dezvolte în mod ordonat și coerent.

Creșterea autorității ONU depinde și de măsura în care aceasta va reuși să atragă la proiectele sale

contribuția noilor protagoniști, alții decât guvernele și structurile interguvernamentale. Conlucrarea cu organizațiile neguvernamentale, prevăzută de Carta ONU, a atins deja cote fără precedent, iar unele dintre aceste organizații au la dispoziție deja mijloace financiare mai importante decât cele ale unor instituții din sistemul ONU pe domenii similare. ONU trebuie să își dezvolte capacitatea de a lărgi accesul organizațiilor neguvernamentale competente la luarea și legitimizarea deciziilor. Conlucrarea operațională cu sectorul de afaceri este o direcție nouă, nestipulată ca atare în Cartă, dar permisă de spiritul acesteia, datorită, pe de o parte, expertizei și resurselor de care dispune sectorul de afaceri și, pe de altă parte, a rolului direct al acestuia în generarea unor fenomene transfrontaliere, dintre care unele au influențe notabile din punct de vedere social, ecologic și al drepturilor omului.

Din perspectiva exponentilor democrației naționale este necesar un minimum de echitate și echilibru în realitatea economică internațională și în ceea ce privește politica de putere internațională, în lipsa căroră Carta ONU rămâne o declarație retorică. În contextul ONU, oricare ar fi opțiunile de reformare, rămâne validă o cunoscută dilemă a dreptului internațional²⁰:

- garantarea ordinii de drept internațional de către o superputere (sau de către un grup restrâns de puteri), ceea ce duce în mod necesar la arbitrar în aplicarea principiilor sau deciziilor legale;
- garantarea sa de către o comunitate de state egale – de exemplu, printr-o aplicare colectivă a legii prin intermediul unei structuri internaționale democratice - care implică eficiență scăzută în punerea în aplicare, dacă marile puteri nu se conformează deciziilor care le afectează propriile interese.

O viziune cu adevărat nouă asupra ONU ar fi una care ar diminua radical consecințele condițiilor istorice care au determinat natura organizației la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, prin schimbarea unor precepte esențiale din dreptul internațional, inclusiv redefinirea suveranității în relație cu drepturile suverane ale cetățeanului, precum și introducerea unei autentice separări a echivalentului puterilor “legislative” și “executive” în organizația mondială.

Fiind o structură multilaterală și multidisciplinară, cu vocație universală, atât din punctul de vedere al numărului de membri cât și al domeniilor de preocupare, ONU trebuie să se angajeze într-un proces continuu de adaptare și de reașezare în termeni de priorități și resurse. Indiferent însă cum evoluează dinamica realităților internaționale, doar statele membre pot genera o reformă profundă, nu inițiativele Secretarului-General, care pot ameliora numai profilul administrativ și managerial. “Crizele” ONU sunt expresia nu a insu-

ficienței funcționale, deși această există, ci a lipsei de convergență a membrilor ei celor mai influenți. Reforma ONU poate lua orice direcție, în litera sau spiritul Cartei, ori în afara acestora, dar este necesară voință de schimbare care să țină cont și de interesele altora.

Reforma ONU trebuie să definească limpede funcțiile complexe principale ale ONU în contextul mai larg al guvernării globale. Acestea pot fi grupate și definite în diferite moduri, dar în esență se pot acomoda modelului descris de Benjamin Bassin²¹:

- În virtutea naturii sale de unic organism interguvernamental universal, ONU constituie un forum natural de legitimizare (sau de negare a legitimității) a ideilor, doctrinelor și orientărilor semnificative în context global.
- ONU dispune de potențialul de a modela agenda internațională, de a facilita și influența elaborarea de noi politici.
- ONU, organismele și agențile sale specializate, fiecare în domeniile lor respective de competență, acționează în calitate de creatori de reguli, standarde și norme internaționale.
- ONU este cel mai echilibrat gestionar și cel bun catalizator al asistenței economice și tehnice prin activitățile operaționale, orientate spre stimularea dezvoltării.

În concluzie, pentru ca un program de reformă să fie credibil și consistent, acesta trebuie să definească echilibrul sau proporția optimă dintr-o serie de opțiuni:

- Reforma administrativ-managerială vs. reforma profundă care presupune revizuirea Cartei ONU;
- Reformarea domeniilor economic și social vs. reformă cuprinzătoare, inclusiv a mecanismului de acțiune și decizie în menținerea păcii și securității internaționale;
- Reformarea Consiliului de Securitate într-o direcție care să dea satisfacție Germaniei și Japoniei vs. una care să asigure o mai bună reprezentare geopolitică;
- Reforma ONU care să garanteze controlul marilor puteri vs. una care să protejeze statele mici și mijlocii;
- Reforma ONU axată pe suveranitatea definită în raport cu interesele de stat vs. o suveranitate redefinită în raport cu drepturile individuale și cetățenești;
- Reformarea activităților ONU pe baza unei restructurări instituționale vs. cea caracterizată prin redefiniri de politici și concepte;
- Reforma ONU ca mijloc de ameliorare a activității Secretariatelor și organismelor operaționale din diversele componente ale sistemului vs. reforma ca modalitate de determinare a modificării conduitei statelor în mediul multilateral și față de bunurile publice globale.

Un model credibil de reformă trebuie să cuprindă referiri lipsite de ambiguitate la toate aceste dimensiuni. Este credibilă alternativa descrisă de June²² legată în general de semnificația organizațiilor internaționale în viitor. Pe de o parte, globalizarea poate întări

rolul organizațiilor internaționale. Odată cu creșterea interacțiunii între diverse entități la scară globală, devine tot mai evident că organizațiile internaționale sunt necesare pentru a crea un cadru în care toate aceste interacțiuni se dezvoltă în mod ordonat și coerent. Pe de altă parte, rolul organizațiilor internaționale poate să slăbească. Dacă cei mai reprezentativi exponenti ai intereselor societății se organizează la nivel global, ei ar putea să aibă nevoie tot mai puțină de organizațiile internaționale ca forum de întâlniri, dezbatere și decizie.

Categoric, trecerea în neființă sau irelevanță a ONU este de neconceput, indiferent de impactul crizelor efemere sau persistente ale organizației sau de fluctuațiile în atitudinea statelor membre. După aproape șase decenii de prezență în arena internațională, ceea ce reprezintă ONU ca voință și reprezentare nu poate dispare. Miza discuției este alta. Pentru a rămâne un protagonist global influent, statele membre trebuie să permită ONU să se adapteze continuu dinamicii relațiilor internaționale, întotdeauna superioară ritmului de evoluție a unei reforme marcante în prezent de cel puțin două handicapuri esențiale: încrăpătarea Cartei și stagnarea resurselor financiare.

N.B. - Evaluările cuprinse în această analiză nu reprezintă punctul de vedere oficial al Ministerului Afacerilor Externe, ci rodul cercetărilor și reflecțiilor personale ale autorului.

NOTE

¹ România a mai fost aleasă în Consiliul de Securitate pentru două mandate și jumătate: 1963, 1970-71 și 1990-91.

² Maurice Bertrand, *L'ONU*, Editions La Découverte, Paris, 1994, pag. 6.

³ Maurice Bertrand, *La stratégie suicidaire de l'Occident*, Collection Axes, Bruylant-Bruxelles, L.G.D.J-Paris, 1993, pag. 129

⁴ Evan Luard, *A History of the UN*, Macmillan Press Ltd., London, 1993 (Reprint), pag. 382.

⁵ La 23 septembrie 2003, Kofi Annan anunță o nouă etapă a reformei, care nici de această dată nu poate depăși limitele inerente ale prerogativelor Secretarului General, printre măsurile menționate numărându-se re-examinarea relațiilor dintre principalele organe ale ONU și reformarea instituțiilor și proceselor din organizație, precum și studierea contribuțiilor potențiale ale ONU la rezolvarea problemelor curente ale păcii și securității internaționale. Sarcina de a face propuneri a fost transmisă unui Comitetul la nivel de înalt de "eminente personalități", ceea ce nu reprezintă în nici un caz o nouătate în practica Secretarilor-Generali.

⁶ Richard Gardner (1966), citat de Robert W. Gregg în "UN Economic, Social, and Technical Activities", articol publicat în James Barros (ed.), *The United Nations. Past, Present, and Future*, The Free Press, New York, Collier-Macmillan Ltd., London, 1972.

⁷ Rezoluția 41/213 (1986) a Adunării Generale.

⁸ Rüdiger Wolfrum, în *The Charter of the United Nations. A Commentary*, C.H. Beck, München 1994, pag. 766.

⁹ Rezoluția 45/264 (1990).

¹⁰ Efectul în cascădă constă în prezența evaziunea membrilor permanenți în organismele subsidiare ale Adunării Generale și ale

ECOSOC, dar și în alte organisme cu compoziție limitată, deși nu există nici un fel de justificare a acestei direcții în Carta ONU, care consacră doar privilegiul prezenței permanente în Consiliul de Securitate și al dreptului de veto. Membrii permanenți acced în aceste organisme ca urmare a unor alegeri, ceea ce reflectă conduită pragmatică a majorității țărilor membre ale ONU, care reclamă principal privilegiile membrilor permanenți, dar nu ezită decât rar în a le multiplica prin efectul în cascădă. Situațiile în care, de pildă, Statele Unite nu au fost alese în Comitetul Consultativ pentru Cheltuieni Administrative și Bugetare (ACABQ) sau în Comisia Drepturilor Omului, ori Federația Rusă în prima componentă a Tribunalului internațional privind fosta Iugoslavie, au fost considerate în general ca o anomalie.

¹¹ W. Andy Knight, "The future of the UN Security Council: Questions of legitimacy and representation in multilateral governance", în *Enhancing global governance: Towards a new diplomacy?* (edited by Andrew F. Cooper, John English, Ramesh Thakur), United Nations University Press, 2002.

¹² Amendamentul la Articolul 23 adoptat de Adunarea Generală la 17 decembrie 1963 și intrat în vigoare la 31 august 1965.

¹³ Paul Knox, "Canada at the UN: A Human Security Council?", în *Canada Among Nations 2000: Vanishing Borders* (ed. Maureen Appel Molot, Fen Osler Hampson), Don Mills, Ontario, Oxford University Press, p.317.

¹⁴ De fapt, trebuie precizat că amenințarea cu folosirea dreptului de veto servește într-un mod similar cu folosirea efectivă a acestuia. În afară de situațiile în care forțarea adoptării unor rezoluții și folosirea ostentativă a dreptului de veto a fost practicată inclusiv ca metodă de a adresa lumii un mesaj, amenințarea cu folosirea acestei prerogative operează cu la fel de mare eficacitate. Astfel, membrii Consiliului, mai ales după încreșterea războiului rece, evită prezentarea unor inițiative care să nu precizeze ca vor fi respinse de către unul dintre membrii permanenți.

¹⁵ De exemplu, Inis Claude, *Swords into Plowshares: The Problem and Progress of International Organizations*, 4th edition, New York, Random House, 1971.

¹⁶ Joseph E. Schwartzberg, "Entitlements Quotients as a Vehicle for United Nations Reform", în *Global Governance*, Volume 9, Number 1, Jan.-Mar. 2003.

¹⁷ Paul Taylor, *International Organization in the Age of Globalization*, Continuum, New York, London, 2003, pag. 212 et seq.

¹⁸ Thierry de Montbrial, *Aciunea și sistemul lumii*, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2003, pag. 378.

¹⁹ Sunt remarcabile, deși puțin cunoscute de opinia publică românească, cării interese pentru evoluțiile globale pozitive este ușor atrofiat, inițiativele românești urmăre cărora Adunarea Generală a ONU și Comisia Drepturilor Omului au adoptat un set compact, cuprinzător și substanțial, de rezoluții privind promovarea și consolidarea democrației.

²⁰ Hans Koechler, *The United Nations and International Democracy. The Quest for UN Reform*, International Progress Organization, Vienna 1997

²¹ Benjamin Bassin, "Reform of the economic and social aspects of the UN system", *The Finnish Yearbook of International Law*, Volume IX (1998), Martinus Nijhoff Publisher, The Hague/ Boston/ London, pag. 57 et seq.

²² G.C.A. Junne, "International organizations in a period of globalization", în *The Legitimacy of International Organizations*, United Nations University Press, 2001, pag. 189-220.

PETRU DUMITRIU - diplomat, în prezent reprezentant permanent adjunct la Misiunea României pe lângă Oficiul Națiunilor Unite din Geneva.

La est (dar și la vest, nord, sud & Co.) de Eden

DAN OPRESCU

The current US administration, dominated ideologically by the so-called neo-conservatives, engaged the only superpower into an adventurous and highly uncertain policy of unilateral military action, followed by a hopeless occupation of an important country in the Middle East. The hubris of neo-conservatives has proved to be a short-lived one, as the situation in Afghanistan and Iraq (and, generally, across the whole Middle East) is showing no sign of a clear out-of-mess strategy. As part of the “Coalition of the Willing”, Rumania is in a difficult position, especially in front of its “natural” (i.a.: European, mainly French and German) allies, and the political class has to take full responsibility for current and future difficulties coming from the perceived opportunism - and lack of a proper strategy, to take into account the national interest of Rumania – of several recent political gestures of the ruling politicians.

La mai bine de un an de zile de la ocuparea militară a Irakului de către forțele “Coaliției” conduse de Statele Unite ale Americii (SUA), s-ar cunovi un moment de reflecție în legătură cu cauzele ce au condus la un asemenea eveniment, aproape fără de precedent în perioada de după cel de-al doilea război mondial; de asemenea, cred că este nevoie și o analiză a situației prezente din Irak și din zona Orientului Apropiat (sau Mijlociu?), pentru a putea face un minim de predicții cu privire la posibile/probable/eventuale dezvoltări politico-strategice în următorii ani. În sfârșit, cred că este nevoie să înțelegem și poziția – destul de incomodă, din mai multe puncte de vedere – adoptată de România în legătură cu acest conflict major, primul al noului mileniu. De asemenea, cred că ar fi benefică o evaluare a consecințelor erorii strategice ce a condus la invadarea și ocuparea Irakului, măcar pentru a învăța din asemenea trecute greșeli majore ale oamenilor politici de peste Atlantic și de pe malurile Dâmboviței. Întâi însă, este nevoie de a ne recunoaște greșelile, într-un climat, pe cât e posibil, golit de distorsiunile politicianiste ale tuturor principalilor actori la marea dramă a timpurilor noastre.

1. Motivele invadării Irakului, din perspectiva SUA

Saddam Hussein (SH) a fost dictatorul Irakului vreme de câțeva decenii, iar trajectoria sa ideologică a cunoscut schimbarea tipică pentru conducătorii arabi din zonă: de la un socialism pan-arabist (“progresist”, nasserist, modernizator, ateu, pro-sovietic, tiermondist, pe scurt: baathist) la un naționalism ira-

kian cu tente pan-arabiste (initiat din timpul săngerosului și îndelungatului război cu Iranul) și moderat-islamiste (mai cu seamă din 1991, după eșecul invadării Kuwaitului și prima “troznire” venită de la Bush Sr.). Pe de altă parte – și spre deosebire de lideri arabi precum Gaddafi sau Assad Sr. – SH nu este cunoscut pentru vreo simpatie (sau sprijin) față de grupări sau grupuscule teroriste; mai mult încă, represiunea de către SH a tuturor celor care i-ar fi putut amenința poziția de lider suprem nu i-a ocolit nici măcar pe membrii familiei sale (e.g.: unul dintre ginerii săi a îndeplinit mai mult timp un rol important în programele de înarmare, spre a fugi din țară, apoi s-a întors la Bagdad, unde, în scurtă vreme, a fost executat pentru trădare etc.). Așadar, ținând seama de evenimentele tragice de la 11 septembrie 2001, SH apare drept un foarte improbabil candidat la răspuns anti-teroristă, spre deosebire de Osama bin Laden, Al-Qaida sau regimul Taliban din Afganistan.

Încă administrația Clinton l-a considerat pe SH drept o posibilă țintă, cam la fel cum administrația Reagan l-a bombardat, drept represalii pentru presupuse implicări în acțiuni teroriste (o bombă într-o discotecă din Berlinul de Vest, discotecă frecventată mai ales de militari americani staționați în Germania etc.) pe Moammar el-Gaddafi. Din perspectiva operațiunilor militare americane de invadare și ocupare a Irakului, “lecția” unui simplu bombardament nocturn, servită liderului libian, apare drept un veritabil “cartonaș galben”; ceea ce este interesant este însă faptul că Gaddafi a primit mesajul și și-a însușit lecția, astfel încât astăzi liderul libian se întreține (după ce a achitat “amenda” respectivă, de câteva

milioane bune de dolari) prin corturile sahariene cu aliați importanți ai SUA, cum ar fi Silvio Berlusconi sau Toni Blair, se întreține cu Romano Prodi la Bruxelles, iar sancțiunile americane împotriva să sunt ridicate, rând pe rând.

În ceea ce îl privește pe George W. Bush (GWB), inițial, după isprăvirea scandalului alegerilor din 2000 și după victoria (cel puțin foarte discutabilă) asupra lui Al Gore, destui analiști s-au așteptat ca noua administrație să fie una pronunțat bipartizană – și doar moderat conservatoare; în definitiv, GWB preferase în timpul campaniei electorale să fie considerat drept un “conservator milos”. În realitate însă, GWB și-a format o echipă cu doar câțiva conservatori moderați (e.g.: Colin Powell), dar cu destui radicali (poreclii și “neo-conservatori”), în funcții cheie la Pentagon și la Casa Alba¹. Desigur, atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001, de la New York și Washington, DC, au modificat substanțial președinția lui GWB, transformând-o într-o dedicată “războiului sfânt contra terorismului” (și islamofascismului); iar expresia acestei noi identități politice poate fi găsită în discursul foarte dur al lui GWB despre Starea Națiunii, din ianuarie 2002, discurs ce conținea și celebra formulare referitoare la “Axa Răului” (= Irak, Iran și Coreea de Nord – dar nu și Libia ...). Acum știm că, la acea dată, administrația americană luase deja decizia invadării Irakului și doar necesitatea pregătirii logistice și politice a mai amânat operațiunea militară propriu-zisă încă un an de zile. Pregătirea politică a presupus nu numai o serie de acțiuni în cadrul Consiliului de Securitate al ONU (aici, participarea secretarului de stat Powell a fost decisivă, mai ales datorită foarte convingătoarei – și falsei – pledoarii împotriva ADM ale lui SH, pledoarie susținută la 5 Februarie 2003), dar și consultării cu principalii aliați (întâi de toate, cu PM Toni Blair al Marii Britanii); de asemenea, în cadrul acestor pregătiri s-ar cuveni să fie socotite și eforturile (îndeajuns de neconvingătoare, totuși) de a impune un plan de pace în disputa israelo-palestiniană. Tentativa de “rezolvare” a principalului conflict din Orientalul Mijlociu a eșuat, în primul rând datorită percepției, larg răspândite, potrivit căreia SUA nu pot să fie un mediator veritabil, deoarece sunt percepute drept excesiv de apropiată de una dintre parți.

Atacarea regimului Taliban a fost actul întâi al unei drame ce este încă în curs de desfășurare în Orientalul Mijlociu; SUA au beneficiat de un larg sprijin internațional (inclusiv ONU și NATO) pentru acțiunea militară din Afganistan, iar o bună parte din fondurile necesare ocupării țării și, apoi, “normalizării” au venit din surse ne-americane (Japonia, EU,

Coreea de Sud, Pakistan chiar etc.); desigur, nu eliminarea regimului fundamentalist al Talibilor a fost cea mai dificilă întreprindere în Afganistan, ci, în ordine, (1) alcătuirea unei autorități centrale credibile la Kabul, (2) diminuarea puterii liderilor tribali și militari din zone periferice ale țării, (3) diminuarea producției de opium și heroină, (4) distrugerea bazelor Al-Qaida, (5) prinderea și judecarea liderilor teroriști precum Osama bin Laden etc. Din păcate, după un început promițător în legătură cu constituirea unui guvern cu oarece autoritate (întemeiată mai ales pe o largă recunoaștere internațională) la Kabul, SUA au început să aloce resurse (umane, politice, militare, mediatice, financiare și.a.) în vederea ocupării Irakului; aşa se face că, în prezent, Afganistanul este doar o măruntă notă de subsol la vasta operațiune de re-configurare a raporturilor de forțe din Orientalul Mijlociu. Aici a avut, într-adevăr, dreptatea președintele GWB: Irakul a devenit principalul teren de înfruntare între SUA și cei ce se opun (inclusiv cu arma în mâna) pretențiilor hegemonice americane în zonă și în lume.

Din 1991 începând, de când a fost dat afară din Kuwait, SH era o amenințare numai pentru irakieni (de pildă, pentru șiiții din Sud); până și pentru regiune (Iran, Kuwait, kurzi din Nordul Irakului), SH nu mai reprezenta un pericol, în ciuda eforturilor americane de a ne convinge de contrariu.

Atacarea Irakului, în primăvara anului 2003, a dovedit, încă o dată – dacă mai era nevoie –, faptul că SUA deține în prezent o superioritate militară fără rival; în fața unei asemenea superiorități, singura tactică posibilă a adversarilor este cea a luptei de gherilă (“conflictul asimetric”), inclusiv cu implicațiile de tip terorist ale acestei tactici. Din punct de vedere tactic-militar, actuala situație din Irak nu poate să fie apropiată, dar pe o scară mult mai mare, decât cu situației ocupării israeliene a teritoriilor locuite de palestinieni în Gaza și Malul de Vest al Iordanului. Cu deosebirea că, în Irak, din fericire încă nu s-a ajuns la masa critică pro-teroristă din teritoriile ocupate de israelieni, cu toate că există numeroase semne ce spun faptul că evenimentele involuează într-o asemenea direcție.

După câteva luni de căutări febrile, de către forțele de ocupație, a vestitelor “arme de distrugere în masă” (ADM) ale lui SH, astăzi apare limpede faptul că aceste arme, în realitate, nu au existat și, ca atare, prezența lor nu putea constitui vreo amenințare pentru cineva, cu atât mai puțin pentru Israel, Arabia Saudită, Cipru sau, în genere, orice alte interese occidentale. Paul Wolfowitz a avut cinismul să recunoască, în cursul acestui an, faptul că acuza adusă lui

Saddam că ar avea ADM a reprezentat, pentru administrația lui George W. Bush (GWB), doar cel mai convenabil pretext de război; ca o ironie, pot menționa și faptul că în 1997, același Paul Wolfowitz, apărând decizia lui Bush Sr. de a nu măștăli spre Bagdad în 1991, scria că o asemenea decizie ar fi putut avea următoarele urmări nefaste: “conceivably, this could have led the United States into a more or less permanent occupation of a country that could not govern itself, but where the rule of foreign occupier would be increasingly resented”. După părerea mea, analiza făcută de Wolfowitz în 1997 cu referire la Irak pare mult mai rezonabilă și mai realistă decât cea întreprinsă de același înalt demnitar american în 2002-2003; din păcate, în 2002-2003 el a și reușit să-și transpună ideile în viață, respectiv să declanșeze un război și, apoi, o ocupare *manu militari* a Irakului.

Faptul că administrația Bush Jr. a început să se pregătească de un război în Irak imediat ce a devenit operațională, la începutul anului 2001, constituie o dovadă a faptului că invazia militară a acestei țări importante din Orientalul Mijlociu a avut prea puțină legătură cu atacurile de la 11 septembrie, de la New York și Washington, DC; speculațiile quasi-psihanalitice ale anumitor comentatori în legătură cu “datoria” fiului de a termina treaba începută de tatăl său, prin războiul pentru eliberarea Kuweitului, în 1991 etc. sunt chiar aşa ceva, niște speculații – iar destule dintre ele sunt chiar de prost gust. Mult mai probabil este o anumită trufie, pe care n-a avut-o Bill Clinton (ce-i drept, abia după Somalia și Balcani), o trufie quasi-imperială potrivit căreia acum ar fi momentul să se facă regula în lume, și anume chiar de către singura superputere mondială, SUA; iar noul președinte Bush Jr. a căzut prada acestei trufii, poate și spre a face uitate avatarele alegerilor floridiene din 1999.

Din perspectiva pe care o poate oferi timpul trecut, apare tot mai limpede că atât Cheney, cât și Rumsfeld/Wolfowitz l-au grăbit pe GWB spre o invazie militară a Irakului, în vreme ce Powell (secondat de mai mulți reprezentanți ai Departamentului de Stat) ar fi încercat măcar să sugereze că o acțiune unilaterală a SUA s-ar putea solda cu o catastrofă diplomatică (așa cum s-a și întâmplat, de fapt, cu începere din primăvara anului 2003)².

În esență, pot fi reproșate următoarele: GWB nu a jucat până la capăt (și nici destulă vreme) cartea ONU, nu a construit o veritabilă coaliție mondială pentru invazie, nu a existat un plan adecvat pentru ceea ce avea să urmeze după prăbușirea regimului lui SH, nu a ținut seama de slăbiciunea militară și politică a lui SH în regiune, ca și pe plan global. Pe scurt, GWB a exagerat până peste poate însemnatatea

lui SH, subestimând însă cel puțin la fel de mult dificultățile pe care le incumbă ocuparea și administrarea unei țări mari, cu mai mult de 20 de milioane de locuitori.

Modelul declarat al acțiunii armate împotriva Irakului (urmată de o ocupație militară a țării) a fost democratizarea postbelică a Germaniei de Vest și a Japoniei; până și o privire superficială asupra condițiilor interne și globale de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial ar putea să arate enorme diferențe între cazurile germano-japoneze și cel irakian. Prin crearea unui nou Irak, democratic și pro-occidental, designerii americanii ai Orientalului Mijlociu sperau să poată rezolva, dintr-o lovitură, nenumăratele gheme de probleme din regiune; astăzi, ideea unui model irakian de democrație arăbească apare drept o utopie periculoasă, întrucât a fost bazată pe acțiunea unilaterală a administrației de la Washington, DC. După 11 septembrie 2001, SUA nu au adoptat imediat doctrina războiului preventiv, prin intermediul unor acțiuni preponderent unilaterale; dimpotrivă, SUA au căpătat imediat sprijinul ONU și al NATO pentru a elibera focalul de infecție teroristă reprezentat de regimul Taliban din Afganistan, iar acest sprijin politic și material s-a manifestat în trupe complementare efortului american, precum și în însemnate fonduri pentru “reconstrucția” (= eufemism pentru “ocupare militară și schimbarea regimului”) țării. În Irak, din punct de vedere militar, SUA contează realmente doar pe britanici și pe armata kurdă (= Peshmerga); din punct de vedere finanțar, SUA reprezintă practic singurul plătitor, iar costurile sunt extrem de mari (peste un miliard de dolari pe săptămână) și nu vor fi acoperite de producția irakiană de petrol prea curând (i.e.: în următorii 5-10-15 ani).

Pe de altă parte, destui dintre adversarii invadării Irakului au vorbit, cu prea puțin temei, despre un “nou Vietnam” în devenire; diferențele sunt enorme, atât în ceea ce privește condițiile generale (în cazul Vietnamului: Războiul Rece, extinderea influenței comuniste în Asia, pierderi umane imense, de-a lungul unei lungi perioade de timp, protestele mișcării hippy etc.), cât și condițiile directe (relief, factori demografici, geopolitici etc.), iar asemănările, atunci când există, sunt puține și relativ superficiale (e.g.: consilierii președintelui John F. Kennedy pot să fie comparați cu belicoșii neo-conservatori ce stau astăzi în jurul președintelui GWB, tentația unilateralismului și a acțiunii militare la mii de mile/kilometri de teritoriul SUA și.a.m.d.). Există totuși o mare deosebire de caracter și de competență între, să spunem, Robert McNamara și Donald Rumsfeld, deosebire ce nu pare să îl avantajeze pe cel de-al doilea.

2. Câteva din problemele serviciilor de informații

În principal, problema serviciilor de informații (pe românește: de spionaj) reprezintă, aici, în primul rând serioasa problemă a informațiilor furnizate de către CIA; această chestiune este suprapusă alteia, cel puțin la fel de gravă, reprezentantă de către eșecul FBI de dinainte de atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001. În paralel, este evident că a existat și o serioasă criză a credibilității informaționale a practic tuturor serviciilor, inclusiv a celor europene (MI5 și/sau MI6). Din motive lesne de înțeles, tocmai Moshad-ul, care este plasat chiar în zona Orientului Apropiat (sau Mijlociu?), și care posedă probabil cea mai semnificativă rețea informativă din regiune, pare să fi lipsit în mod direct de pe scena publică, pe care CIA a ocupat un loc atât de proeminent³.

Problema esențială în legătură cu performanța CIA cu privire la Irak este una esențialmente politică, și o reprezintă faptul că această agenție guvernamentală este responsabilă direct către Președintele SUA, iar directorul CIA este numit și, respectiv, demis direct de către Președinte; FBI-ul este direct responsabil față de Procurorul General, dar și față de Congres etc.

Cu alte cuvinte (și foarte pe înțelesul celor din România), avem de-a face cu structurala politizare (ba, uneori, chiar o "electorizare", cum s-a întâmplat atunci când, pentru Președintele Nixon, CIA a încercat să blocheze ancheta FBI-ului în legătură cu "afacerea Watergate" ...) a unui aparat cu peste 20 de mii de angajați și cu un buget anual de miliarde și miliarde de dolari⁴. Este aproape de la sine înțeles că o asemenea structură birocratică puternică are și unele interese corporatiste, vizând, în principal, menținerea și chiar sporirea influenței sale pe lângă Președințele SUA și a consilierului prezidențial pentru securitate națională, precum și accesul la resurse (umane și financiare) tot mai mari. De aceea, de destule ori, CIA a "livrat" Președintelui materialele care confirmau dezirabilitatea unor decizii pe care, din punct de vedere politic, președintele le luase deja; cel mai recent (și, poate, mai flagrant) caz este cel al pregătirilor pentru atacarea și invadarea Irakului, în primăvara anului 2003.

Rolul (excesiv de) proeminent jucat, în luarea deciziilor strategice americane, de către numeroasele rapoarte ale lui Ahmed Chalabi, șeful unei organizații non-guvernamentale cu sedii la Londra și Washington, DC, și auto-intitulată sugestiv Congresul Național Irakian) asupra ADM ce s-ar găsi în Irak (cf. activitatea și rapoartele biroului special de "re-con siderare" a informațiilor despre Irak, birou ce a fost

înființat după 11 Septembrie 2001 de către Douglas J. Feith, adjunctul Secretarului Apărării Donald Rumsfeld); de altfel, rolul Departamentului Apărării al SUA în finanțarea și "umflarea" politică a lui Chalabi a devenit tot mai limpede, pe măsură ce Departamentul de Stat (și CIA, totuși) a încercat să se distanțeze de acest personaj, și, în paralel, să sprijine decisiv alți membri marcanți ai emigrației irakiene în Occident. Măsura în care biroul înființat de Subsecretarul Feith l-ar fi intoxicațat informațional pe Secretarul de Stat Colin Powell, îndeosebi în ceea ce privește discursul său din Consiliul de Securitate al ONU, la data de 5 februarie 2003 (sau chiar membrii staff-ului Consiliului Național de Securitate, care au lucrat la discursul Președintelui Bush despre Starea Națiunii), va fi, cu siguranță, una dintre pistele ce vor fi abordate în viitorul apropiat în cadrul previzibilelor anchete de tot soiul care vor însoții orice administrație americană de acum înainte, vreme de cel puțin cincisprezece ani de zile.

Până la urmă, David Kay, inspector-șef al CIA pentru ADM, va trebui să-și prezinte Senatului raportul potrivit căruia, în Irak, nu existau ADM, iar cea mai mare parte a informațiilor deținute de SUA înainte de război în legătură cu programele militare ale regimului lui SH au fost "aproape în întregime eronate".

3. Coaliția (SUA, Marea Britanie, Polonia, Spania & Co.)

Din păcate, în această "Coaliție" a celor dorinți să urmeze SUA în invadarea (și, apoi, în ocuparea) Irakului se afla și România, a cărei grabă oportunistă de a se alătura SUA (și de a trece cu vederea obiecțiile Franței sau Germaniei, să spunem) a lăsat un gust amar în destule capitale vest-europene, precum și la Moscova. Există un preț politic de plătit pentru această apropiere strategică de SUA; România nu este Marea Britanie, nici Italia lui Berlusconi, și nici Spania lui Aznar (adică Spania de dinaintea alegerilor generale – și a atentatului terorist de la Madrid – din martie 2004), să-și poată permite o opinie disonantă față de majoritatea statelor din Uniunea Europeană în probleme de politică externă comunitară de extremă însemnatate precum invadarea Irakului.

Este evident că în cadrul "Coaliției" există mai multe țări pentru care povara pierderilor omeniști în personal propriu ar fi aproape insuportabilă; dimpotrivă, alte țări, probabil, sunt în stare să "digere" pierderi relativ mari (SUA, Marea Britanie, Australia), în măsura în care opinia publică din acele țări este, deocamdată, în mod substanțial de partea intervenției și a ocupării militare a Irakului. În

România, indiferent de numărul pierderilor, este puțin probabil că va exista vreo reacție publică semnificativă; actualmente, țara noastră are în Irak numai între 700-800 de militari (doar militari de carieră, sau, mai pe scurt – și pe șleau – spus: “mercenari”). Mai mult încă, deoarece salariul acestor militari este de câteva ori mai mare decât cel din România, s-a ajuns la situații în care, pentru a ajunge în Irak (dar și în Afganistan, sau în Bosnia, sau în Kosovo etc.), candidații ar fi oferit și plătit șpagă; este evident că, în fața unei asemenea situații, eventualele pierderi de personal militar în Irak nu vor fi privite cu prea multă compasiune de către opinia publică⁵ – și nu doar de către aceea din țara noastră. În prezent, “Coaliția” este reprezentată în Irak, din punct de vedere militar, de peste 135 mii de militari din SUA, 12 mii din Marea Britanie, trei mii din Italia, o mie din Australia, 1300 din Spania (în curs de retragere), 2400 din Polonia, două mii din Ucraina etc.; “Coaliția” mai are însă 70 din Albania, 92 din Republica Cehă, 55 din Estonia, 70 din Georgia, 25 din Kazakhstan, 28 din Macedonia, 25 din Moldova, 69 din Slovacia și.a.m.d. În partea de Nord a țării, parte ce este controlată de diferite grupări ale kurzilor încă din 1991, iar în prezent există acolo o relativ disciplinată armată de circa 100 de mii de luptători (= Peshmerga, principali aliați ai SUA în Irak, dacă se consideră în primul rând numărul trupelor); în “Kurdistan” există deja o adunare de tip parlamentar, două administrații provinciale, plus un sistem judiciar propriu. În comparație cu armata pe care americanii au încercat să o asambleze în centrul și Sudul Irakului, după mai 2003, kurzii sunt o forță regională remarcabilă, ce poate să fie ținută în frâu numai de presiunea politico-militară a Turciei vecine (dar și încruntatele declarații ce vin de la Damasc sau Teheran).

Ca și în alte coalizări și alianțe ale României, țara noastră este percepță – pe drept și pe nedrept – ca un aliat/prieten de “vreme bună”, care va “trăda” cu prima ocazie, dacă “interese superioare” cer aşa ceva de la oamenii noștri politici.

Ca de atâta altă ori în ultimul secol, politicienii români și-au urmat ispita oportunistă căreia nu i-au rezistat, indiferent de regim, decât prea puțini dintre ei, și pentru prea puțină vreme. Fără să mai aștepte opinia UE, ori măcar pe cea a “greilor” din UE (Franța, Germania), România s-a grăbit să trimítă câteva sute de soldați în zona Golfului (specialiști în deminare, decontaminare chimică, poliție militară etc.). Cum, tot fără să aștepte opinia UE, România a semnat, în august 2002, exceptarea cetățenilor SUA de la eventualele acuzații ce le-ar fi aduse în fața noului Tribunal Penal Internațional de la Haga;

în lumina recentelor evoluții din Irak, pot să fie pri-cepute mai bine, astăzi, eforturile SUA de a convinge cât mai multe țări să semneze acorduri bilaterale similare. Și, totuși, România a fost singura țară din Europa care a semnat (prin ministrul său de externe) un asemenea acord, ce nu va fi însă ratificat de către Parlament (oarecum după modelul Tratatului dintre România și URSS, semnat de Ion Iliescu cu Mihail Gorbaciov, în 1991, cu puțin înainte de implozia Uniunii Sovietice). Alăturându-se “Coaliției”, România nu s-a aliat cu SUA, ci cu GWB & cu neo-conservatorii ce domină actualmente politica externă americană; cu alte cuvinte, conducătorii României au preferat să se alăture fracțiunii ce este la putere în Washington, DC, riscând să-și antagonizeze nu doar aliații firești, vest-europeni, dar și o eventuală viitoare administrație americană dominată de Partidul Democrat.

Din păcate, lucrurile nu se vor fi oprit aici; cât de curând, vom avea în România trupe americane, în baze militare americane. În absența unei veritabile dezbatări publice cu privire la decizii de o asemenea gravitate, iată și părerea mea: amplasarea bazelor militare americane pe teritoriul României reprezintă o gravă greșală politică, al cărei preț va fi scump plătit de către noi, de către copiii noștri, precum și de copiii copiilor noștri. Iluzia că bazele militare americane ne-ar apăra de cine-știe-ce pericole interne sau externe este doar o iluzie, și încă una periculoasă; acum câțiva ani, existența trupelor americane în Albania nu a împiedicat colapsul instituțional al statului albanez, și nici anarhia ce se instaurase apoi în țară – în Albania, soldații americanii și-au văzut de treabă lor în interiorul bazelor lor militare aeriene și navale, în vreme ce țara se ducea de răpă și era în pragul războiului civil, la sfârșitul anilor '90.

Dar unde sunt trupele irakiene, de pildă cele pregătite, înainte de invazie, la o bază militară americană din Sudul Ungariei? Se ocupă miile de irakieni antrenați acolo doar cu paza unor persoane precum Ahmed Chalabi? Au trecut aceste unități militare de partea insurgenților siiți? La aceste întrebări nu se poate da un răspuns limpede; unii generali americani din Irak au apreciat recent că numai 40% din acești noi militari irakieni au luptat alături de trupele “Coaliției” împotriva rebelilor din Najaf, Fallujah sau Karbala, că vreo 40% pur și simplu au dezertat, iar 20% s-au alăturat insurgenților; desigur, aceste procente trebuie luate *cum grano salis*, ca de obicei când este vorba despre declarații venite de pe câmpul de luptă.

Reducționist vorbind, ceea ce vor americanii în Irak este să instaureze libertatea (= înțeleasă și

acceptată doar în calitate de liberate de a achiziționa și consuma felurile bunuri și servicii); desigur, nimeni nu poate spune ca declanșează un război pentru ca oamenii să cumpere Coca-Cola sau antene parabolice pentru televizoare. Orice discurs despre libertate/eliberare va menționa faptul că se dorește eliminarea tiraniei, promovarea democrației, apărarea drepturilor omului, realizarea bunăstării prin deschiderea economiei către lume etc.; până la urmă însă, atât eliberarea, cât și libertatea astfel dobândită reprezintă ceva reductibil la capacitatea (eventual sporită față de trecutul odios al dictaturii) de a achiziționa lucruri și servicii ce vor crea și, apoi, vor adânci dependența celor "eliberați" de lucrurile și serviciile lumii civilitățe. Problema, pentru americani, apare atunci când irakienii își cumpără antene parabolice pentru a putea urmări posturi de televiziune ca Al-Jazira sau Al-Arabya, iar nu Fox-News sau CNN.

4. Stabilizare vs. destabilizare în Oriental Apropiat

Dintr-o perspectivă geopolitică (machiavellică și, deci, kissingeriană), situația actuală din Oriental Apropiat pare a nu avea nevoie defel de mai multă "stabilitate" ci, dimpotrivă, de o anumită doză de "destabilizare". Orice criză trebuie, întotdeauna, să fie privită și ca o oportunitate de îmbunătățire a situației, iar excesiva durabilitate (și, deci, și un soi de *sui generis* stabilitate) a regimurilor despotice arabe din Oriental Apropiat s-ar fi cuvenit să îngrijoreze pe oricine este preocupat de detensionarea acestui nou "butoi cu pulbere"⁶ al lumii contemporane. Poate că, într-adevăr, "soluția" pentru democratizarea acestei regiuni a globului (i.e.: modernizare economică, socială și culturală, însotită de instaurarea unor regimuri politice (și guverne) responsabile în fața cetățenilor ce le vor fi ales în mod liber ...) ar fi, aşa cum au și argumentat anumiți analiști politici neo-conservatori (în sensul americanesc al termenului), în primul rând, o mai generală "destabilizare controlată", coordonată de către un aşa-numit despot luminat (=SUA, singura super-putere mondială în acest moment istoric).

"Deficitul de democrație" al Orientului Mijlociu este evident; pe de altă parte, până și în Israel, singura țară din regiune (dacă nu luăm în considerare și Turcia) unde sistemul democratic funcționează de mai multe decenii, în principal din cauza îndelungatei ocupării a teritoriilor locuite de arabii palestinieni, se poate constata o erodare substanțială a esenței mecanismelor democratice.

Atât în cercurile de stânga (e vorba, bineînțeleș, despre stânga occidentală, de tip "The Guardian"

sau "New York Times"), cât și în cele de dreapta (e.g.: "The Spectator", Pat Buchanan⁷ etc.) există o anumită resemnată înțelegere asupra părerii potrivit căreia SUA a invadat și ocupat Irakul pentru a face jocul actualilor conducători ai Israelului, și îndeosebi celor din partidul belicos-conservator Likud, ce îl are în fruntea sa pe PM Ariel Sharon. Abia în al doilea rând se consideră că ocuparea Irakului ar fi legată de existența, în subsolul acestei țări a unor enorme rezerve de petrol.

Îndelungata ocupație israeliană a teritoriilor locuite de palestinieni a erodat, în cursul a peste trei decenii, însăși așezarea morală a societății israeliene; este extrem de dificil astăzi să mai poți justifica aspirațiile și excesele unei ocupații⁸ doar prin dreptul (întrutotul justificat) al Israelului de a exista, sau prin crimele Holocaustului. În prezent, sub actuala conducere a likudnicilor, Israelul a pierdut multe dintre simpatiile de care se bucura în trecut (cf. 1967 sau 1973), iar numărul veritabililor aliați s-a diminuat constant, reducându-se la unul (ce-i drept, acest aliat este și unica superputere mondială a momentului, SUA)⁹. Încăpătânarea cu care conducerea israeliană refuză să negocieze cu Yasser Arafat (ca o ironie: YA este, totuși, singurul lider arab ales în mod democratic ...), dar și modul în care au fost sabotați aşa-numiții prim-miniștri ai Autorității Palestiniene, în paralel cu continuarea ocupației militare a teritoriilor palestinieni și a ridicării zidului de separare între evrei și arabi – toate aceste au contribuit la sporirea semnificativă a influenței grupărilor radicale (și chiar a celor teroriste) de felul Hamas, Hezbollah sau Jihadul Islamic în întreaga regiune. Izolare politica actuală a conducerii israeliene provine, în principal, din neînduplecata urmărire a menținerii unui stat "pur etnic" evreiesc într-o regiune foarte amestecată din punct de vedere etnic și religios. La mai bine de jumătate de secol de stat etnic-evreu, s-ar cuveni făcute mult-necesarele evaluări ale unui asemenea experiment; în esență, dihotomia se prezintă foarte simplu: sau Israelul rămâne un stat esențialmente evreiesc, renunțând treptat la democrație, aşa cum face în prezent – și atunci va continua să-i opreze pe arabi din teritoriile ocupate, sau Israelul va deveni un stat multicultural și multietnic, evreo-arab, iar atunci democrația va presupune, în timp, dominația arabilor palestinieni. Cu alte cuvinte, soluția actualmente acceptată, a celor două state (evreiesc și, respectiv, arab) pare tot mai dificil de susținut; pe de altă parte, soluția unui stat (federal, confederat etc.) unic, pe teritoriul fostei Palestine, va însemna încetarea existenței unui stat evreu ca atare. În definitiv, aceasta este miza aşa-numitului drept de reîn-

toarcere a arabilor palestinieni ce și-au părăsit locurile de baștină în urma conflictelor militare arabo-israeliene din 1948, 1967 sau 1973. Pe termen lung, probabil că actualul stat etnicist israelian va trebui să cedeze locul altui stat, Israel/Palestina, ca stat comun (și, desigur, federal, confederat, multicultural, multi-religios, multietnic etc.) al evreilor israelieni și al arabilor palestinieni.

5. Neo-conservatorii și actuala grandoare neo-imperială a SUA

Problema nu este dacă un președinte al SUA va trebui să-și ceară scuze în public pentru aventura actuală din Irak, ci când o va face. Probabil că George W. Bush nu va putea să facă un asemenea gest, nici măcar dacă va pierde alegerile prezidențiale din Noiembrie 2004; cel mai probabil, primul viitor președinte al SUA ce va reprezenta Partidul Democrat își va lua asupra sa o asemenea povară, cam în felul în care actualul prim-ministru socialist spaniol s-a delimitat de politica irakiană a predecesorului său conservator, în primăvara acestui an. Deceniile care vor veni vor sublinia, după părerea mea, însemnatatea excepțională a invadării și ocupării Irakului de către SUA; din păcate, cred că actuala politică (a războiului preventiv și a acțiunilor unilateral) se va dovedi, pe termen scurt, mediu și lung, falimentară. În ceea ce privește rușinea morală, politică și juridică ce este ascunsă sub denumirea de "Guantanamo Bay", aceasta trebuie să înceteze cât de curând, și va fi amintită încă multă vreme de acum înainte drept una dintre cele mai mari erori ale vreunei administrații americane, din 1776 începând.

După ce au considerat ONU ca o alcătuire obsoletă, comparabilă cu Liga Națiunilor din perioada interbelică, în prezent SUA încearcă să facă "totul" pentru a include ONU în ecuația irakiană; reținerea ONU este, în acest sens, pe deplin justificată. Dar și reținerea aliaților tradiționali ai SUA este, de asemenea, justificată, atât din punct de vedere politic, cât și financiar: În conformitate cu regulile obligatorii ale ONU și NATO, dacă se aproba o intervenție militară multilaterală, și costurile vor și împărțite între participanți (de pildă, potrivit acestor societăți, dacă ONU sau/și NATO ar accepta să participe la ocuparea Irakului, atât Franța cât și Germania ar trebui să contribuie, anual, cu circa 10 miliarde de dolari, peste costurile trimiterii trupelor proprii. Din păcate, după eliminarea Talibanilor și ocuparea Afganistanului, SUA au devenit foarte curând interesate mai ales în pregătirea invaziei Irakului, ceea ce a afectat în mod substanțial eficacitatea campaniei anti-teroriste internaționale. În prezent, Afganistanul este,

pentru administrația americană și din punct de vedere politic, militar și finanțier, mai degrabă o distragere a atenției și a resurselor de la formidabila tentativă de a pune o regulă în Irak.

În urma ripostei militare (aprobata de Consiliul de Securitate al ONU) împotriva lui SH, în 1991, pentru eliberarea Kuweitului, SUA au făcut și un oarece ... profit finanțier, mai ales datorită generoașei contribuții a Japoniei, dar și a sumelor venite de la alte țări arabe bogate în petrol, care se vor fi simțit amenințate de aventurismul militar al lui SH. Dimpotrivă, în cazul actualei invaziilor/ocupării militare a Irakului, neexistând un minim mandat internațional (ONU, NATO etc.), americanii vor trebui să plătească totul, atât finanțarmente, cât și (mai ales) politic.

6. Următoarele (posibile/probare) dezvoltări din Irak

În primul rând, apare lipsă faptul că actualul curs al ocupării Irakului este unul pierzător, pentru absolut toate părțile implicate, dar mai ales pentru americani (evident, doar teroriștii căștigă, dar, cel puțin în cazul atacurilor sinucigașe, acest căștig își are, și el, prețul său). De aceea, se impun mai multe schimbări importante, care pot asigura, dacă sunt întreprinse rapid și fără șovăire, o normalizare a țării și a regiunii. Alternativa este război civil în Irak, pulvizerizarea credibilității mondiale a SUA, întărirea rețelelor teroriste și, în genere, primejdia unui haos la scară planetară.

În alegeri libere, majoritatea șiită din Sud va căștiga alegerile pentru un guvern central – iar alegeri libere sunt programate pentru luna Ianuarie 2005; datorită absenței practice a oricărora grupări laice, șiitii vor fi, foarte probabil, reprezentanți de mai multe partide religioase, mai mult sau mai puțin fundamentaliste, mai mult sau mai puțin influențate de ayatolahii iranieni¹⁰. Până și radicalul cleric Moqtada al-Sadr își va găsi locul său, deloc neglijabil, într-o asemenea administrație centrală.

Arabii suniți vor adopta, mai mult ca sigur, o linie "patriotică", naționalist-irakiană și pan-arabă, pentru a contracara relativă lor inferioritate numerică în fața unui guvern central dominat de șiitii. De asemenea, este foarte probabil ca suniții să prefere o politică laică – o continuare a politicii naționaliste a Partidului Baath (Arab-Socialist) al lui SH (dar, desigur, fără SH). Suniții s-ar putea opune rezultatului alegerilor, care îi pot aduce la guvernare pe șiitii, sub pretextul – în definitiv, îndreptățit – potrivit căruia alegerile sunt impuse de forțele americane de ocupăție etc.

În Nord, kurzii vor dori să-și mențină larga

autonomie de care se bucură în prezent; în realitate, e vorba despre o veritabilă independență a "Kurdistanului", sub protecție americană, ce durează de 13 ani de zile. Mai mult încă, mitologia națională în formare a kurzilor include revendicarea bogatei în petroli provinciei Kirkuk, ca bază economică indispensabilă pentru un viitor Kurdistan independent, ce ar putea să includă și teritoriile locuite de kurzii din Turcia, Siria și Iran; în ceea ce privește regiunea Kirkuk, aici kurzii se ciocnesc nu doar de arabi (suniți și siiți), dar și de importanță minoritate turmenă (ce se împarte, la rândul ei, în siiți și suniți).

Transferul puterii, planificat pentru 30 iunie 2004, de la proconsul american Paul Bremer la o structură eminamente irakiană, poreclită, deocamdată, doar drept un "guvern suveran irakian" (GSI), va complica, în realitate, procesele politice, iar trupele "Coaliției" vor continua să fie, ca și până acum, ținta unor atacuri sângheroase, a căror finalitate este dificil de înțeles, dar a căror încetare este și mai dificil de prevăzut. Noul GSI va fi format, se pare, din persoane rezultate ale unor complicate alegeri provincial-regionale (cei mai mulți analiști consideră că GSI va rezulta din "alegeri de către oameni selectați de Bremer", iar legitimitatea GSI în fața irakienilor va semăna foarte mult cu cea actualului Consiliu de Guvernare a Irakului (CGI), ce este percepțut, atât în Irak, cât și în străinătate, drept o marionetă a ocupantului american.

Înaintea ambasadorului Bremer, până la data de 6 mai 2003 (formal, până la 12 mai), responsabilitatea administrației Irakului ocupat a revenit, pentru câteva săptămâni numai, generalului-locotenent (r) Jay Garner, căruia se pare că i-ar fi lipsit sprijinul politic din partea Pentagonului (și, deci, și a Casei Albe); pe 22 mai 2003, Consiliul de Securitate al ONU ridică sancțiunile ce fuseseră impuse Irakului după primul război din Golf (1991), iar controlul asupra țării a fost încredințat, cu 14 voturi pentru, nici unul împotrivă (Siria a boicotat votarea), în mod temporar celor două "puteri ocupante", SUA și Marea Britanie. Din 13 iunie 2003, provizoriul CGI, alcătuit din 25 de persoane alese de Paul Bremer, începe să funcționeze, având sarcina de a numi oficiali care să răspundă de normalizarea vieții de zi cu zi, precum și să ajute la elaborarea unei ciorne de Constituție; spre sfârșitul aceleiași luni, secretarul general al ONU, Koffi Annan, și-a declarat sprijinul pentru noul CGI. Din păcate, pe 19 august, o puternică explozie va avea loc la sediul ONU din Bagdad, ucigând, printre alții, și pe șeful misiunii, carismaticul Sergio Vieira de Mello; din acel moment, ONU și alte agenții inter-

naționale vor începe să se retragă din Irak, sub motivul că forțele de ocupație nu pot asigura securitatea personalului, în conformitate cu rezoluțiile Consiliului de Securitate. Acum, ONU pare a nu se putea implica în Oriental Mijlociu, cel puțin atâtă vreme cât GWB este președintele SUA.

SH a fost capturat, fără luptă, în 13 decembrie 2003. Din aprilie 2004, există și un tribunal ce-l va judeca pe SH (bugetul tribunalului, pentru 2004-2005, este frumoasa sumă de 75 de milioane de dolari); problema cu acest tribunal o reprezintă faptul că, sub exotica denumire de "director general", șeful său este Salem Chalabi, nepotul lui Ahmad Chalabi. Unul dintre avocații lui SH, francezul Jacques Verges, a și declarat că se așteaptă ca SUA să îl ... otrăvească pe SH înainte de începerea procesului. Încă nu există, în Irak, echivalentul Carlei del Ponte de la Haga; să vedem.

O schimbare marcantă (fie ea și cosmetică) va putea avea loc după 30 iunie 2004, când se prevede (1) o transferare formală a suveranității de la forțele de ocupație la o nouă entitate irakiană și (2) instalarea la Bagdad a unui nou proconsul american, ambasadorul John Dimitri Negroponte, în locul ambasadorului L. Paul Bremer¹¹. Având în vedere faima sa de "topor de oase", îndeosebi în țările Americii Centrale (Honduras, Nicaragua etc.), e de așteptat ca preluarea celei mai importante funcții politice și administrative din Irak de către Negroponte să aducă cu sine și un început de "normalizare" a situației, în primul rând, probabil, printr-o cooperare mult mai strânsă și mai vizibilă cu structuri și persoane din cadrul forțelor militare ale fostului regim irakian. Cu alte cuvinte, este de așteptat ca Negroponte să facă transferul – deloc lesnicios – de la ocupația militară propriu-zisă la un regim al "suveranității limitate", transfer asupra căruia americanii vor căuta să-și exercite controlul. De asemenea, se prea poate ca Negroponte să adopte o încă și mai agresivă politică de americanizare a "reconstrucției" Irakului¹², în condițiile în care mult așteptatele contribuții (ale UE, de pilda) se mai lasă – și vor continua încă o bună bucată de timp să se lase – așteptate¹³.

N.B. - Rândurile de mai sus au fost scrise în calitatea de persoană privată, și nu reflectă în mod necesar opinia vreunei instituții sau oficialități din România.

NOTE

¹ Este vorba despre persoane precum Richard Pearl, Dick Cheney, Donald Rumsfeld, Karl Rove, Irving Kristol, Paul Wolfowitz, David Frum, Douglas Feith, David Wurmser, Elliot Abrams, Charles Krauthammer, Tom Donnelly, Jonah Goldberg, Michael Ledeen, Robert Kagan, Norman Podgoretz, Eliot Cohen, Ken Adelman, Joshua Murawchik, Morris Amitay, John Bolton, Harry Elmer Barnes etc., sau despre instituții cum ar fi American Enterprise Institute, Center for Security Policy, Jewish Institute for National Security Affairs, Project for the New American Century. Neo-conservatorii se mai revendică și de la Jeane Kirkpatrick, Bill Bennet, Michael Novak, James Q. Wilson, în măsura în care mulți dintre ei au fost adepti ai lui Ronald Reagan. Neo-conservatorii controlează pagina editorială de la "Wall Street Journal" (uneori, își tipăresc editorialele în "Washington Post"), dar și influențele reviste "Weekly Standard", "Commentary", "New Republic", "National Review". Alții, precum Condoleezza Rice sau George J. Tenet, fac parte din altă categorie, aceea a celor care îl sfătuiesc pe GWB numai pe linia deciziilor deja luate de către acesta, cu ajutorul neo-conservatorilor.

² Este vorba despre ruptura dintre "noua" și "vechea" Europă, despre noul (și mult mai modestul) rol al NATO, despre ispitele grandorii imperiale (unii le consideră chiar imperialiste) ale SUA și despre "întelepciunea" post-imperială a Franței, Germaniei sau Rusiei. De asemenea, mai este vorba și despre pierderea totală a credibilității SUA (în ochii arabilor) în calitate de mediator al conflictelor și tensiunilor din Orientalul Mijlociu.

³ Anumiți analiști ai războiului din Irak pretind a putea distinge elementele "servite" americanilor și britanicilor de către serviciile israeliene (de pildă, faimoasa "informație" potrivit căreia Saddam ar fi cumpărat uraniu din Niger etc., "informație" ce și-a găsit locul până și în discursul despre Starea Națiunii a lui George W. Bush de la începutul anului 2003), spre a nu mai aminti aici despre povestile legate de vestitele tuburi de aluminium, sau despre nu mai puțin vestitele laboratoare biologice mobile etc. Desigur, serviciile israeliene posedă atât specialiștii, cât și experiența necesară obținerii unor informații, inclusiv de natură militară, cu privire la situația din interiorul multor state arabe și/sau islamice.

⁴ Referitor la profesionalismul anumitor CIA-iști, acesta poate fi doar sugerat de persistența, în anii 2002-2003, pe pagina de Internet a CIA, la rubrica de informații generale despre România, a unor menționări – ca activi – de miniștri ce își încetaseră mandatul încă din Decembrie 2000; pe aceeași pagină, până de curând, nu figurau însă ca membri ai Guvernului, destui (și anume: opt!) miniștri de-a lui Adrian Năstase. Cu totul remarcabilă a fost însă reținerea absolută a presei din țara noastră de a semnala această hilară situație ieșită din comun (dar aici este vorba despre alt fel de "professionalism", desigur).

⁵ Ca să nu mai vorbim despre mercenarii noștri propriu-zisi, cei care sunt, pur și simplu, body-guard-zi, gărzii înarmate ale unor firme și oameni de afaceri ce caută să obțină "firimiturile" de la mari contracte pentru "reconstrucția" Irakului ...

⁶ Evident, potențialul "explosiv" al zonei Balcanilor s-a vădit, cu asupra de măsură, de la începutul anului 1991 și până în prezent, a fi unul nicidecum epuizat, după două războaie mondiale și felurite revoluții social-politice; mai curând, dimpotrivă ...

⁷ PB este reprezentantul conservatorilor americanii "blue collar", care preferă izolaționismul și protecționismul asupra angajaților americani, fie ele militare, economice și financiare (i.e.: globalizarea), politice etc.

⁸ Cf. politica aşezărilor "înaintate", pe teritoriile palestiniene, restricțiile față de palestinienii care lucrează în afara "bantustanelor" ce au devenit aşezările lor din Gaza și Malul de Vest al Iordanului, zidul ce îi separă pe evrei de arabi, execuțiile fără judecată legală,

reația în forță – fără grija "pagubelor colaterale" – la acțiunile unei minorități arabe teroriste etc.

⁹ Cf. Eurobarometer (survey requested and coordinated by the European Commission), *Iraq and Peace in the World. Full Report*, fieldwork: October 6-16 2003, Bruxelles, November 2003, mai ales pp. 78-81, referitoare la Israel și SUA.

¹⁰ Cf. Abdel Azziz al-Hakim, principalul conducător al organizației foarte pro-iraniene purtând acronimul SCIRI.

¹¹ Actualmente, se poate observa un efort al anumitor cercuri apropiate de Departamentul Apărării al SUA (cum ar fi, de pildă, unii cercetători neo-conservatori de la American Enterprise Institute) de a-l acuza pe L. Paul Bremer de a fi urmat prea îndeaproape politica Departamentului de Stat al SUA (cu efectele dezastroase ce se pot observa în prezent). Având în vedere că nu Departamentul de Stat, ci Casa Albă (prin Condoleezza Rice) a coordonat politica americană post-Saddam în Irak, astfel de acuzații apar doar ca un nou capitol în tensiunile inter-departamentale din cadrul administrației Bush Jr.

¹² Desigur, și până în prezent companiile americane (sau multinaționale, dar controlate de americani) și-au asigurat, de cele mai multe ori fără licitație publică, peste 85% din contractele "reconstrucției"; cel mai cunoscut exemplu este cel al companiei Halliburton, care a "câștigat" un contract de 7 miliarde de dolari pentru modernizarea industriei petroliere irakiene. Halliburton este și compania ce l-a avut, în anii trecuți, în fruntea sa pe actualul vicepreședinte Dick Cheney. Desigur, reprezentanții companiilor similare din Europa sau Japonia se simt discriminate, și și-au făcut un obicei din a-i acuza pentru acest tratament pe guvernanții din țările lor; cele mai vocale companii în acest sens sunt cele din Marea Britanie a căror frustrare legată de alocarea contractelor pentru "reconstrucție" este amplificată de bunele relații personale dintre GWB și PM Tony Blair.

¹³ De pildă, la Conferința Donatorilor de la Madrid, de la sfârșitul lunii octombrie 2003, participanții din 80 de țări au putut să ofere doar 13 miliarde de dolari, pe lângă cele 20 de miliarde deja oferite de către SUA; Banca Mondială și agențiile specializate ale ONU estimaseră că Irakul va avea nevoie de circa 56 miliarde de dolari, pentru următorii patru ani.

DAN OPRESCU - Născut în 1953. Doctor în filosofie al Universității București (1992). Senior Associate Member, St Antony's College, Oxford University (1990-1991). În prezent este funcționar public (consilier) în cadrul Guvernului României, Departamentul pentru Relații Interetnice.

Cu jumătate de măsură

MARIAN CHIRIAC

For almost 15 years any rapport of the international organizations which appreciate Romania for the human rights respect, has been referring constantly to the restoration of the properties of the religious cults. According to the author's opinion it is a half way solved problem, because of the incomplete law frame and the lack of will in solving this situation at the local authorities level as well as the national level.

De aproape 15 ani, orice raport serios al organizațiilor internaționale care apreciază România la capitolul respectării drepturilor omului, face constant referire la o chestiune aparent minoră: restituirea proprietăților cultelor religioase.

Pentru majoritatea românilor, de confesiune ortodoxă și considerând biserică drept cea mai credibilă instituție, alături de armată, eventualele probleme ale cultelor religioase nu sunt cunoscute, aproape că nu există. Astă deși România este o țară în care aceste culte nu sunt chiar puține și nici lipsite de importanță.

De fapt, măsura în care problematica cultelor religioase, a bisericilor minoritare în general, a fost rezolvată ține de contextul mai larg al dezvoltării unei societăți civile normale. Felul în care funcționează sistemele de instituții specifice unor minorități – iar instituția bisericii își are locul ei bine definit aici – permite să se aprecieze măsura în care minoritățile își pot trăi specificitatea vieții sociale, economice, culturale sau confesionale.

Este și cazul României? Nu stă în intenția textului de față să ofere un răspuns la această întrebare. Desigur că România post-comunistă garantează libertatea de conștiință sau asociere, că recunoaște și sprijină material nu mai puțin de 17 culte și organizații religioase, că a promovat o legislație care în general permite optimă funcționare a cultelor.

Cu toate acestea există încă o problemă care, după decembrie 1989, și-a găsit cu greu o rezolvare, și asta – în opinia noastră – doar cu jumătate de măsură. Este vorba, desigur, de retrocedarea proprietăților care au aparținut cultelor religioase.

Scurt istoric

România este un stat în care circa 87 la sută din populație se declară de religie ortodoxă și în care majoritatea aparțină confesional Bisericii Ortodoxe Ro-

mâne.¹ Totuși, chiar dacă reprezintă o minoritate, în România există o diversitate semnificativă de alte culte și organizații religioase (vezi mai jos).

Încă de la constituirea sa ca stat modern, România garanta practica religioasă liberă și dreptul la liberă asociere. Semnificative în acest sens sunt, spre exemplu, Constituțiile din anii 1866 și 1923.

În perioada interbelică de o situație cu totul specială a beneficiat în sens negativ minoritatea evreiască, ai cărei membri aparțin exclusiv cultului mozaic. Odată cu regimurile dictatoriale instaurate de Carol al II-lea în anul 1938 și de Ion Antonescu în anul 1940 se impune o politică oficială de discriminare a evreilor, adoptându-se mai multe legi cu caracter rasist, care introduc principiul inegalității în fața legii în funcție de apartenență confesională sau etnică. Dintre numeroasele acte normative cu caracter anti-evreiesc amintim aici doar Legea privind exproprierea proprietăților urbane evreiești adoptată de regimul Antonescu la 21 martie 1941.²

În 30 decembrie 1942, în plin război mondial și într-o atmosferă în care orice credință sau influență străină erau considerate un pericol potențial, regimul mareșalului Ion Antonescu emite un decret prin care toate "sectele" religioase din România sunt efectiv interzise (Legea 927), membrii acestora fiind ameninați cu deportarea în masă în Transnistria, de altfel unii chiar ajungând acolo. Termenul "sectă" în România acelor ani desemna "asociațiile religioase", mai exact confesiunile neoprotestante, precum baptiștii, adventiștii, penticostalii, creștinii după Evanghelie etc.

După 23 august 1944, noua putere instalată la București abolește toate legile impuse în timpul dictaturii carliste, precum și cele ale regimului Antonescu, iar din acest moment toate cultele din România sunt iarăși oficial recunoscute. La scurt timp însă, odată cu abolirea momarhiei și instaurarea Republicii Populare,

noua Constituție din 1948 aduce noi modificări în ceea ce privește religia. Deși Constituția și implicit statul român garantau “libertatea de conștiință și libertatea religioasă” sau faptul că “toate cultele sunt libere și egale în fața legii”, totuși statul comunist - prin regimul general al cultelor, enunțat la 4 august 1948³ - nu va recunoaște oficial decât existența a 14 culte. Sunt în acest fel scoase în afara legii Biserica Greco-Catolică, Martorii lui Iehova și alte câteva culte neoprotestante.

Pe linia reducerii rolului clerului în viața publică, guvernul elaborează la 2 august 1948 Decretul nr. 176 pentru trecerea în proprietatea statului a bunurilor bisericilor, congregațiilor, comunităților sau particularilor, ce au servit pentru funcționarea și întreținerea instituțiilor de învățământ general, tehnic sau profesional.

În acest context de opresiune, situația bisericilor catolică și a celei greco-catolice se “bucură” de mai multă atenție din partea autorităților comuniste. Pentru a se aduce cele două biserici la obediенță, la 17 iulie 1948 este denunțat Concordatul cu Vaticanul, dorindu-se în acest fel întreruperea oricărei legături cu exteriorul.

Așa că treptat clerul bisericilor minoritare (dar îndeosebi al celor catolică și greco-catolică) este deschis și a arestat. Un act cu deosebite implicații este emis de Prezidiul Republicii Populare Române la 1 decembrie 1948, respectiv decretul nr. 358 “pentru stabilirea situației de drept a fostului cult greco-catolic”, prin care toate bunurile acestuia sunt preluate de statul român, urmând ca o comisie specială să decidă destinația acestor averi. Comisia putea “atribui o parte din ele Bisericii Ortodoxe Române sau diferitelor ei părți componente, se mai arată în decretul regimului comunist”.

În urma acestor măsuri de forță, majoritatea credincioșilor și clerului greco-catolic (431 de preoți și 87 la sută dintre parohii) acceptă “trecerea” la biserică ortodoxă, în timp ce credincioșii care nu vor să renunțe la apartenența lor vor intra în clandestinitate, iar biserică greco-catolică va deveni una a “catacombelor”.⁴

O serie de alte naționalizări a avut loc în anii 50, când multe clădiri și terenuri ale cultelor religioase au fost preluate fără titlu legal.

În concluzie, regimul comunist va duce între 1948 și 1989 o politică de estompare a existenței minorităților etnice (înlăciute prin termenul specific de “naționalitați conlocuitoare”) sau religioase, deși în mod oficial se vorbea de România ca o țară “de convergență” a numeroase confesiuni, care trăiesc împreună “în bună înțelegere” și într-o atmosferă de toleranță, inclusiv religioasă. Între Biserica Ortodoxă, majori-

tară, și cultele recunoscute oficial va avea loc în permanență un “dialog ecumenic”, în fapt ceremonii de reafirmare a supunerii față de puterea vremii.

După căderea comunismului, situația bisericilor și cultelor religioase s-a îmbunătățit sensibil, cel puțin în ceea ce privește acceptarea și recunoașterea lor oficială. Legat de Biserica Greco-Catolică, aceasta a intrat în legalitate imediat după revoluție, când în baza Decretului 9 din 31 decembrie 1989 i-a fost redată libertatea de a exister și de a funcționa.

Totuși la capitolul libertății religioase, în România lucrurile au evoluat cu o oarecare greutate, amintind în acest sens doar recunoașterea tardivă de către stat, abia în mai 2003, a organizației Martorii lui Iehova.

Procesul de restituire a imobilelor cultelor religioase

Răsturnarea regimului comunist a adus cu sine schimbări importante și în ce privește libertatea de funcționare a bisericilor minoritare din România. Totuși, mai rămânea de rezolvat o problemă importantă: repunerea lor în drepturi.

Noua Constituție a României adoptată la 21 noiembrie 1991, care cuprindea printre altele și o nouă concepție asupra proprietății, dar și Constituția revizuită din 2003, au deschis calea și permit totodată adoptarea unor reglementări speciale în materia proprietății, negând, cel puțin la nivel de principiu, legalitatea confiscărilor abuzive săvârșite de statul comunist.

Treptat, îndeosebi în urma presiunilor internaționale și a angajamentelor asumate de România în ce privește aderarea la instituțiile europene (Consiliul European, Uniunea Europeană mai ales), primele guvernări post-comuniste adoptă o serie de acte normative speciale care prevedea restituirea proprietăților preluate abuziv de statul comunist sau acordarea de despăgubiri persoanelor sau organizațiilor care și-au pierdut dreptul de proprietate asupra unor bunuri de valoare, fie acestea proprietăți funciare, construcții, proprietăți industriale, bunuri mobile de valoare.

Toamna pentru că a reprezentat un caz special, Biserica Greco-Catolică a beneficiat de mai multe încercări de reglementare a situației sale patrimoniale. Astfel, la 24 aprilie 1990 se aproba Decretul-Lege nr. 126 în care se stipulează că “bunurile preluate de către stat prin efectul Decretului nr. 358/1948, aflate în prezent în patrimoniul statului, cu excepția moșilor, se restituie, în starea lor actuală”. În acest act normative se mai prevedea că acolo unde numărul lăcașurilor de cult este insuficient raportat la numărul de credincioși, statul “va sprijini construirea de noi lă-

cașuri de cult prin punerea la dispoziție a terenurilor aferente și a unor fonduri bănești. În primă fază, pe baza art. 2 al acestui decret, 80 de clădiri și terenuri intravilane au fost trecute din proprietatea statului în cea a Greco-catolicilor, prin Hotărârea de Guvern nr. 466/1992. Ulterior, Comisia mixtă a mai stabilit retrocedarea unor lăcașuri de cult către Biserica Unită cu Roma, dar acest proces s-a desfășurat și se desfășoară extrem de greoi și în contextul a nu puține dispute cu biserică majoritară.

Chiar dacă au existat și încercări anterioare, mai exact emiterea de hotărâri de guvern speciale, problema restituirii imobilelor care au aparținut comunităților etnice sau cultelor religioase începe să se pună în mod real în România abia din anii 1996-97, odată cu venirea la putere a unei coaliții reformatoare, constituită din Convenția Democrată din România (CDR), Partidul Democrat (PD) și Uniunea Democrată a Maghiarilor din România (UDMR).

În această perioadă sunt emise ordonanțe de urgență privind restituirea unor proprietăți confiscate de regimul communist care, în anexe, conțineau și câteva imobile aparținând diferitelor culte religioase sau comunități etnice. Menționăm în acest sens restituirea unor clădiri cu valoare simbolică, aparținând îndeosebi comunității evreiești, prin Legea 140/1997 privind aprobarea Ordonanței de Urgență nr. 21/1997, respectiv prin Ordonanța de Urgență nr. 13/1998.

Deși aceste restituiri au fost într-o oarecare măsură finalizate nu se putea totuși vorbi de un cadru general de restituire a proprietăților bisericești.

Până la apariția Legii nr. 10/2001, regimul juridic general de restituire al bunurilor care au aparținut cultelor religioase era reglementat prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 94/2000. Respectivul act normativ trata problema restituirii într-o abordare limitată, în sensul că permitea restituirea a numai 10 imobile pentru fiecare cult religios în parte.

Aveau să mai treacă peste doi ani de la aceste evenimente până la adoptarea Legii 501/2002. Ani marcați de negocieri între formațiunea aflată acum la guvernare, Partidul Social Democrat și respective Uniunea Democrată a Maghiarilor din România (UDMR), pentru încheierea unor protocole de colaborare la nivel parlamentar și local. Si în 2001 și în 2002, aceste protocole au inclus chestiunea elaborării cadrului juridic care să permită retrocedarea imobilelor cultelor religioase. În plus, în toată această perioadă au avut loc mai multe întâlniri ale șefilor bisericilor istorice maghiare cu premierul Adrian Năstase, iar comunitatea evreiască (atât cea din România cât și numeroase organizații internaționale) a făcut un lobby susținut pentru rezolvarea chestiunii.

Trebuie spus că adoptarea Legii 501 nu a reprezentat un act de voință politică, ci a fost urmarea unor presiuni, rezolvate prin soluții de conjunctură. Astfel, pentru adoptarea acestei legi s-a profitat de existența în circuitul parlamentar a Ordonanței de Urgență nr. 94/2000, care a fost amendată substanțial în comisiile parlamentare. Astfel, de la oordonanță cu doar câteva articole și care își propunea o abordare parțială a chestiunii retrocedărilor imobilelor religioase s-a ajuns la Legea 501, care a fost adoptată în regim de urgență de cele două Camere legislative.

La expirarea primului termen pentru depunerea cererilor de retrocedare de către cultele religioase, respectiv 4 martie 2003, a rezultat următoarea situație:

Total cereri de retrocedare la nivelul întregii țări: **7568**.

Structura cultelor solicitante:

- Biserica Română Unită cu Roma (Greco-Catolică) – 2207
- Cultul Mozaic – 1809
- Biserica Romano-Catolică – 992
- Biserica Reformată – 899
- Biserica Ortodoxă – 770
- Biserica Evanghelică – 690
- Alte culte – 201

Rezultate concrete

La un an de la începerea efectivă a procesului de retrocedare a imobilelor cultelor religioase, situația nu este dintre cele mai grozave.

Din cele 7568 de cereri de retrocedare, Comisia specială privind aplicarea Legii 501 – care afirmă că le-a analizat într-o primă fază pe toate – a aprobat un număr de 346 de dosare de retrocedare.

Situația dosarelor de retrocedare aprobate la 1 martie 2004 este următoarea:

- Biserica Reformată – 105 dosare
- Biserica Romano-Catolică – 94
- Biserica Ortodoxă – 83
- Biserica Unitariană – 12
- Biserica Evanghelică Luterană – 9
- Cultul Mozaic – 18
- Biserica Evanghelică C.A. – 12
- Biserica Greco-Catolică – 9
- Biserica Armeană – 2
- Cultul Musulman – 2

Deși obiectivul principal al Comisiei pentru acest an este finalizarea procesului de retrocedare, acest deziderat este totuși nerealist din cel puțin două motive: 2004 este un an electoral, când în mod tradițional politicienii și funcționarii publici au alte priorități.

În plus, ritmul lent în care s-a derulat acest proces până acum nu lasă loc speranței că ceva spectaculos se va întâmpla în continuare. Chiar dacă,

conform estimărilor oficiale ale Comisiei speciale de retrocedare, numărul dosarelor susceptibile de a primi confirmare de retrocedare este de doar 2500, în ritmul de restituire de până acum tot ar trebui aproape zece ani pentru aprobarea tuturora. Dosarele care nu permit retrocedarea imobilelor solicitate nu cad sub incidența Legii 501 deoarece vizează fie terenuri din extravidan, fie acordarea de compensații pentru construcții demolate, ceea ce excede cadrul normativ actual.

Probleme în procesul de retrocedare

Deși la prima vedere procesul de restituire a proprietăților cultelor religioase din România a început să se deruleze cu o anume constanță, în condițiile în care în fine beneficiază de un cadru legislativ explicit, în realitate acest proces se derulează cu dificultate. În plus, actuala legislație nu corespunde solicitărilor tuturor cultelor religioase.

În urma mai multor discuții cu reprezentanții ai cultelor religioase din România am identificat mai multe seturi de probleme, pe care le prezentăm mai jos.

1. Cadru legislativ incomplet

Toată legislația adoptată până acum de către România în ce privește retrocedarea bunurilor confiscate în timpul regimului comunist nu este compensatorie (atâtă timp cât nu a fost pus în aplicare principiul *restitutio in integrum*) ci doar reparatoare.

Adoptarea unei legislații cât mai cuprindătoare în domeniu s-a dovedit dificilă și a fost în mare măsură rodul unor politici de compromis, al presiunilor internaționale sau ale celor direct implicați. Altfel spus, *guvernările succesive din România nu au dus o politică coerentă și clară în ceea ce privește restituirea bunurilor confiscate în timpul regimului comunist*.

Deși reprezentanții tuturor cultelor religioase au fost consultați în procesul elaborării legislației, cele mai multe dintre amendamentele acestora nu au fost luate în considerație.

Majoritatea nemulțumirilor sunt legate de faptul că fac obiectul retrocedării, potrivit cadrului normativ existent, numai imobilele compuse din construcții împreună cu terenul aferent, existente în natură, altele decât lăcașele de cult.

Din discuțiile purtate cu reprezentanții ai cultelor religioase am aflat că aceștia consideră legitimă și *retrocedarea terenurilor aflate în intravidanul pe care nu mai există construcții* (fie pentru că au fost demolate clădirile, fie că acolo au fost locuri de casă) sau *reconstituirea dreptului de proprietate în altă parte*. Sunt foarte multe culte care au clădiri în localități, cu teren aferent foarte mare, teren care ulterior a fost parcelat și trecut în cărți funciare diferite, iar

acum cultul respectiv nu poate redobândi decât clădirea și parcele de teren din jurul clădirii. Este, de asemenea, foarte mare numărul cazurilor de clădiri care au fost demolate, iar acum terenul care a aparținut cultelor religioase nu poate fi revendicat. Autoritățile sunt totuși foarte sceptice că această problemă va putea fi rezolvată în curând.

Nemulțumiri din partea cultelor religioase, îndeosebi a celui mozaic, au fost exprimate și în legătură cu faptul că *legislația nu prevede retrocedarea imobilelor confiscate sau naționalizate înainte de instaurarea regimului comunist*, mai exact în perioada dictaturii carliste și cea a mareșalului Antonescu (1940-1944).

Merită totuși menționat aici că recent aprobata Lege privind retrocedarea proprietăților comunitare extinde acest interval de timp, acoperind perioada solicitată de cultul mozaic.

O altă chestiune neacoperită de legislația în vigoare este legată de faptul că *nu există norme legale privind retrocedarea lăcașurilor de cult naționalizate*. Această chestiune afectează în cea mai mare măsură Biserica Greco-Catolică. Reprezentanții acesteia sunt foarte nemulțumiți de acest aspect: “Legea 501/2002, respectiv Ordonanța de Urgență 94/2000, reprezintă un pas înainte, dar rămân pentru Biserica Unită legi discriminatorii. Statul exclude astfel de la retrocedare unele imobile confiscate abuziv, respectiv în jur de 1.800 de lăcașuri de cult. (...) De fapt, nu numai că le exclude, dar nici măcar nu dă linie pentru o următoare lege care să reglementeze situația unor astfel de imobile, care au fost confiscate Bisericii Greco-Catolice.”

Reprezentanții Bisericii Unite consideră insuficiente măsurile luate până acum de statul român pentru repunerea bisericii în drepturile sale firești. Deși pe baza HG nr. 466/1992, 80 de clădiri și terenuri intravidane au fost trecute din proprietatea Statului în cea a Bisericii, nici până acum toate acestea nu au trecut în proprietatea efectivă a greco-catolicilor.

Situația juridică a lăcașurilor de cult, a caselor parohiale care au aparținut Bisericii Greco-Catolice și au fost preluate de Biserica Ortodoxă Română (BOR) se stabilește, începând din 1990, de către o comisie mixtă, formată din reprezentanți clericali ai celor două culte religioase, ținând seama de dorința credincioșilor din comunitățile care dețin aceste bani. Conform datelor oficiale, până la sfârșitul anului 2003 BOR a retrocedat Bisericii Greco-Catolice un număr de circa 160 de biserici, inclusiv trei catedrale episcopale (Blaj, Cluj și Lugoj). Astă, în condițiile în care, greco-catolicii afirmă că le-au fost confiscate circa 2600 de lăcașuri de cult.

Statul român nu dorește să se implice în negocierile dintre cele două biserici, preferând să intervină prin “mediere directă” atunci când apar neînțelegeri, în rest “promovând doar calea dialogului”.

Nu în ultimul rând, există imobile care au aparținut diferitelor culte religioase și care au acum un *statut juridic incert sau dificil de stabilit*. Este vorba aici de bunuri care au fost preluate de statul comunist în condiții destul de neclare. Într-o astfel de situație se află Casa Ana Melik din București, actualul Muzeu Theodor Pallady. Casa a fost inițial donată de către Ana Melik Bisericii Armene dar ulterior a fost preluată de statul român prin intermediul unei donații forțate. Biserica Armeană se judecă cu statul român de mai mulți ani pentru anularea “donației”, în acest moment procesul aflându-se în fază de recurs la Curtea Supremă de Justiție.

2. Întârzieri datorate lipsei unui cadru juridic unitar

România nu a avut de la bun început o abordare clară în ce privește rezolvarea problemei restituirii bunurilor comunităților religioase confiscate în timpul regimului comunist. În lipsa unei legislații unitare, *ambiguitatea și neclaritatea actelor normative care au precedat Legea 501 au dus la o situație în care o serie de imobile cuprinse în anexa acestora nu au putut fi restituite*, astfel activitatea Comisiilor speciale de restituire, constituite în temeiul acestor Ordonanțe de urgență, a fost împiedicată de diferite obstacole de ordin juridic sau tehnic. De aici, numeroase întârzieri în procesul de retrocedare.

Prima decizie a fost Hotărârea de Guvern nr. 466/1992, prin care mai multe imobile au fost retrocedate Bisericii Greco-Catolice. Am văzut mai sus că, nici până astăzi, acest cult nu a intrat în posesia tuturor clădirilor, din cauza numeroaselor acțiuni în instanță de contestare a acestui drept.

Următoarele decizii au vizat îndeosebi comunitatea evreiască. Astfel, în baza Ordonanței de Urgență nr. 21/1997 au fost restituite în natură șase imobile, dintre care unul – Teatrul Evreiesc de Stat – nu a fost încă preluat oficial nici până la această dată. În anul următor a fost emisă Ordonanța nr. 112/1998 prin care comunitatea evreiască a primit înapoi 3 clădiri. Alte 12 imobile au fost retrocedate prin Ordonanța de Urgență 83/1999, două dintre ele fiind încă în proces de preluare. Ultimul act emis de guvern, HG 1334/ 2000, a făcut posibilă retrocedarea altor 20 de imobile, procedura de preluare fiind în curs de finalizare.

Totuși unul dintre cele mai delicate cazuri de retrocedare este cel al Bibliotecii Batthyaneum din Alba Iulia. Prin ordonanța de urgență nr. 13/1998,

Guvernul a decis restituirea acestui imobil către Biserica Romano-Catolică. Imediat însă, filiala județeană a PDSR (actualul partid de guvernământ, PSD) a atacat decizia solicitând instanțelor de judecată scoaterea imobilului bibliotecii de pe lista de retrocedare. După un proces care a durat circa 5 ani, acțiunea a fost respinsă, iar între timp ordonanța a trecut prin Parlament și a devenit lege. Cu toate acestea, biblioteca nu a fost încă predată de către statul român, iar Comisia specială de retrocedare urmează să reanalizeze dosarul cauzei.

Ministerul Culturii și Cultelor și Arhiepiscopia Romano-Catolică urmează totodată să semneze un protocol pentru ca Biblioteca Batthyaneum să funcționeze în continuare în sediul din Alba-Iulia, iar colecțiile bibliotecii (peste 1.200 manuscrise, 600 incunabule, 50.000 volume tipărite în secolele XVI-XVIII și 19.000 documente istorice) să nu fie mutate.

3. Ritm greoi al procesului de retrocedare

Arătam mai înainte că de la demararea efectivă a procesului de retrocedare a imobilelor religioase, în baza Legii 501/2002, numai 346 de dosare (dintr-un total de 7.568 depuse) au primit un aviz favorabil. Conform Comisiei speciale de retrocedare, ar mai rămâne doar alte circa 2300 de dosare susceptibile de a fi aprobată.

De ce sunt atât de puține dosare care îndeplinesc condițiile pentru retrocedare? Răspunsul la nivel oficial este că acest lucru se datorează “insuficienței actelor doveditoare depuse de cultele care solicită retrocedarea unui imobil”.

Cultele, în schimb, dau vina pe *dificultățile întâmpinate în obținerea documentelor necesare* atunci când încearcă să dovedească dreptul de proprietate. Legea este destul de flexibilă în ce privește actele, pentru că nu se solicită neapărat un extras de carte funciară sau o dovdă gen contract de vânzare-cumpărare. Sunt acceptate prin lege o serie de alte documente, începând de la rolul fiscal (prin care se dovedește că s-a plătit impozit pe clădire) până la simple declarații ale vecinilor acelei clădiri.

Cu toate acestea, dificultățile abundă. Un reprezentant al Bisericii Romano-Catolice le rezumă: “La elaborarea cererilor de retrocedare s-au ivit mai multe probleme dintre care enumăr: lipsa foilor de carte funciară la judecătorii (aici au dispărut pur și simplu cărțile funciare); în unele cazuri este vorba de statutul neclar al proprietății. Unele apartamente, locuri de magazine au fost vândute de către primării, dar nu s-a întabulat dreptul de proprietate în cartea funciară, iar în aceste situații nu cunoaștem proprietarii actuali. În unele cazuri s-a modificat structura imobilului, adică s-au extins unele imobile, altele au fost demolate ori

s-au construit imobile noi în locul celor vechi etc. Și nu în ultimul rând este vorba de lipsa listelor de inventar ale bunurilor mobile preluate odată cu imobilele”.⁵

Probleme speciale sunt îndeosebi în regiunea Moldovei, unde evidențele precare ale actelor de proprietate se coroborează cu faptul că multe arhive au ars.

Dar nu actele doveditoare ale proprietății reprezintă principala problemă, ci lipsa acelor documente a căror furnizare nu e obligația cultelor, ci a autorităților locale sau a acelora care au acum în administrare imobilul revendicat. Este vorba aici de acte din care să rezulte destinația actuală a imobilului, suprafața terenului, suprafața desfășurată a clădirii, adică genul de informații fără de care întabularea și trecerea efectivă în proprietate nu sunt posibile.

Lipsa de cooperare a autorităților locale sau a actualilor deținători ai imobilelor revendicate au fost alt gen de probleme des semnalate până acum. Un reprezentant al cultului mozaic spune: “Avem probleme cu autoritățile locale în ceea ce privește obținerea situațiilor juridice actuale ale imobilelor revendicate. Conform legii, noi trebuie să aflăm ceea ce se întâmplă la ora actuală, din punct de vedere juridic, cu clădirea revendicată. Așa că apelăm la autoritățile locale, dar acestea pur și simplu nu ne răspund sau o fac după foarte mult timp. Chiar și Comisia de aplicare a Legii 501 solicită în paralel aceste informații, dar nu le primesc pentru că nu există mijloace de contrângere a autorităților locale. Când se vor putea luna niște măsuri mai dure pentru a obliga autoritățile locale să răspundă la solicitări, abia atunci credem că se va putea schimba ceva în ce privește situația retrocedărilor”.⁶

4. Adoptarea târzie a normelor de aplicare a Legii 501/2002

Conform legislației în vigoare, cultele religioase au posibilitatea să primească plăți compensatorii pentru imobilele care nu se pot restituîn natură sau pot primi o chirie lunăry pentru imobilele preluate fără titlu, care au destinația de școli, spitale, grădinițe, centre de plasament, aziluri de bătrâni și care rămân în folosința foștilor deținători pe o perioadă de cinci ani, de la data emiterii deciziei de retrocedare.

Totuși *normele juridice care să stabilească quantumul despăgubirilor sau al chirilor au fost elaborate cu destul de multă întârziere*, lucru care a nemulțumit vădit pe reprezentanții cultelor religioase care au intrat deja în posesia unor imobile sau care sunt îndrituite să primească despăgubiri. (38)

Reprezentanții cultelor sunt nemulțumiți că deși au intrat în proprietatea unor imobile nu știu încă de ce quantum al chiriei pot beneficia din partea fo-

tilor deținători. În plus, mulți consideră că acest quantum – ce a fost stabilit prin Hotărârea Guvernului nr. 244/2004, din data de 20 februarie 2004, pe categorii de utilizatori – este o sumă modică, care nu reflectă prețurile de pe piață liberă și care “nu va compensa într-o măsură acceptabilă lipsa de folosință pentru perioada stabilită de lege”.

Autoritățile declară că au cunoștință de aceste probleme și spun că întârzierea în adoptarea HG 244/2004 s-a datorat circuitului greoi de avizare a Hotărârii de Guvern. Totuși, liniștitor pentru culte este faptul că deși Hotărârea de guvern privind quantumul despăgubirilor și al chirilor a fost aprobată abia în 20 februarie 2004, aceasta se va aplica retroactiv.

5. Opoziția autorităților locale față de respectarea legii

Deși există un cadru legal clar definit, iar Comisia de aplicare a Legii 501 a emis decizii de retrocedare, în multe situații *intrarea în posesia cultelor a unor imobile este întârziată de contestațiile în instanță depuse de autoritățile locale*. În majoritatea cazurilor contestațiile nu au nici un fundament legal, acestea fiind făcute pur și simplu din dorință de a se opune aplicării legii. Campioană în acest sens este Primăria din Cluj-Napoca, unde toate deciziile de retrocedare de până acum au fost contestate în instanță.

Cel mai afectat de această situație pare să fie cultul mozaic. “Avem probleme la Timișoara, unde Prefectul a încurajat Inspectoratul Școlar să atace decizia Comisiei de retrocedare cu privire la restituirea unei școli. Astă deși decizia Comisiei este definitivă, iar Comisia este numită de către stat. Este aşadar aberant că statul își contestă propriile decizii. În plus, la Cluj, decizia de retrocedare a două dintre proprietățile evreiești a fost atacată fără nici un motiv în instanță de către Primarul orașului. (...) Am încercat să discutăm cu autoritățile locale, iar Prefectul de Timișoara ne-a promis că își va retrage contestația. Nu a făcut-o încă, dar el ne-a spus foarte clar că a făcut contestația ca să nu fie acuzat de oameni că nu s-a luptat pentru imobilele revendicate.”⁷

Reprezentanții Comisiei de retrocedare sunt conștienți de această stare de lucruri dar spun că nu au ce să facă. “Există o lege care se pare că nu e valabilă pentru toți. Faptul că Primăria Clujului ne-a atacat toate deciziile este până la urmă un caz politic. (...) În marcea majoritate a cazurilor deciziile de contestare în justiție se fac din simpla dorință de a fi în opozиie cu procesul de retrocedare sau pentru a dobândi o imagine pozitivă în rândul comunității locale. Este evident că populația care nu aparține religiei cultelor o să fie întotdeauna împotriva măsurilor de restituire a proprietăților. Acest lucru nu este normal, pentru că avem totuși o lege care trebuie respectată.”⁸

6. Iregularitățile din sistemul juridic

Deși legile de retrocedare a bunurilor confiscate în timpul regimului comunist spun foarte clar că *proprietățile susceptibile a fi retrocedate foștilor proprietari nu pot fi înstrăinat până la stabilirea clară a regimului lor juridic, nu puține sunt situațiile când totuși acest lucru se întâmplă.*

Autoritățile știu de existența unor astfel de cazuri, dar nu au cum să intervină pentru rezolvarea lor, lăsând totul în seama justiției și a eforturilor cultelor religioase.

Iregularitățile din sistemul juridic românesc, generate în primul rînd de corupție și dezordine, au dat naștere până acum unor situații la limita absurdului.

Pe de altă parte, un caz aparte care ilustrează modul precar de funcționare a justiției române îl reprezintă eforturile Bisericii Greco-Catolice de a-și recupera o parte din fostele lăcașuri de cult. Deoarece, conform declarărilor reprezentanților acestei biserici, negocierile cu Biserica Ortodoxă Română s-au desfășurat greoi, s-a apelat la justiție pentru primirea înapoi a unor imobile sau lăcașuri de cult. Numai că în foarte multe din aceste situații, greco-catolicii reclamă irregularități în sistemul juridic românesc.⁹ O ultimă situație simptomatică este cea a evacuării preotului greco-catolic din casa sa parohială din comuna sătmăreană Ardud. Evacuarea s-a făcut în baza unei sentințe judecătoarești definitive pronunțată la cererea preotului ortodox din localitate. Sentința este însă contestată de greco-catolici pe motiv că ea a fost pronunțată pe baza unui titlu de proprietate care ulterior a fost anulat.

Confruntați cu această stare de lucruri, reprezentanții cultului Greco-Catolic par deciși să internaționalizeze chestiunea repunerii bisericii lor în drepturi. În acest sens au apelat inclusiv la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Aici este deja depus un dosar prin care se reclamă obstrucționarea actului de justiție în cazul unui proces ce durează de mai bine de 12 ani și în care se solicită retrocedarea Bisericii Sf. Vasile Polonă, singura biserică greco-catolică din București.

N.B. - Textul se bazează pe un raport realizat de Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, martie 2004

NOTE

¹ Conform datelor oficiale ale recensământului populației din anul 2002.

² Victor Neumann, *Istoria evreilor din România*, Editura Amarcord, Timișoara, 1996, pp 211-215. Pentru toată legislația anti-evreiască din această perioadă vezi *Evreii din România între anii 1940-1944*, vol. I, *Legislația antievreiască*, ed. Lya Benjamin, coord. Sergiu Stanciu, București, Edit. Hasefer, 1993.

³ Decretul nr. 177 al Marii Adunări Naționale reglementează regulul general al cultelor religioase. Preoții devin salariați de stat, iar biserică era controlată de stat. Conform art. 29, bunurile mobile și imobile ale cultelor religioase, ale diferitelor părți constitutive, așezămintelor, asociațiunilor, ordinelor și congregațiunilor, vor fi inventariate de organele lor statutare. Organele centrale ale cultelor religioase vor comunica toate datele cu privire la aceste inventare Ministerului Cultelor, pentru exercitarea dreptului de verificare și control. În plus, toate cultele au bugete proprii, dar acestea sunt supuse controlului Ministerului Cultelor.

⁴ Pentru aceste aspecte vezi Ioan-Marius Bucur, *Din istoria Bisericii Greco-catolice române (1918-1953)*, Cluj, Edit. Accent, 2003, p.202-261.

⁵ Interviu cu Komaromi Attila, consilier juridic în cadrul Episcopiei romano-catolice de Alba Iulia.

⁶ Interviu cu Tova Ben Nun, director executiv al Fundației Căratatea, din cadrul Federației Comunităților Evreiești din România.

⁷ *Ibidem*

⁸ Interviu cu Marko Attila, subsecretar de stat la Departamentul Relațiilor Interetnice, vicepreședinte al Comisiei interguvernamentale de aplicare a Legii 501.

⁹ “Biserica noastră este în continuare supusă presiunilor și discriminărilor de ordin administrativ atât la nivel de Stat cât și la nivel local. De la intimidări la violențe și acte de injustiție, trăim în permanentă presiune, fiind împiedicați să redobândim ceea ce este al nostru. Este greu de imaginat că într-un Stat de Drept hotărâri judecătoarești în favoarea noastră sunt ignorate fiind imposibil de aplicat, și sistematic cauzele câștigate de noi sunt redeschise în procese în care suntem defavorizați. Din păcate chiar și Comisia pentru Dialog la nivel de Ierarhi ortodocși și greco-catolici înființată să soluționeze această problemă, nu este capabilă să găsească o rezolvare pentru acest aspect care este de competență Statului Român”. Protest înaintat Comisiei Europene de către Episcopul de Oradea, Virgil Bercea, februarie 2004, prin care solicită introducerea rezolvării problemei proprietăților greco-catolice pe agenda negocierilor României cu Uniunea Europeană.

MARIAN CHIRIAC - ziarist și analist politic, specialist în problematica minorităților naționale din România. În prezent este redactor șef al publicației on-line DIVERS (editată de Mediafax)

Religia și organizarea “pieței” religiilor

CLAUDIU HERȚELIU

The author transposes basic concepts of the economy like the demand and the offer into the religious zone, trying an evaluation of the “religious market”. Starting from the potential “customers”, from the polls that grant the church with a great deal of trust, the article analyzes the modalities to send the religious message and the new adapted to the last media means interface.

Înainte de a porni în acest demers este nevoie să lămurirea câtorva probleme conceptuale, în special termenul “piată”. Astfel, conform DEX: *piață = ... Sferă a circulației mărfurilor; cererea și oferta de mărfuri.* O altă definiție a pieței¹ este aceea conform căreia reprezintă mecanismul sau instituția care are *rol de mediator* între producători și consumatori. Schimbările pot avea loc în mod direct (un bun sau serviciu în contrapartidă cu alt bun sau serviciu) sau prin mijlocirea monedei.

O piață trebuie să aibă cel puțin cinci caracteristici elementare:

- cerere;
- ofertă;
- reglementări legale (de obicei guvernamentale);
- actorii de pe piață;
- tipul de piață existent: liberă concurență sau monopol (monopsonul nu are sens în acest caz).

Cererea prezentă pe piața religiei este formată din dorința umanității de a fi “mântuită”². Cu alte cuvinte de a da un sens vieții și/ sau morții, de a răspunde la întrebările de unde venim? și încotro ne îndreptăm? Produsul/ serviciul primordial pe această piață este denumit, la creștini, mântuire. Bisericile, fie că sunt creștine (tradiționale, evanghelice, reformate sau neo-protestante), mozaice, budiste sau islamică, vin să dea un sens morții și, prin el, vieții. Sună puțin a erezie, cuvânt foarte vehiculat în reforma europeană a creștinismului. Reformă care a fost însă, întru totul necesară depășirii întunecatului ev mediului. Reformă care, ca dimensiune, nu s-a mai întâlnit în altă religie.

Oferta de pe piața religiei vine în întâmpinarea cererii bunului sau, mai degrabă, serviciului mântuire. După cum se cunoaște, există mii de furnizori de mântuire, prețul pe care un individ trebuie să îl plătească este diferit de la un furnizor de servicii la altul. Există furnizori de mântuire care oferă acest serviciu în mod individual la fel cum există furnizori care oferă mântuire în grup. Majoritatea furnizorilor de mântuire interzic apelarea, simultană, la mai mulți furnizori. Există furnizori care asigură mântuirea chiar și după decesul individului.

Reglementările legale se referă la o licență pe care un furnizor de mântuire trebuie să o obțină. De la țară la țară situația poate să difere. Diferitele cazuri, vom încerca să le prezintăm în momentul în care vom aborda ultimul punct din enumerare. Principialul element al reglementărilor legale pornește de la posibilitatea alegerii. Un individ poate să aleagă furnizorul de mântuire sau poate să aleagă să nu consume acest bun/serviciu. Un principiu fundamental în economie (asigurarea standardelor de calitate) nu își găsește aplicabilitatea pe această piață. Aceasta deoarece nici o instituție (de natură umană) nu poate să aducă probe materiale în sensul realizării dezideratului de pe piața religiilor. Acest mod de verificare a îndeplinirii dorinței lipsind, rezultă că singurul în măsură să decidă dacă un furnizor are veridicitate sau nu este individul. Teoretic, piața ar trebui să fie liberă și furnizorii care își vor fi dovedit seriozitatea vor prograda iar ceilalți vor fi eliminați în mod natural de pe piață. Practic, există reglementări legale în majoritatea statelor lumii cu privire la condițiile

etice, legale sau de altă natură pe care trebuie să le îndeplinească un furnizor de mântuire. Chiar și țări cu libertate religioasă deplină au inițiat campanii juridice împotriva unor grupări considerate nepotrivite.³ Aceasta se întâmplă cu toate că în țările europene sunt respectate, prin legislațiile în vigoare, prevederile Declarației Universale a Drepturilor Omului unde libertatea religioasă primează și unde este garantat dreptul la asociere și la libera practică a religiei și/ sau a convingerilor religioase.⁴

Actorii de pe piață sunt evident cei care cer și, respectiv, cei care oferă mântuire. Cererea este asigurată aproape în totalitate de indivizi⁵. Furnizorii de mântuire pot fi întâlniți sub denumirea de: biserică, cult, sectă, mișcare, asociație etc. Există: furnizori ce controlează segmente importante din piață, organizați ca și companiile multinaționale; furnizori locali și/sau regionali; furnizori organizați sub formă de persoane fizice. De menționat că, de obicei, intrarea pe piață este dificil de realizat dar că majoritatea furnizorilor au pornit de la persoane fizice evoluând spre companii multinaționale.

Tipul de piață poate fi, desigur, unul dintre următoarele: liberă concurență, monopol, oligopol. Libera concurență se întâlnește în țările unde libertatea religioasă este garantată. Monopolul nu exclude libera concurență dar poate fi prezent și în cazurile în care nu există libertate religioasă (de exemplu în Iran); piața religiilor este dominată autoritar de unul dintre furnizori (este și cazul României). Situațiile de oligopol sunt frecvent întâlnite chiar și în țările cu un nivel de libertate religioasă foarte ridicat; în această situație, un mic grup de furnizori își împart cea mai mare parte din piață (de exemplu Germania, SUA etc.).

Prezența cartelurilor pe piața religiilor este uneori vizibilă. Poate cel mai bun exemplu în acest caz este chiar al creștinismului, dar putem pune în această categorie și cazul islamismului.

Piața religiilor este una foarte efervescentă, au loc fuziuni (sau încercări de fuziuni care pot fi întâlnite sub numele de ecumenism), au sau au avut loc schisme sau scindări. Aproape continuu apar noi persoane fizice care doresc să intre pe piață la fel cum există cazuri (mai rare, uneori impuse legislativ de către unele guverne ce își doresc un monopol sau oligopol⁶) de ieșire de pe piață. Există și contrabandă cu mântuire (ne referim aici, de exemplu, la cazurile de tipul situației în care s-a aflat creștinismul primelor secole din era noastră).

Concurența pe o piață efervescentă nu poate fi altfel decât acerbă. Furnizorii secularizați sunt cei mai vulnerabili la acest tip de atacuri pentru că

furnizorii mai mici încearcă să creeze și să păstreze între ei și clienții o relație specială⁷ care uneori poate fi chiar la limita legii. Pe de altă parte, furnizorii secularizați sunt cei mai în măsură să apeleze la operațiuni în forță și se poate ajunge la conflicte armate sau la segregări confesionale.

Marketing-ul religios

Cererea și oferta sunt concepte de bază ale economiei, pilonii pe care se construiesc reglementările pieței. Să analizăm puțin, din acest punct de vedere, piața religiilor.

Respectând etapele unui produs, după faza de lansare, dezvoltare și maturitate (secularizare) o biserică se va îndrepta către declin sau, dimpotrivă, își va consolida și extinde poziția. Pe piața religiilor, concurența este mai puternică decât în orice alt domeniu iar bisericele dinamice atacă fiecare segment de clienți potențiali sau actuali ai altei religii⁸. Din acest motiv, pentru ca o biserică să reziste este necesar ca ea să fie reformată sau să-și păstreze înalte standarde de calitate⁹. Astfel se pot prelua metode testate cu succes în alte domenii, din care un bun exemplu este cel de fundamentare a deciziilor pe utilizarea unei matrice de decizie de tip SWOT (analiza punctelor tari, punctelor slabe, oportunităților și riscurilor), care să conducă la o strategie managerială într-o deplină interacțiune cu piața religiilor.

Potențialii clienți din România se grupează, conform specialiștilor în marketing, în patru mari categorii. Veteranii, persoane născute înaintea celui de-al doilea război mondial (preferă produse de bună calitate și sunt atrași de anumite mărci), copiii ai socialismului, cei născuți după al doilea război mondial obișnuiți să consume produse de slabă calitate deoarece pun accent doar pe prețul scăzut al produselor, tineretul contestatar, cei născuți după 1970, neîncrezători în produsele autohtone și tineretul liber post-decembrist, cei născuți după 1988, critici și cosmopoliti.

În următorii 20 de ani primele două categorii vor dispărea iar ultimele două vor deveni reprezentative. În acel moment, dacă o biserică nu are o strategie suficient de flexibilă va merge spre o reorganizare tardivă sau un faliment prematur. Toate bisericele vor trebui să caute noi metode și tehnici de a ține enoriașii implicați. O lipsă de activitate duce la transformarea respectivei persoane în ținta preferată a altor "actori" prezenti pe piață. Într-adevăr, odată ce un consumator nu mai consumă un anumit sortiment al unui produs, mai devreme sau mai târziu se va orienta spre un alt furnizor. Nu dorim aici să abordăm sacrul din punctul de vedere al trans-

formării lui într-un sistem economic dar există anumite instrumente care pot fi preluate și utilizate cu succes.

Un alt instrument care poate fi util în analiza pieței religiilor este *sondajul de opinie*. Se remarcă în toate sondajele de opinie faptul că biserică (cel puțin în România) își păstrează și chiar consolidează poziția fruntașă deținută la capitolul încredere. Paradoxal, tot acele sondaje de opinie ne arată că majoritatea credincioșilor sunt nepracticanți. Aceasta s-ar putea interpreta și prin faptul că toate persoanele au o încredere în instituție ca atare dar există oarece bariere relativ la modul în care este realizată interfața dintre ele și instituție.

Vorbind de interfața de prezentare a producătorului merită să amintim folosirea, în aceste scopuri, a ultimelor mijloace media. Începând cu mediul Internet unde, după o căutare simplă (e drept într-o categorie puțin mai largă - Spiritualitate) constatăm că există 262¹⁰ de pagini web în limba română care tratează aceste lucruri, iar primele 10 dintre ele adună un număr de peste 25000 de vizitatori săptămânal. În peisajul mediatic audio-vizual majoritatea posturilor naționale importante au cel puțin o emisiune săptămânală de specialitate (ca să nu mai vorbim de evenimentele speciale). Există posturi de radio și televiziune dedicate care utilizează aceste mijloace moderne pentru a-și face cunoscut mesajul. O altă modalitate de abordare este cea a transpunerii artistice a mesajului religios. Recent, filmul *Patimile lui Christos* regizat de Mel Gibson a ținut capul de afiș (în SUA) și a fost pe primul loc din punct de vedere al încasărilor timp de 3 săptămâni. Filmul, aşa după cum mărturisea și autorul, încearcă să prezinte lucrurile din punctul de vedere catolic (cu focalizare pe suferințele fizice ale lui Christos și un pilon în susținerea așa numitei Mariologii¹¹).

Transmiterea mesajului de către biserici se mai poate realiza prin îmbinarea acestuia cu activități medicale, educaționale și sau caritabile. Cel mai bun exemplu, pentru a ilustra acest fapt, îl reprezintă strategia Bisericii Catolice de promovare a acestor servicii conexe oferite. În ceea ce privește eficacitatea acestor metode este suficient să arătăm că în 1906 Biserica Catolică avea un număr de 292,8 milioane credincioși¹² iar Biserica Ortodoxă avea 127,5 milioane credincioși¹³; în prezent Biserica Catolică are un număr de 1,05 miliarde credincioși¹⁴ (o creștere de 3,59 ori) iar Biserica Ortodoxă are un număr de 240 milioane credincioși¹⁵ (o creștere de 1,88 ori). Pentru a fi riguroși precizăm că în 1906 populația globului era de 1,65 miliarde¹⁶ și, în prezent, numără 6,31 miliarde persoane¹⁷. A avut

loc deci o creștere de 3,82 ori; comentariile relativ la strategia celor două biserici susmenționate sunt de prisos.

Sigur vor fi și contestatari ai teoriei pe care am propus-o și timpul este în măsură să confirme sau să infirme asemenea idei. Cu toate acestea nu putem să nu ne aducem aminte de citatul, menționat la începutul lucrării, lui André Malraux care spunea: “Secoul XXI va fi religios sau nu va fi deloc”.

BIBLIOGRAFIE

- Bobircă, A., *Considerente privind organizarea și reglementarea pieței religiilor*, “Jurnalul Economic” nr. 9, pag. 100-107, ASE, București, 2002
Chauprade, A., Thual, F., *Dictionnaire de geopolitique*, Ellipses, Paris, 1998
Ciocu, E., *Produs Mântuirea. Strategii de marketing*, “Cotidianul”, București, 13 iunie 2003
Colectiv, *Economie politică*, Ed. Economică, București, 1995
Neguț, S., *Raportul religie – geopolitică în contemporaneitate*, “Jurnalul Economic” nr. 9, pag. 78-85, ASE, București, 2002
Population Reference Bureau staff, *Transitions in World Population*, Population Bulletin 59, no. 1., Washington, DC, Population Reference Bureau, 2004
Smith, A., *Avuția Națiunilor, cercetare asupra naturii și cauzelor ei*, Ed. Academiei, București, 1962
*** *Biblia sau Sfânta Scriptură*, (trad. Cornilescu), Societatea Biblică Română, 1998
*** *Enciclopedia Catolică Online* – <http://www.newadvent.org/cathen/01559a.htm> accesat la 30 martie 2004
*** *European Journey for Religious Freedom*, Church of Scientology International Human Rights Department, Brussels, 1999
*** *Universal Declaration of Human Rights*, United Nations, 1948
http://www.adherents.com/Religions_By_Adherents.html accesat la 28 august 2003
<http://www.prb.org/> accesat la 30 martie 2004
<http://www.trafic.ro> accesat la 30 martie 2004

NOTE

¹ Colectiv, *Economie politică*, Ed. Economică, București, 1995, pag. 47.

² Ideea aceasta am întâlnit-o prima dată în: Ciocu, E., *Produs Mântuirea. Strategii de marketing*, Cotidianul, București, 13 iunie 2003

³ Este cazul Bisericii Scientologice și a statutului său în Germania, Franța și Spania unde sunt formulate numeroase acuzații de spălare de creier.

⁴ Totuși, sunt semnalate diverse practici care vin să “îngrădească” aceste drepturi. Astfel, în Anglia, există definite și sunt interzise posibile discriminări pentru religiile creștine; nu aceeași lucru se poate spune despre religiile necreștine care nu au predefinite astfel de discriminări. În 1997, în Belgia a fost publicată de către o comisie parlamentară o listă cu 187 de “secte”. În această listă se regăseau organizații catolice, protestante sau budiste considerate periculoase. Deși au existat proteste, parlamentul belgian a adoptat câteva hotărâri prin care s-a înființat un organism care să supravegheze și să ia măsuri împotriva sectelor considerate periculoase. În Franța, în 1996

s-a identificat o listă cu 170 de organizații religioase și filozofice cărora le-a fost aplicată sintagma secte, printre ele se regăsesc, de exemplu, baptiștii. Urmare a acestei liste a fost constituit, ulterior, un organism denumit observatorul cultelor care să supravegheze activitatea din domeniul respectiv. și în Italia există un astfel de organism care supraveghează organizațiile considerate periculoase.

⁵ Excepția o considerăm a fi cazul furnizorilor care oferă reîncarnarea. În acest caz un câine de astăzi, de ieri sau de mâine poate fi un viitor, fost sau actual client.

⁶ Putem situa în dorința creării unui monopol ceea ce s-a întâmplat în România în 1948 când, de exemplu, Biserica Greco-Catolică a fost scoasă în afara legii.

⁷ Nu ne putem abține să nu exemplificăm această afirmație cu un eveniment ce a făcut vâlvă în mass-media din țara noastră în ultima perioadă. Este cazul MISA condusă de Gregorian Bivolaru.

⁸ Deși sintagma “în credința asta m-am născut, în credința asta mor” este cunoscută și acceptată de foarte multă lume, deși, prin garantarea libertății religioase, “prozelitismul” este pus la zid, totuși piața religiilor este foarte dinamică. În decurs de 10 ani există confesiuni care și-au dublat numărul de credincioși.

⁹ O susținere a acestei idei face apel la bunul simț. Dacă o biserică începe să coboare standardele doar de dragul unor aspecte cantitative (referitoare la numărul de enoriași) efectele pot fi și de migrare a unor persoane deranjate de renunțarea la acele standarde (homosexualitate, avort, prostituție, consum de droguri etc.) către alte biserici care au rămas la “vechile cărări”. Termenul “vechile cărări” a fost preluat din: *Biblia* (trad. Cornilescu) Ieremia 18:15 – “Totus poporul Meu M-a uitat și aduce tămîie idolilor; s-a abătut din căile lui, a părăsit **vechile cărări**, și a apucat pe cărări și drumuri nebătute”.

¹⁰ Informația a fost preluată din <http://www.trafic.ro> accesat la 30 martie 2004.

¹¹ Este vorba aici despre exagerarea rolului Mariei mama lui Iisus în actul jertfei pe care acesta a adus-o. Se ajunge la o vizuire conform căreia Maria și-a oferit fiul ca să fie jertfă pentru păcatele lumii.

¹² Sursa: ***, *Enciclopedia Catolică Online* – <http://www.newadvent.org/cathen/01559a.htm> accesat la 30 martie 2004.

¹³ Sursa: *ibidem*.

¹⁴ Conform http://www.adherents.com/Religions_By_Adherents.html accesat la 28 august 2003.

¹⁵ Sursa: *ibidem*.

¹⁶ Sursa: Population Reference Bureau staff, *Transitions in World Population*, Population Bulletin 59, no. 1, Washington, DC, Population Reference Bureau, 2004

¹⁷ Sursa: <http://www.prb.org/> accesat la 30 martie 2004.

SEMNAL

Oișteanu, Andrei

Imaginea evreului în cultura română

Ediția a II-a revăzută și adăugită

Editura: Humanitas

Printr-o serie de contribuții esențiale care culminează cu acest volum, Andrei Oișteanu ne spune istoria interacțiunii simbolice dintre români și evrei. O face intelligent, superdocumentat, empathic și critic în ambele direcții ale relației. Nici o discuție viitoare despre identitatea românească nu va putea face abstracție de carteoa “Imaginea evreului în cultura română”.

Sorin Antohi

Mă fascinează cuprinsul cărții lui Andrei Oișteanu. Se vede imediat că este altceva: tratarea decontractată a unei teme grave și delicate. Importantă și într-un sens metodologic mai general (cum se construiește o imagine, adesea atât de diferită de modelul său real), carteoa aceasta ne invită să ne regândim istoria, raporturile noastre cu ceilalți și cu noi însine.

Lucian Boia

Acest studiu amplu detaliat este o devoalare exhaustivă a “celuilalt” în cultura occidentală. În întreprarea sa specific românească și est-central europeană, “evreul imaginari” declanșează toate orchestările infernurilor europene începînd cu secolul întâi al erei creștine. Palimpsestul poveștilor și imaginilor are efectul unui film de groază făcut de un maestru. Cartea lui Andrei Oișteanu este o riguroasă cercetare a celor mai întunecate episoade ale societății europene. Cu alte cuvinte, este vorba de un text indispensabil.

Andrei Codrescu

Această carte a lui Andrei Oișteanu este o excelentă și doctă exegeză, situată la interfața dintre imagologie și antropologie, privind imaginea evreului în cultura română și central-europeană.

Z. Ornea

O carte în chip urgent necesară. Nimici nu era mai potrivit să o scrie decât Andrei Oișteanu, cu răbdarea, precizia, echilibrul și umorul cu care ne-a obișnuit de multă vreme. Cititorul va petrece câteva ceasuri de lectură pasionantă și, dacă e om întreg, va cădea pe gânduri...

Andrei Pleșu

Andrei Oișteanu deține secretul artei de a examina - cu un calm de antropolog care a văzut și citit multe - forme șocante hidioase și nocive, alteori hilare și benigne, pe care le poate lua o reprezentare a “evreului” contopind prejudecăți, stereotipuri și străvechi deprinderi ale demonizației întâlnite în cultura europeană. Cartea lui aplică acestor “maladii ale spiritului” tratamentul tonic al inteligenței și al spiritului critic.

Leon Volovici ■

Scurtă istorie a Securității

**GABRIEL CATALAN,
MIRCEA STĂNESCU**

Short History of the Security is supposed to be a brief presentation of an oppressive structure which had dominated the Romanian society for five decades. The founding of the Security, its internal organization, its human resources structure, its ways of action and oppression against the Romanians within the country as well as the representatives of the Romanian exile are brought into the reader's attention; the authors' conclusion is that the decisive separation of the structure of the Security has not been accomplished until now.

La sfîrșitul celui de-Al Doilea Război Mondial serviciile secrete din România erau: Siguranța – serviciul secret intern, Serviciul Special de Informații – serviciul secret extern și Secția a II-a a Marelui Stat Major al Armatei – serviciul secret militar. Toate aceste servicii secrete au continuat să funcționeze după 23 august 1944 cu aceleași cadre, doar șefii lor fiind schimbați.

Infiltrarea vechilor servicii secrete și epurarea vechilor angajați

Infiltrarea serviciilor secrete de către Partidul Comunist din România¹ a început imediat după 23 august 1944, pentru această acțiune fiind folosite “gărzile patriotice”, unități paramilitare ale Partidului instruite de NKVD². Bolșevizarea lor s-a accentuat odată cu instalarea la putere de către Vișinski – trimisul lui Stalin – a guvernului Petru Groza, în 6 martie 1945. După această dată, Regele Mihai, sub controlul căruia se aflau pînă atunci structurile informative, nu s-a mai putut bizui pe nici una dintre ele. PCR a preluat controlul lor prin Emil Bodnăraș, secretar general la președinția Consiliului de Miniștri însărcinat cu supravegherea serviciilor secrete, prin ordinul semnat la 27 aprilie 1945 de primul ministru Groza, și de către Teohari Georgescu, ministrul de Interne în funcție. De acum înainte, în serviciile secrete sînt încadrați numai comuniști, instituțiile amintite nemaifiind controllate în nici un fel de către Rege, ci de PCR³.

Proiectul Moscovei și al Partidului presupunea apoi epurarea vechilor cadre din Poliție, Siguranță, SSI, Armată și Administrația Publică, întrucît erau legate “prin concepțiile și poziția lor social-eco-

nomică” de Vechiul Regim. Aceste “elemente ostile regimului democrat popular, cele compromise printr-o activitate dușmanoasă față de mișcarea muncitorească” vor fi înlocuite cu “comuniști cu o bogată activitate revoluționară, căliți în luptă cu dușmanul de clasă în anii crunți ai ilegalității”⁴.

Infiltrarea și acapararea serviciilor secrete române de către KGB prin epurarea vechilor angajați a fost unul din principalele obiective ale ocupației sovietice, acțiunea fiind desfășurată sub acoperirea aplicării prevederilor Convenției de Armistițiu semnată de România la Moscova în 12/13 septembrie 1944, cu Comisia Aliată (Sovietică) de Control. Acțiunea, paralelă cu preluarea puterii în stat de către PCR, făcea parte din planul general de sovietizare a României, în care contribuția esențială au avut-o ofițerii și diplomații sovietici, în evasivitatea lor agenți ai KGB și GRU⁵.

Comuniștii experimentați care au preluat conducerea serviciilor de informații erau, de fapt, cu toții agenți sovietici. Astfel, conducătorul real al SSI a devenit, o dată cu ocupația sovietică, Serghei Nikonov (alias Serghei Nicolau), rus de origine, în perioada interbelică șeful unei rețele de spionaj a KGB în România. După lovitura de stat de la 23 august 1944 el a primit noi sarcini ca ofițer al Direcției de Informații Externe a KGB fiind numit oficial, în martie 1945, director al SSI. În martie 1954, Nikonov a fost transferat la conducerea Secției a II-a a Marelui Stat Major al Armatei (spionajul militar), instituție subordonată celei similare sovietice (GRU)⁶.

Direcțiunea Poliției de Siguranță a fost condusă, din martie 1945, de către Gheorghe Pintilie (pe

numele său real Pantelei Bodnarenko, zis Pantiușa), agent sovietic de origine ucraineană, condamnat în perioada interbelică, în România, pentru spionaj. Ca și Nikonov, acesta era subordonat direct lui Emil Bodnăraș, toți primind ordine de la Moscova prin intermediul lui Dmitri G. Fedicikin, prim-consilier sovietic în România între anii 1944 și 1947 și reprezentant al INU/KGB⁷.

În 1946 Pintilie era în același timp și șeful secției politico-administrative a CC al PCR, însărcinată cu securitatea (a se citi: cu puritatea ideologică) partidului, cînd din ordinul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej l-a asasinat pe Ștefan Foriș, fostul secretar general al partidului pînă în aprilie 1944. Tot el a ordonat și uciderea mamei fostului șef al partidului⁸. Drept recompensă pentru credința și duritatea sa, din iunie 1948 Pintilie a devenit membru al CC al PCR. Soția sa, Ana Toma, și ea agentă a INU/KGB, avea printre însărcinări și pe aceea de a-l supraveghea.

Una din practicile utilizate de KGB pentru supravegherea demnitarilor comuniști era deci “încadrarea” lor cu militante comuniste fidele Moscowei. Multe dintre soții membrilor nomenclaturii de vîrf erau astfel de agente, dirijate fie pe lîngă soții lor, fie pe lîngă alți înalți membri ai conducerii Partidului. Astfel, Nina Nikonova, soția lui Serghei Nikonov, era secretara lui Gheorghiu-Dej, secretarul general al Partidului. O altă practică era numirea agenților sovietici în poziții cheie ale aparatului comunist. Așa se face că șeful de cabinet al lui Gheorghiu-Dej era Mihail Gavrilovici, iar șeful gărzii personale Valerian Bucikov, ambii agenți KGB⁹.

Un alt agent KGB cu rol important în sovietizarea României a fost Vladimir Mazuru, ucrainean din Basarabia care, împreună cu Alexandru Nikolschi – și el agent sovietic – va fi numit adjunct al lui Gheorghe Pintilie, directorul general al Securității¹⁰.

O altă instituție care a fost trecută sub controlul partidului a fost Corpul Detectivilor, unitate a Ministerului de Interne alcătuită acum din cadre comuniste și din vechi polițiști, transformată radical prin reorganizarea din 14 martie 1945. În fruntea ei este numit Alexandru Nikolschi. Boris Grünberg, alias Alexandre Sergheevici Nikolski, cetățean român de origine evreiască, membru al Komsomol și UTC al PCR din anul 1932, a fost instruit de KGB și trimis pe teritoriul României pentru spionaj. Arestat și condamnat, a fost eliberat, ca și alți comuniști, în urma loviturii de stat de la 23 august 1944. În octombrie, același an, este numit comisar de poliție, iar din martie 1945 devine șeful Corpului Detectivilor. A condus Securitatea împreună cu Gheorghe Pintilie și Vladimir Mazuru, avînd un rol de prin rang în organi-

zarea acesteia după canoanele sovietice și în declanșarea terorii care i-a urmat¹¹.

Până în 1948 Corpul Detectivilor este implicat în reprimarea opozanților politici ai Partidului Comunist, în acțiunile de infiltrare a mediilor ostile regimului, împiedicînd astfel – la adăpostul trupelor sovietice de ocupație și sub ochiul vigilant al KGB și GRU – formarea unei opoziții unite față de instaurarea comunismului. Infiltrările în organizațiile necomuniste și/sau anticomuniste li se adaugă și alte acțiuni operative – verificări, urmăriri, arestări și asasinate – pentru înfăptuirea cărora a fost creată o Brigadă Mobilă Specială¹².

Activitatea Corpului Detectivilor se suprapunea peste atribuțiile SSI și ale Secției a II-a a Marelui Stat Major al Armatei, fiind nucleul dur a ceea ce se va numi mai tîrziu Securitatea, faptul fiind probat ulterior și de preluarea masivă de cadre în noua instituție.

Ministerul de Interne, condus de Teohari Gorgescu, a făcut o mișcare foarteabilă, reintegrînd temporar în Poliție și Siguranță cvasitotalitatea cadrelor și agenților concediați de guvernul Rădescu. Drept mulțumire, ei s-au năpustit asupra opozanților guvernului Groza. Mai tîrziu, partidul s-a dispensat de serviciile lor, rezervîndu-le o soartă dintre cele mai crunte: arestîndu-i, închizîndu-i și supunîndu-i la interogatorii repetate, dar nu înainte de a le exploata aptitudinile, cunoștințele și, nu în ultimul rînd, zelul. Iată doar trei exemple din cele mai semnificative: Eugen Cristescu – fostul șef al SSI de pînă în septembrie 1944, Traian Borcescu – adjunctul lui Cristescu și Nicolae D. Stănescu – fost șef al SSI între 1944 și 1945.

Siguranța, Poliția, Jandarmeria, SSI și Armata au fost treptat aservite intereselor PCR în perioada 1945-1948 și au lucrat cu sîrg la promovarea intereselor sale: lichidarea și compromiterea adversarilor politici, falsificarea ultimelor alegeri libere (noiembre 1946) și episodul Tămădău, cînd conducerii PNȚ i s-a înscenat o încercare de plecare în exil – fiind cele mai notorii¹³.

Înființarea Securității

Securitatea, numită oficial Direcțiunea Generală a Securității Poporului (DGSP), a fost înființată prin Decretul nr. 221 din 30 august 1948¹⁴. Ea a continuat să pună în practică opera de sovietizare a țării începută din 1945 de PCR sub protecția trupelor sovietice de ocupație.

Conform principiului marxist-leninist al luptei de clasă, Securitatea a acționat pentru identificarea și lichidarea tuturor persoanelor considerate pericu-

loase pentru regim. Conform "Art. 2. Direcțiunea Generală a Securității Poporului are ca îndatoriri apărarea cuceririlor democratice și asigurarea securității Republicii Populare Române, contra uneltilor dușmanilor din interior și exterior. [...] Art. 4. Ofițerii de Securitate sunt singurii competenți a instrumenta infracțiunile ce primejdiesc regimul democratic și securitatea poporului."

Ca poliție politică a regimului comunist, structura organizatorică, metodele de operare, mijloacele folosite și politica de cadre ale Securității erau secrete și nesupuse vreunui alt control decât cel de partid: "Art. 3. Organizarea, încadrarea, dotarea, atribuțiile și funcționarea tuturor serviciilor centrale și exterioare ale Direcțiunii Generale a Securității Poporului se vor reglementa prin deciziunile și instrucțiunile interioare ale Ministerului Afacerilor Interne. Aceste decizii și instrucțiunile interioare nu se publică. Ele devin executive prin înscrierea lor într-un registru special și comunicarea către cei interesați. [...] / Art. 7. Prin derogare de la dispozițiunile Legii contabilității publice, bugetul Direcțiunii Generale a Securității Poporului va fi publicat numai prin suma sa globală, fără detaliere pe posturi, în bugetul Ministerului Afacerilor Interne."

Conducerea Securității era formată din: gen.-lt. Gheorghe Pintilie – director general; gen.-mr. Alexandru Nikolschi și gen.-mr. Vladimir Mazuru – directori adjuncți. Securitatea era subordonată MAI, ministru de Interne fiind Teohari Georgescu, iar Marin Jianu ministru adjunct. În realitate, Securitatea se afla sub controlul unei echipe de consilieri sovietici, agenți KGB și GRU, conduse de D.G. Fedîcikin (1944-1948), apoi de gen. Alexandr Saharovski (1949-1953)¹⁵. În anul 1956, cel din urmă a fost numit în fruntea primei direcții a KGB, care se ocupa cu spionajul extern, ceea ce arată aprecierea de care s-a bucurat activitatea sa desfășurată în România. Un rol similar îl avea ambasadorul sovietic la București, Serghei Kaftaradze, care răspundeau de activitatea spioniilor sovietici din România, el fiind subordonat ministrilor de Externe sovietici – Vianceslav Molotov (până în anul 1949) și Andrei Ianuarrevici Vișinski (ulterior) – care la rîndul lor erau subordonați lui Lavrenti Beria, șeful KGB și vice-președinte al Consiliului de Miniștri al URSS.

Prin înființarea Securității, regimul communist arată că este un regim ideologic, în sensul că puterea este exercitată de un grup restrîns de persoane care formează Biroul Politic al CC al PCR, conducere susținută de trupele sovietice staționate în țară și de omniprezenta Securitate, regim coordonat de CC al PCUS prin comisarii și consilierii sovietici. Secu-

ritatea este copia fidelă a KGB, atât în ceea ce privește scopurile, modul de organizare și funcționarea, cât și în privința metodelor și tehnicielor operative.

Organizarea internă

Structura organizatorică a Securității reflectă sarcinile ideologice primite de la partid și modul în care ea le-a aplicat. Era împărțită în 10 direcții centrale deservite, la rîndul lor, de secțiile care se ocupau cu cenzura corespondenței, supravegherea și interceptarea convorbilor telefonice, secretariat, cifru, evidență și arhive. În teritoriu, Securitatea avea 11 direcții regionale care aveau în subordine birouri în diferite localități. Tot ca structură teritorială distinctă a fost organizată și Securitatea Capitalei¹⁶.

Prima conducere a Securității a fost următoarea: gen.-lt. Gheorghe Pintilie – director general; gen.-mr. Alexandru Nikolschi și gen.-mr. Vladimir Mazuru – directori adjuncți; mr. Wilhelm Einhorn, director/secretar.

În 1948 sînt constituite trupele MAI, care cuprindea, pe lîngă Trupele de Miliție, și Trupele de Securitate, Trupele de Grăniceri și Pompierii. Pe 23 ianuarie 1949 Jandarmeria a fost desființată, atribuțiile sale fiind preluate de către Direcția Generală a Miliției și de Trupele de Securitate, acestea din urmă fiind constituite la 17 februarie, prin Decretul nr. 455 din 1949, ca unități proprii ale Securității. Noile unități vor cunoaște o mărire continuă a efectivelor, ajungînd în 1953 la 40 000 de angajați, pentru Trupele de Miliție și 55 000 pentru Trupele de Securitate¹⁷.

În perioada 1948-1951, existența unei Direcții de Contrainformații Penitenciare și Miliție în componența Securității, încadrată cu ofițeri numiți "poliți", indică sarcinile pe care poliția politică le avea în represiune, care este generalizată în această perioadă. Pe de altă parte, Direcția Politică avea ca sarcină asigurarea purității ideologice a Partidului, fapt care arată că Securitatea era în egală măsură cea care se ocupa cu depistarea dușmanilor reali sau potențiali "strecuраți în partid".

După ce regimul comunist s-a consolidat și a avut loc epurarea instituțiilor statului și a partidului, prin Decretul nr. 50 din 30 martie 1951 DGSP devine Direcția Generală a Securității Statului (DGSS), noua denumire indicând că de acum înainte Partidul Comunist a înghițit statul, cu care se identifică. În același an, în cadrul Securității este înființată Direcția de Informații Externe, constituită la inițiativa sovietilor pentru a înlocui SSI. Generalul Alexandr Saharovski, șeful consilierilor sovietici din România, este cel care o construiește de la zero, cu ofițeri din celelalte direcții ale Securității¹⁸. Dat fiind că în

1951 se încheie o primă fază a represiunii, Direcția de Contrainformații Penitenciare este transferată la Ministerul de Interne.

În contextul extern al declanșării campaniei antievreiești din URSS, al pregăririi unui război împotriva Occidentului de către Stalin și al "ascuțirii luptei de clasă" în interior, Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu sunt eliminați de la conducerea PCR de către Gheorghiu-Dej, sub acuzațiile de "împăciuitorism", "deviaționism" și "pactizare cu dușmanii". Ca urmare, prin Decretul nr. 324 din 20 septembrie 1952 Securitatea este reorganizată sub denumirea de Ministerul Securității Statului (MSS), ca structură independentă de MAI. Cu excepția modificării denumirilor unor direcții, servicii și secții structura sa a rămas însă neschimbată. Totodată, prin înlăturarea ofițerilor apropiati grupului Pauker-Luca-Georgescu crește controlul direct al prim-secretarului partidului, Gheorghe Gheorghiu-Dej, asupra Securității.

În septembrie 1953 – după căderea lui Beria și reorganizarea părintelui Securității, KGB-ul – MSS fuzionează din nou cu MAI. Ministerul de Interne a fost restructurat (iulie 1956) în: Departamentul Internelor, care îngloba Miliția și Penitenciarele, și Departamentul Securității.

Întrucât mișcarea de rezistență armată a fost lichidată până în 1958, iar colectivizarea agriculturii încheiată (1962), la 30 mai 1963 Trupele de Securitate vor fi reduse la dimensiunile unei secții speciale a Ministerului de Interne.

În baza Decretului de reorganizare nr. 141 din 30 martie 1963, Direcția I este redenumită Direcția Generală de Informații Externe, care ulterior avea să se numească Direcția de Informații Externe (DIE), până în 1978, și Centrul de Informații Externe, până în 1989¹⁹. Cu prilejul acestei reorganizări a Securității, DIE este ridicată la rang de direcție generală, ceea ce indică sarcinile sporite care i se acordă în această perioadă. Unitatea se află sub comanda lui Nicolae Doicaru, DIE acționând în permanență în colaborare cu serviciile de spionaj sovietice și fiind coordonată de ele.

În august 1958, în urma tratativelor cu URSS, trupele sovietice au părăsit România, dar consilierii sovietici au rămas. Abia în 1964 marea majoritate a consilierilor KGB părăsește teritoriul României, Securitatea găzduind însă un număr limitat și după această perioadă.

Preluarea puterii de către Nicolae Ceaușescu în 1965 nu a adus nici o schimbare în scopul și metodele folosite de Securitate. Ceaușescu s-a limitat doar la eliminarea rivalilor personali și a fidclilor lor

din conducerea Securității și a MAI – ca Alexandru Drăghici, ministru de Interne (1952-1965). Acțiunea a debutat prin marcarea "abuzurilor" – în fapt, a crimelor, represiunii și a terorii – săvîrșite în perioada Dej de conducerea PMR și a Securității, pe care Ceaușescu le punea, în mod abil, pe seama concurenților săi personali și a celor indezirabili. Astfel, secretarul general al Partidului, el însuși unul din responsabilitii însărcinăți cu supervizarea organelor de represiune, reușește atât eliminarea rivalilor, cât și delimitarea sa de crimele făcute anterior de Partid și Securitate, îmbunătățindu-și imaginea și prin operațiuni de reabilitare a foștilor lideri comuniști uciși, în special a lui Ștefan Foriș și Lucrețiu Pătrășcanu (în 1968).

Prin Decretul nr. 710 din 22 iulie 1967 Securitatea este redenumită Consiliul Securității Statului, făcind în continuare parte din Ministerul de Interne. La 3 aprilie 1968 redevine organism independent de Ministerul de Interne, aflat sub controlul Biroului Politic și al lui Ceaușescu personal. Măsura este luată în perioada liberalizării regimului communist cehoslovac (*Primăvara de la Praga*) și al sîngeroasei intervenții sovietice din Cehoslovacia. Numai că la 19 aprilie 1972 revine în structura MAI, ceea ce arată că schimbarea a fost pur conjuncturală, singurele modificări dintre cele două reorganizări fiind crearea, la 10 septembrie 1971, a Centrului de Informare și Documentare și a Centrului de Cercetări Parapsihologice (pentru perfecționarea metodelor de anchetă și investigații)²⁰.

Prin Decretul nr. 362 din 27 iunie 1973 al Consiliului de Stat direcțiile de Securitate și serviciile auxiliare sănătate restructurate, iar DIE devine un organism complet separat de Securitate. În 1977 este înființat Centrul național de transmisii cifrate, în subordinea DIE, cu rolul de a deservi: ambasadele României, Direcția de Informații Militare și CC al PCR²¹.

Ultimele modificări de substanță în structura Securității au fost operate în 1978, printr-un decret al Consiliului de Stat. Astfel, din martie 1978 Securitatea se numește Departamentul Securității Statului, făcind în continuare parte din Ministerul de Interne. Dincolo de schimbarea de denumire, restructurarea este o consecință a mișcărilor de opozitie din 1977 și, mai ales, a defecțiunii generalului Ion Mihai Pacepa, directorul adjunct al DIE, care a trădat comunismul și pe Ceaușescu, trecind la americani, ceea ce a determinat o reorganizare totală. Ofițerii români cunoscuți de Pacepa și aflați în rezidențele din Occident au fost retrăși în Centrală și trecuți "în conservare". Pacepa nu a fost primul *defector* al serviciilor secrete comuniste române, ci cel mai important. Cunoaștem astăzi numele cîtorva zeci de cazuri de

defectori din DIE, în marea lor majoritate înainte de fostul adjunct al DIE.

Importanța sporită a Securității din această perioadă este probată și de ridicarea șefului său la rangul de ministru secretar de stat, în timp ce o parte din șefii principalelor direcții au fost numiți, la rîndul lor, miniștri adjuncți. De acum Securitatea are și sarcina de a coordona "activitatea de prevenire, depistare, neutralizare și lichidare a acțiunilor teroriste pe teritoriul României", în acest scop fiind creată Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă condusă, la început, de colonelul Ștefan Blaga. Ea avea în 1989 un efectiv de 795 de ofițeri și soldați²².

În anii '80 structura Securității a rămas, în linii mari, aceeași cu cea stabilită în 1978.

Personalul Securității

Cadrele moștenite de Securitate de la SSI, Poliție și alte instituții "burgheze" au fost extrem de puține. Pentru angajare erau căutate persoane tinere, dornice de afirmare și fără o pregătire prealabilă în domeniu, ele fiind recrutate exclusiv din Partid și în cea mai mare parte dintre muncitori. Personalul Securității era angajat pe baza purității dosarului, dar, în unele cazuri, partidul făcea excepții.

Compoziția socială a cadrelor Securității, în februarie 1949, este ilustrativă. Dintron total de 3 553 de persoane, 64 % erau muncitori, 28 % funcționari, 2 % intelectuali, 4 % țărani și 2 % fără profesie (revoluționari de profesie). După apartenență politică 95 % erau membri ai PCR și 5 % nu erau membri de partid. După sex, 88 % erau bărbați și 12 % femei.

După originea etnică, 83 % erau români, 10 % evrei, 6 % maghiari, iar celelalte minorități cumulau 1 %, cifră aflată sub pragul de semnificație statistică. Tot din punct de vedere etnic, din cei 60 de ofițeri superiori, 63,3 % erau români, 25 % evrei, 5 % maghiari, 3,3 % ucraineni, restul de 3,4 % reprezentând procentajul cumulat al cehilor și armenilor²³. De remarcat numărul foarte mare de evrei în raport cu procentul acestei minorități din totalul populației din România (2-2,5 %)²⁴, precum și numărul mare de ucraineni raportat la numărul total al acestor minorități din România (sub 1 %).

Şefii Securității, Miliției și Armatei, alături de persoanele cu funcții importante în aparatul de partid și în administrație erau formați în Uniunea Sovietică. Ei alcătuiau elita politică a regimului comunist (nomenclatura), cifrată la câteva zeci de mii de persoane, care controla în mod total și discretional societatea și avea acces la o gamă largă de privilegii: salarii foarte mari, vile, mașini luxoase, magazine speciale etc.

Cadrele Securității, Miliției și Armatei au fost formate în instituțiile de învățămînt speciale ale partidului și în școlile militare, întemeiate după model sovietic. Primele dintre ele erau formate în URSS, o bună parte din personalul Securității perfecționîndu-se ulterior pe lîngă organismele similare sovietice. Cele mai importante erau Școala Superioară de Partid "A.A. Jdanov" (devenită apoi Academia de Partid "Ștefan Gheorghiu"), Academia Militară (numită "I.V. Stalin" în primii ani), Școala de ofițeri de Securitate de la Bâncasa, înființată în 1948, și cele de la Oradea și Cîmpina. În general, cadrele au fost obligate să-și completeze studiile la cursurile serale. Ofițerii erau trimiși periodic la cursuri de reciclare, din anii '60 la Școala de perfecționare a cadrelor de Securitate de la Grădiștea, de lîngă București, și la cele de la Bran și Brănești, pentru DIE. Programa de învățămînt cuprindea două laturi: pregătirea militară de specialitate și formarea culturii politice și generale. În ultimul modul de învățămînt erau predate: Limba rusă, Istoria PCUS, Istoria RPR, Economia politică socialistă, Socialism științific, Geografia generală, Matematica, Fizica, Chimia și Limba și literatura română.

În septembrie 1948 Securitatea avea prevăzute în organigramă 3 973 de posturi, dar efectivul existent era de doar 2 281. El a crescut constant, pentru a ajunge în 1989 la cifra de 38 682 de oameni, repartizați astfel: 23 370 în trupele de Securitate, 6 602 în direcțiiile centrale și unitățile speciale, 2 426 în CIE, 6 059 în birourile județene și 225 în școlile de pregătire a cadrelor²⁵.

Începînd din 1962, absolvenți de facultăți din întreaga țară sînt selectați de partid și pregătiți să devină ofițeri, continuîndu-se însă, totodată, vechile practici de completare a studiilor liceale și superioare cu ajutorul unor adeverințe și recomandări ale conducerii Securității sau ale conducerii de partid și de stat. Metodele de lucru se diversifică și se perfecționează după 1964, punîndu-se accentul pe conspirativitate și pe prevenirea acțiunilor anticomuniste, însă continuă și acțiunile brutale de intimidare, teroare și reprimare. Astfel, la finele anilor '60 se schimbă modul în care se ține evidența agenturii și a ofițerilor implicați în lucrul cu ea: din conținutul fișelor au fost excluse rubricile privitoare la domiciliul, locul de muncă și numele ofițerilor care îi aveau în legătură pe informatori.

În anii '70, la ordinul expres al lui Nicolae Ceaușescu, au fost arse, în timpul derulării operațiunilor denumite "Jarul" și "Cenușa", dosare ale nomenclaturii de partid și ale membrilor de partid informatori ai Securității. Măsura a avut ca efect o întărire

a controlului Partidului asupra Securității și sporirea fidelității ideologice a membrilor săi, informatorii cu dosar. De altfel, toți membrii PCR aveau datoria să informeze Securitatea și să o ajute în orice împrejurare, după cum prevedea chiar Statutul partidului. Singura condiție, pur formală, era obținerea de către Securitate a unui aviz din partea secretarilor organizației de partid teritoriale (regionale și, mai târziu, județene)²⁶. Nu toate dosarele informatorilor au fost însă arse, la fel cum nu întotdeauna Securitatea cerea aprobarea organelor partidului pentru urmărire informativă sau pentru racolare, poliția politică procedând în practică la numeroase excepții.

Modul de acțiune

De la înființare și pînă în 1989 Securitatea a procedat la puține schimbări în modul de operare și în maniera de ținere a evidenței informativ-operative. Acestea au fost conturate în primii ani de funcționare, fiind o copie fidelă a modelului lor sovietic.

În limbajul Securității urmărirea dușmanilor regimului (reali sau presupuși) se numește “activitate informativ-operativă” și constă în trei tipuri de acțiuni, cu rol progresiv, mergînd de la verificarea informațiilor de primă sesizare, pînă la urmărirea cea mai complexă²⁷. Prima “formă” a activității informativ-operative este “supravegherea informativă”. Ea se realizează cu începere din 1957 printr-un aparat deplin conspirat numit Serviciul de Supraveghere Operativă, al căruia rol este de a descoperi, aresta sau reține în mod secret “criminalii de stat”. Termenul de supraveghere a unei persoane era de 10-15 zile, iar tipul de dosar care se întocmea se numea “dosar de supraveghere operativă”²⁸. Acest prim tip de acțiune avea rolul nu să aștepte ca “dușmanii” să se manifeste, ci să-i identifice în mod sistematic.

Cel de-al doilea tip de urmărire este “verificarea informativă”. Este o acțiune care are loc pe o perioadă redusă, de pînă la 6 luni, timp în care informațiile de primă sesizare sunt verificate. Tipul de dosar întocmit este “mapa de verificare”²⁹. Dacă primele informații se confirmă, se trece la tipul următor de acțiune; dacă nu, acțiunea de verificare încetează, însă persoana în cauză va fi urmărită în continuare prin “dosar de obiectiv” sau “dosar de problemă”.

Ultima formă de acțiune este “urmărirea informativă”. Ea are ca scop “lichidare[a] în timpul oportun și cît mai complet a activității criminale dusă în țara noastră de elementele dușmanoase”³⁰. Dosarul întocmit poartă numele de “dosar de urmărire informativă”. După numărul celor urmăriți și după importanță, acesta este, la rîndul său, de mai multe tipuri: “individual” sau “de grup”, “de urmărire locală” ori “de urmărire pe țară”.

Din datele oficiale ale Securității publicate în ultimii ani, în anul 1967 erau urmărite 424 464 de persoane. În contextul intervenției sovietice în Cehoslovacia, în 1968, numărul urmărilor scade drastic, ajungînd la 49 319 persoane. Din 1969 acest număr va crește constant până în 1989 – 71 671 în 1978, cifră în care nu intră, în mod cert, persoanele “supravegheate operativ” și probabil nici cele urmărite prin “mapă de verificare”, ceea ce înseamnă că numărul real al celor urmăriți trebuie să fie cu mult mai mare. Nu deținem cifre oficiale cu privire la numărul persoanelor urmărite după 1978³¹.

La rîndul său, urmărirea informativă se realizează, în primul rînd, prin “ mijloace specifice”: “rețea-uă informativă” – totalitatea informatorilor Securității³²; “tehnica operativă” (TO) – adică tehnologia aferentă urmăririi, cu ajutorul căreia se efectuau în special ascultările telefonice, fotografieră și urmărirea video; “filajul” – urmărirea pe teren a dușmanilor sau suspecților; “investigația” – obținerea secretă, pe teren, a materialelor asupra persoanelor care sunt obiectul unei acțiuni de supraveghere sau verificare³³; “controlul unor canale interne sau externe care pot fi folosite în scopuri ostile” – supravegherea și verificarea anturajului persoanei urmărite și/sau interceptarea corespondenței sale³⁴; și “culegerea personală de informații prin relațiile oficiale și legăturile operative ale ofițerilor de securitate” – altfel spus, discuțiile ofițerului cu secretarii de partid, șefii de cadre, directori de instituții și alte persoane cu autoritate.

În al doilea rînd, urmărirea informativă se realizează prin “metode specifice”: “legenda informativă”, adică versiunea verosimilă folosită cu scopul de a asigura conspirarea și “secretizarea” activității Securității și inducerea în eroare a dușmanului; “combinăția informativă”, care reprezintă un complex de măsuri informativ-operative îmbinate după o tactică prealabilă, care se folosește pentru rezolvarea unor sarcini ale poliției politice cu grad sporit de dificultate; “infiltrarea informatorului sau a ofițerului”, care reprezintă introducerea “legendată” a acestuia în anturajul unor persoane, într-un “obiectiv” sau “mediu” prezentînd interes pentru securitatea statului; “pătrunderea secretă”, adică intrarea legendată sau ascunsă a cadrelor Securității în anumite încăperi, cu scopul rezolvării unor sarcini operative; “perchezitia secretă”, reprezintă controlul “legendat” sau secret al unor încăperi, mijloace de transport, bagaje sau obiecte aparținînd persoanelor de care se interesează Securitatea, cu scopul clarificării unor informații sau al documentării unor aspecte de interes operativ; “dezinformarea”, adică acțiunea prin care se plasează dușmanului date și informații

special prelucrate în aşa fel încât să nu sesizeze lipsa lor de autenticitate, ori prin care se lansează deliberat ştiri cu scopul influenţării, în vederea susținerii şi promovării unor interese operative; „jocul operativ” constă în complexul de metode şi mijloace informativ-operative care se aplică de regulă în confruntarea directă cu serviciile de informaţii străine, opoziţia anticomunistă (“organizaţiile extremist-tero-riste”), organizaţiile pentru apărarea drepturilor omului sau guvernele occidentale (“cercurile sau organizaţiile duşmanoase din străinătate”), cu scopul de a cunoaşte şi dejuca planurile „ostile” puse la cale, ori cu scopul interceptării şi ţinerii sub control contrainformativ a acţiunilor acestora; „cercetarea informativă” constă în acţiunea de clarificare a unor informaţii în legătură cu care există temeiuri de veridicitate şi se realizează prin investigarea – directă sau sub acoperirea altor organe – oricăror persoane care prezintă interes operativ.

Reţeaua informativă este compusă din mai multe categorii de colaboratori. Până la recrutare, persoanele avute în vedere, numite în dosare „candidaţi”, erau verificate informativ, iar aptitudinile şi posibilităţile lor informative erau testate. Prima categorie o reprezintă „informatorii”. În deceniile cinci şi şase existau două subcategorii de informatori: „ne-calificaţi” şi „calificaţi”. Primii sunt cei lipsiţi de aptitudini şi de posibilităţi de pătrundere pe lângă „duşman”, iar uneori şi de experienţă. Sunt recrutaţi, de obicei, dintre membrii de partid şi dintre cei ataşaţi regimului (“cetătenii patrioţi”). Cei calificaţi au posibilităţi de pătrundere în mijlocul duşmanilor reali sau presupuşi ai regimului (“elementelor subversive”), pentru a duce acţiuni împotriva lor. Sunt recrutaţi, de regulă, dintre aliaţii regimului aşa cum aceştia sunt definiţi ideologic de linia politică, prin raportare la originea socială (“elementele strîns de clasa muncitoare”) sau dintre duşmanii reali sau presupuşi, aşa cum sunt definiţi din punctul de vedere al originii lor sociale, recrutaţi prin ameninţări şi şantaj (“elementele compromise prin legăturile şi activitatea lor criminală”).

Cea de-a doua categorie sunt „rezidenţii”: informatorii care conduc reţele de 5-8 informatori necalificaţi, recrutaţi dintre membrii de partid sau din organizaţia comunistă de tineret şi, în mod excepţional, dintre cei fără de partid „apartinând categoriei speciale mai apropiată de clasa muncitoare”. Ultima categorie o reprezintă „gazdele”, care sunt proprietarii caselor conspirative unde au loc întâlnirile ofiţerului operativ cu agentura. Din motive de siguranţă şi conspirativitate gazda era de regulă recrutată dintre membrii de partid pensionari³⁵.

Pe lîngă colaboratorii care făceau parte din reţeaua informativă, ofiţerul operativ obţinea informaţii de la „persoane de sprijin” (administratori de bloc, responsabili de stradă, membri de partid sau alii) sub acoperirea unor instituţii centrale şi locale (legendat). El cerea informaţii despre mai multe persoane, între care şi despre persoana urmărită, tocmai pentru ca interlocutorul să nu îşi dea seama despre cine se interesează cu adevărat. Această categorie de informatori este similarul a ceea ce în RDG se numea „colaborator neoficial” (*Inoffizieller Mitarbeiter*)³⁶.

Notele informative olografe redactate de colaboratorii Securităţii erau păstrate în „mapa anexă”, care însocea dosarul de informator („de reţea”). Pentru informaţiile importante din punct de vedere operativ ei erau recompensaţi în bani (chitanţele sunt păstrate uneori în dosarele de reţea), cu cadouri, în alimente sau obţineau alte facilităţi (favoruri în plan profesional, plecări în străinătate etc.).

Fondul „Reţea” al Securităţii păstrează încă un număr de aproximativ 400 000 de dosare de informatori, pentru perioada 1948-1989. Pentru o comparaţie, Stasi, Securitatea est-germană, păstra în 1989, la o populaţie cu 6 milioane mai mică decît cea a României, circa 100 000 de dosare de informatori, ceea ce arată că Securitatea română era mult mai grafomană, altfel spus: birocratizată³⁷. Deşi păstrează informaţiile, arhivele nu înregistrează numărul colaboratorilor neoficiali ai Securităţii (persoane de sprijin, colaboratori ocazionali, secretari de partid etc.). Conform cifrelor oficiale, în 1967 existau 118 576 de informatori înregistraţi. În anul următor cifra scade drastic la 84 875, pentru ca din 1970 să crească în mod constant până în 1989, în anul 1972 ea fiind de 100 093 de persoane³⁸.

Începînd cu a doua jumătate a deceniului şase Securitatea a trecut la măsuri preponderent preventive. Le vom detalia începînd de la cea mai simplă, pînă la cea mai complexă, ceea ce corespunde creşterii în intensitate a represiunii. Prima dintre ele este „pregătirea contrainformativă” a populaţiei, rolul său fiind „dezvoltarea vigilenţei faţă de încercările duşmanoase”. Urmează „influenţarea pozitivă”, care are loc în cazul în care oamenii vehiculează idei neconforme cu ideologia (“idei şi concepţii negative”) şi cu practica politică a regimului (“acte antisociale ce pot aduce prejudicii intereselor statului”). Se realizează prin reţeaua informativă sau prin persoane cu autoritate de la locul de muncă ori din familie, iar uneori chiar de către ofiţer.

Cea de-a treia măsură operativă este „atenţionarea”, aplicată persoanelor despre care Securitatea

consideră că pot acționa altfel decât o cere regimul (“fapte antisociale”), sau care fac parte dintr-un grup care scapă controlului Organelor (“anturaj cu preocupări necorespunzătoare”). Urmează “avertizarea”, adică măsura prin care unei persoane i se cere să se conformeze ideologiei și politicii regimului (“legilor și normelor de conviețuire socială”), deoarece comportarea sa poate conduce la acțiuni contrare politicii partidului-stat (“împotriva securității statului”). Persoanelor avertizate li se iau angajamente în care declară că au înțeles că măsura este “justă” și se angajează că vor respecta politica regimului (“legile”) și nu vor mai aduce sub nici o formă atingere ideologiei și practicii politice comuniste (“intereselor de apărare a securității statului”). Ea este aplicată atât cetățenilor români, cât și celor străini.

Cea de-a patra măsură operativă este “punerea în dezbatere publică”, și se aplică de către organizațiile paravan ale partidului comunist, cărora Securitatea le pune la dispoziție datele necesare. Ea reprezintă o “demascare” publică, adică un tip de tortură psihică specific țărilor de “democrație populară”. Prim-secretarul Comitetului Județean de partid (sau al municipiului București) își dă acordul pentru aplicarea măsurii, șefii Securității județene (ori al municipiului București) aprobarea și Direcția de Cercetări Penale a Securității avizul. Urmează “destrămarea”, care reprezintă un complex de măsuri cu scopul încetării acțiunilor de grup neconforme ideologic (“activități necorespunzătoare”) și care pot să conducă la opozitia față de regim (“infracțiuni ori alte fapte antisociale”). Este o îmbinare a măsurilor indicate mai sus, iar ținta sa nu este doar destrămarea anturajului, ci și a concepțiilor membrilor care îl compun.

Cea de-a șaptea măsură operativă este “neacordarea ori retragerea avizului de securitate”. Este aplicată persoanelor incomode ideologic, având ca efect retragerea unor privilegii care depindeau nemijlocit de avizul Securității, ca de pildă viza pentru a călători în străinătate. Întrucât Securitatea era un organism care funcționa complet conspirat – a se citi: ilegal – această măsură era luată în orice caz în care ofițerul responsabil o considera necesară. Penultima măsură este cea privind “aplicarea de amenzi contravenționale”. În cazul în care o persoană continua să se opună regimului, după ce a fost “atenționată”, “influențată”, “avertizată” sau, după caz, “destramată”, prima amenzi foarte mari tocmai pentru a-i anihila nu doar posibilitățile de acțiune, ci chiar și mijloacele de subzistență.

Ultima măsură este “întreruperea dreptului de sedere în RSR sau declararea ca persoană indezirabilă”. Prima parte a ei îi privea pe cetățenii români,

cărora, pe motiv că protestau împotriva regimului și/sau se exilau (“lezarea securității statului”), li se retragea cetățenia română. Cea de-a doua parte a măsurii îi avea în vedere pe cetățenii străini care denunțau flagantele încalcări ale drepturilor omului³⁹.

Represiunea

Rolul Securității era de a asigura supravegherea opozanților reali și presupuși ai regimului comunist și de a lua măsuri de prevenire și reprimare a acțiunilor lor. Obiectivul fundamental a fost distrugerea oricărei opozitii față de Partidul Comunist și menținerea puterii cu orice preț, concluzie care rezultă atât din documentele interne, cât și din modul de operare al Securității. Arrestările în plină stradă, perchezițiile domiciliare repetitive, ținerea în arest luni la rînd fără mandat sau detenția prelungită în absență unei sentințe judecătoarești, torturile la care erau supuși arestații și anchetații au fost și au rămas practici curente ale Securității de la înființare și pînă la prăbușirea regimului Ceaușescu⁴⁰.

După anii '60 metodele Securității devin mai “rafinate” – dat fiind că regimul este pe deplin consolidat, iar opozitia distrusă, acțiunile Organelor fiind orientate prioritari către prevenirea și împiedicare formării unor noi nuclee de opozitie. Protestatarii sunt atenți supravegheați – chiar pe față, ca metodă de intimidare – și sunt descurajați prin cheamări repetitive la Securitate, compromitere și alte metode. Nu se renunță nici la practicile brutale, a căror eficiență a fost probată în primii ani, o dovdă fiind “cazul” Gheorghe Ursu, ucis în noiembrie 1985 în urma torturării de către ofițeri de Securitate și Miliție în cursul anchetei și de către deținuți de drept comun, colaboratori ai acestora, în arestul Securității din Calea Rahovei⁴¹. Securitatea reușește să fie omniprezentă în societatea românească, populația fiind permanent supravegheată printr-un mare număr de informatori din toate instituțiile și mediile sociale.

Dosarele Securității înregistrează doar sarcinile și o parte din măsurile operative luate împotriva celor urmăriți și persecuatați de regim, nu însă și: crimele, violurile, torturile și celealte violări ale drepturilor omului comise în mod sistematic.

Primele valuri de arestări au avut loc în perioada de tranziție 1945-1948, în care represiunea a fost organizată și condusă de PCR și KGB, îndreptată împotriva persoanelor și structurilor de vîrf ale Vechiului Regim. Rolul represiunii a fost acela de a lichida fizic și social dușmanul ideologic⁴². Primele arestări sunt făcute, începînd din 1945, de către “Corpul Detectivilor”, embrion al viitoarei Securități, la conducerea căruia se afla Alexandru Nicolski. În

data de 14 ianuarie 1945, 75-80 000 de etnici germani sunt deportați în Siberia, fiind prima operație de anvergură realizată de către poliția politică a partidului sub coordonarea KGB⁴³. În această perioadă sînt arestați, anchetați și condamnați funcționari de rang înalt ai Vechiului Regim, membri ai PNT (1947), ierarhia greco-catolică (1948), PNL (1948), PSDI (1948) și ai Mișcării Legionare (1948)⁴⁴.

Împotriva represiunii s-au constituit, încă din 1944, grupuri de partizani, care aveau ca scop organizarea rezistenței armate împotriva regimului comunist și a ocupației sovietice, în speranța izbucnirii unui nou război mondial între Occident și Blocul sovietic. Rezistența armată era formată dintr-un nucleu combatant (compus din foști ofițeri deblocați și rezerviști) și grupul de sprijin (cei care îi aprovizionau cu alimente, îmbrăcăminte, medicamente, muniție, și îi informau despre măsurile luate de regim și acțiunile Securității). A existat chiar un proiect de unificare a organizațiilor anticomuniste (“Organizația T”, “Sumanele Negre”, “Haiducii lui Avram Iancu” și.a.) și a grupurilor de partizani, dar a fost zădărnicit de Securitate, care i-a arestat pe lideri și a izolat grupurile de rezistență existente în diferite regiuni. Pînă în 1958, cînd trupele sovietice se retrag din România, acest tip de opozitie este lichidat de trupele de Securitate și de Miliție.

Principalele grupuri de rezistență armată au fost conduse de: Vladimir Macoveiciuc (1944-1946) și Gavril Vatamaniuc (1949-1955) în Bucovina; Spiru Blănaru (1948-1949) și Gheorghe Ionescu (1949-1951) în Banat; Nicolae Dabija (1948-1949) în Munții Apuseni; Nicolae Trocan (1949-1952) în Oltenia; Ion Gavrila (1949-1957) în Făgăraș; Gheorghe Arsenescu și Toma Arnăuțoiu (1949-1959) în Argeș; frații Fudulea și Gogu Puiu (1949-1950) în Dobrogea⁴⁵.

De-a lungul perioadei 1948-1964 represiunea este generalizată pentru că atinge toate straturile sociale, urmărind distrugerea în profunzime a societății și a valorilor tradiționale. Valurile de arestări se succed neîntrerupt, alimentînd sistemul de detenție.

O primă acțiune de ampoare, în care Securitatea a avut un rol important, a fost aplicarea Decretului nr. 83 al Marii Adunări Naționale (MAN), din 3 martie 1949, prin care era confiscat ceea ce mai rămăsese din proprietățile de pînă la 50 de ha. Numărul familiilor afectate de măsură a fost de 2 000, reprezentînd 3 000 de persoane⁴⁶.

În 1950, în baza HCM nr. 2 din 13 ianuarie, prin decretul nr. 6 al MAN sînt înființate lagărele de exterminare prin muncă forțată și de reeducare, numite atunci “unități de muncă”, iar din 1952 “colonii de muncă”⁴⁷. În baza acestui decret și a Decretului

nr. 257, a HCM nr. 1554 din 22 august și a Deciziei MAI nr. 77 din 25 august – toate din 1952 –, între 1950 și 1954 au fost trimise în lagăre de muncă forțată un număr de 22 077 persoane⁴⁸. Toate aceste cifre oficiale provin din arhivele Securității.

Între 1949 și 1952 sînt arestați și restul ierarhilor greco-catolici și romano-catolici⁴⁹, iar în 1950 demnitarii Vechiului Regim⁵⁰. În 1951 sînt “dislocate” în Bărăgan 43 900 persoane din regiunea Banat și 1 100 persoane din regiunea Constanța, nesigure din punct de vedere politic⁵¹. Preoții și credincioșii de toate cultele sînt arestați în 1952, iar în perioada 1948-1956 partizani și membri ai grupurilor de sprijin. Prin Decizia MAI nr. 239 din 1952 au fost “dislocate” din centrele aglomerate, ca să fie mai bine supravegheate, un număr de 6 000 de familii⁵².

În 1956 sînt arestați studenți de la Timișoara și București care s-au solidarizat cu revolta maghiară⁵³. Prin HCM nr. 237 din 12 februarie 1957 (dată în completarea HCM nr. 337 din 1954), a fost fixat domiciliu obligatoriu unui număr de 2 241 de persoane. Conform cifrelor oficiale, numărul persoanelor cărora li s-a stabilit domiciliu obligatoriu este, pentru perioada 1949-1961, de circa 60 000⁵⁴.

În 1958, înainte de retragerea trupelor sovietice, sînt arestați din nou, în mod preventiv, “legionarii”⁵⁵, foștii membri marcanți ai partidelor istorice, foștii deținuți politici care nu fuseseră reeducați, țărani care refuzau să intre în CAP, membri ai asociațiilor de scriitori, de artiști, filateliști și jucători de bridge⁵⁶. Rolul acestui din urmă val de arestări era să lichideze ultimele vestigii ale societății civile, căci societatea civilă este cea care produce opozitie.

Prin decretul nr. 89 al MAN din 17 februarie și HCM nr. 282 din 1952, erau stabilite locuri de muncă obligatorii, măsura fiind aplicată între 1958 și 1963 unui număr de 3 658 de persoane⁵⁷.

Unele dintre cele mai dure locuri de detenție erau Aiud, Gherla, Pitești, Jilava, Sighet, Rîmnicu-Sărat și lagărele Canalului Dunăre-Marea Neagră. Nu cunoaștem date oficiale sau neoficiale globale despre numărul persoanelor deținute în încisori și lagăre, tot aşa cum nu există nici estimări credibile despre numărul persoanelor exterminate.

Între 1949 și 1951, în cinci încisori (Pitești, Gherla, Tîrgu-Ocna, Ocnele Mari și Brașov) și într-un lagăr (Peninsula) s-a desfășurat reeducarea “de tip Pitești”⁵⁸, al cărei scop era transformarea deținuților din opozanți reali sau presupuși ai regimului, în susinători reali, prin utilizarea tehniciilor de tortură fizică și psihică.

Între 1960 și 1964, în încisoriile Aiud, Gherla, Botoșani, Jilava și în lagărul de la Periprava regimul

comunist întreprinde o a doua mare acțiune de reeducație a deținuților politici, numită “reeducarea prin autoanaliză”⁵⁹.

O bună parte a sistemului de detenție politică este abandonată în 1964. Regimul este acum stabilizat, iar sistemul său carceral, care își îndeplinise sarcinile ideologice de etapă, devenise foarte costisitor, atât din punct de vedere politic cât și economic. Din 1962 regimul începe eliberarea deținuților politici, populația fiind bine controlată acum prin instituțiile statului. În 1964 marca majoritate a deținuților politici sînt eliberați, dar sînt în continuare urmăriți și anchetați periodic de Securitate, care căuta să-i recruteze ca informatori pentru a-i compromite și pentru a-și îndeplini sarcinile operative.

După 1964 arestările sînt mai rare, comparativ cu perioada precedentă. Cu toate acestea, sistemul de detenție durează tot atât cât regimul care i-a dat naștere. El funcționează însă camuflat. Opozanții regimului comunist sînt dați afară din serviciu, arestați, anchetați și amenințați sau sănătați de Securitate. Dacă aceste tehnici de control eșuează, ei sînt fie închiși sub un pretext de drept comun (detinere ilegală de valută și aur, evaziune fiscală, delapidare, homosexualitate etc.), fie trimiși într-un azil psihiatric. Cele mai importante centre de tratament psihiatric erau Spitalul din Poiana Mare, jud. Dolj, Spitalul “Gheorghe Marinescu” din București, Spitalul Închisorii Jilava – salonul de psihiatrie, Spitalul din localitatea Dr. Petru Groza, jud. Bihor, Spitalul Voila din Cîmpina⁶⁰. La fel ca în URSS, România comunistă a folosit pe scară largă psihiatria în scopuri politice, ca soluție împotriva contestării din interiorul țării.

În perioada anilor ’70-’80 singura formă eficace de opoziție la regimul comunist a fost *dizidența*⁶¹. Primul dizident din România este scriitorul Paul Goma care, începînd din 1973, trimită în Occident scrisori deschise în care protestează împotriva încalcării drepturilor omului de către regimul comunist⁶². Dizidența lui Goma debutează în februarie 1977, cînd se solidarizează cu Mișcarea *Karta '77* din Cehoslovacia. El reușește în scurt timp să contureze o mișcare de opoziție, alături de el asociindu-și semnatările pe un protest circa 200 de persoane. După lichidarea rezistenței armate aceasta a fost prima încercare de coagulare a unei opoziții. Semnatarii protestului vor fi arestați, anchetați și o parte din ei constrînsi să plece în exil. Goma însuși, după a fost arestat, bătut și drogat în arestul din Calea Rahovei, în noiembrie 1977 va fi obligat să se exileze la Paris, unde trăiește și în prezent.

În august 1977 a avut loc greva minerilor din

Valea Jiului. Această primă acțiune de protest a muncitorilor a luat ca model *Mișcarea Goma* – de aceea prima declarație a greviștilor a fost una de solidarizare cu Paul Goma și cu acțiunea inițiată de el – și a fost grăbită de deteriorarea condițiilor lor sociale și economice. Greva a fost reprimată brutal de Securitate și Armată, din cei 35 000 de greviști circa 4 000 de mineri fiind “dislocați”. Conducătorii grevei, Ioan Constantin Dobre și G. Jurcă, au fost arestați și au murit în accidente de mașină regizate de Securitate⁶³.

Al doilea dizident este muncitorul Vasile Paraschiv, unul dintre semnatarii apelului lui Paul Goma, din februarie 1977, motiv pentru care a fost, în repetate rînduri, răpit, bătut, concediat din serviciu și internat de Securitate în spitale psihiatrice. La invitația Comitetului pentru Apărarea Drepturilor Omului, ajunge la Paris unde, împreună cu medicul Ion Vianu, pe 6 februarie 1978 denunță represiunea psihiatrică. Pe 18 aprilie participă la o conferință de presă împreună cu secretarii confederațiilor sindicale franceze și cu reprezentanți ai muncitorilor din spațele Cortinei de Fier: Victor Fainberg – pentru URSS, Alexandr Smolar – pentru Polonia și Jan Letcinski – pentru Cehoslovacia, denunțînd absența libertății de asociere sindicală și prezentînd un program în unsprezece puncte de natură să conducă la crearea sindicatelor libere.

După întoarcerea în țară, Paraschiv aderă la recent înființatul Sindicat Liber al Oamenilor Muncii (SLOMR), organizat de muncitori din Turnu Severin și București, în cîteva zile sindicatul numărînd 2000 de aderenți. Crearea acestui sindicat neocomunist reprezintă prima încercare de asociere liberă a muncitorilor, anteroară Solidarității poloneze (1980), reprimată brutal de Securitate⁶⁴.

În anii ’80 dizidența este reprezentată de Doina Cornea, fostă profesoră la Universitatea din Cluj. Ea trimită la Radio Europa Liberă texte critice asupra situației din România începînd din 1982, însă dizidența sa debutează în 1987, cînd se solidarizează cu greva muncitorilor brașoveni, protestînd împotriva flagrantelor încalcări ale drepturilor omului⁶⁵.

În 15 decembrie 1987 muncitorii de la uzinele din Brașov se revoltă împotriva condițiilor de viață inumane impuse de regimul comunist sub pretextul lichidării datoriei externe a țării. Manifestația spontană din ziua alegerilor locale a fost reprimată violent de Securitate. În zilele următoare au fost arestate circa 300 de persoane, 61 de presuși instigaitori fiind anchetați, torturați sălbatic, apoi condamnați la închisoare cu suspendare și trimiși în “domiciliu obligatoriu” în diferite localități⁶⁶.

Protestele cele mai cunoscute din anii '80 împotriva lui Ceaușescu și a regimului său au fost cele ale lui William Totok, Sócs Gezá, Dorin Tudoran, Radu Filipescu, Gabriel Andreescu, Mircea Dinescu, Mariana Celac, Mihai Botez, Dan Petrescu, Liviu Cangeopol, Liviu Antonesei, Dan Deșliu și Lazlo Tókes⁶⁷.

În martie 1989, şase membri ai nomenclaturii superioare – Silviu Brucan, Gheorghe Apostol, Alexandru Bârlădeanu, Grigore Ion Răceanu, Cornelius Mănescu și Constantin Pârvulescu – au trimis o scrisoare de protest împotriva politicii lui Ceaușescu, difuzată și de posturile de radio occidentale de limbă română. Spre deosebire de dizidență sau de alte tipuri de opozitie, «Scrisoarea celor şase» reprezintă o acțiune care rămâne în perimetru sistemului comunista, principala acuză la adresa lui Ceaușescu fiind aceea că s-a îndepărtat de tradiția marxist-leninistă. Acești foști membri ai nomenclaturii, care au beneficiat de protecția Moscovei, nu au suferit din partea Securității consecințele grave care urmău în mod obișnuit (anchete, bătăi, torturi etc.).

Politia politică a regimului comunista, Securitatea, a fost creată și organizată într-un singur scop: menținerea la putere a nomenclaturii și distrugerea oricărora inamici reali sau potențiali ai statului comunista. Alături de Securitate, PCR – partidul unic care se identifica cu statul și era, prin chiar legea de înființare a Securității, comanditarul ei (după modelul sovietic a cărui copie fidelă a fost) – a folosit permanent în scopuri represive și alte instituții: Miliția, Grănicerii, Pompierii (toate trei reunite în Ministerul de Interne, alături de Securitate), Armata, Procuratura, Justiția, ori altele precum: Ministerul de Externe (o anexă a DIE), Ministerul Învățământului (școlile de toate tipurile), Ministerul Cercetării, Ministerul Sănătății, Ministerul (Departamentul) Cultelor (el însuși o anexă a Securității) și chiar ierarhiile cultelor religioase oficiale⁶⁸.

Gama de operațiuni a DIE

Ea cuprindea o suiată foarte largă de acțiuni sub acoperire împotriva Exilului românesc, care mergeau de la spionaj, subversiune, propagandă a regimului și a imaginii lui Ceaușescu, dezinformare, furt de tehnologie, pînă la terorism, atentate, asasinate și răpiri de persoane. Toate aceste acțiuni erau subsumate principiului ideologic al luptei împotriva capitalismului și a dușmanilor din exterior.

Începînd din 1951, cînd serviciul de spionaj extern este reîntemeiat de către KGB, gama sa de operațiuni se extinde treptat, în funcție de obiectivele politice ale regimului și de conjunctura interna-

nală. De la înființare și pînă în 1989 DIE a fost mai întîi sub strictul control al Moscovei, iar apoi a operat în strînsă colaborare cu serviciile secrete sovietice.

Prima și singura acțiune de ampioare a spionajului comunista român a fost realizată în anii '60 de către Mihai Caraman, ofițer DIE care lucra sub controlul sovieticilor (cu grad în KGB), care a construit o rețea de sustragere de documente secrete de la sediile NATO din Paris și Bruxelles⁶⁹.

După tipicul KGB, DIE a răpit persoane din Occident pentru a le aduce în țară, cu scopul de a le ancheta, judeca și condamna. Un exemplu este Ovidiu Beldeanu, răpit pe 31 august 1958 din Berlinul occidental, unul din cei care în 1955 au atacat Legația Română din Berna, cu scopul de a denunța activitatea acestuia ca agentură de spionaj sovietică. Acțiunii de atunci Securitatea i-a răspuns prin întocmirea unor liste de exilați români considerați periculoși, care urmău să fie anihilati⁷⁰. În unele cazuri, Securitatea racola ca informatori persoanele răpite. Astfel, avocatul Traian Puiu, fost lider legionar, a fost răpit din Viena pe 20 ianuarie 1959 și ulterior a fost numit șef al Comitetului Român de Repatriere, organ care masca o vastă operațiune de recuperare a elemenelor naționaliste, de dezinformare și de dezbinare a exilului românesc, inclusiv prin publicațiile specializate din țară ("Glasul Patriei" sau "Tribuna României") și Occident ("B.I.R.E.", "Standardul" s.a.)⁷¹.

O altă practică a DIE a fost atentatul, realizat fie direct de ofițerii săi, fie prin intermediari: traficanți de droguri, criminali plătiți sau teroriști. Ilustrative sunt "cazurile" Monicăi Lovinescu, care în 1977 a fost bătută îngrozitor cu scopul de a nu mai putea vorbi la Radio Europa Liberă, și al lui Paul Goma, Șerban Orescu (ziarist la Radio Europa Liberă) și Nicolae Penescu (personalitate a exilului), care în 1981 au primit colete cu bombe camuflate în cărți. În același an DIE a încercat răpirea fiului lui Goma, iar în anul următor scriitorul a fost ținta unei tentative de otrăvire. La rîndul său, scriitorul Virgil Tănase a fost ținta unei tentative de răpire, însă ofițerul Matei Pavel Haiducu (Hirsch), însărcinat cu aceste misiuni, s-a predat DST-ului francez. Un alt caz a fost cel al lui Emil Georgescu, redactor la Radio Europa Liberă, asupra căruia au avut loc două atențate: mai întîi a fost accidentat de o mașină, apoi a fost înjunghiat⁷².

Ca măsură de anihilare folosită de DIE, s-a încercat în permanență discreditarea, compromiterea și șantajarea opozanților anticomuniști. Cei trei directori ai Secției Române a Radio Europa Liberă, Noël Bernard, Mihai Cismărescu și Vlad Georgescu au murit în 1981, 1983 și, respectiv, în 1988 în urma

unei forme de cancer galopant, datorată, după toate probabilitățile, iradierii lor de către agenții DIE. Toate operațiunile privind postul de Radio Europa Liberă s-au desfășurat sub numele de cod "Eterul", iar seria de atentate a fost organizată și executată de cunoscutul terorist internațional Ilici Ramirez Sanchez (alias Carlos, Șacalul), care a fost instruit la București de către șeful DIE, generalul Nicolae Pleștiță⁷³.

DIE colaborează strâns cu serviciile de securitate ale unor state și organizații recunoscute pe plan internațional că promovează și practică terorismul: Libia, Siria, Irak sau Organizația pentru Eliberarea Palestinei. România antrena trupele speciale ale acestor state și organizații, le furniza informații secrete și le vindea în secret tehnologie militară furată de DIE din Occident. De asemenea, România fabrică și le livră arme bacteriologice și chimice. Politica de subminare a Occidentului era însotită de operațiunile care vizau obținerea de valută forte prin orice mijloace, DIE implicându-se alături de serviciile de spionaj ale Bulgariei și Cubei în traficul de droguri și de armament⁷⁴.

Un alt sector al activității DIE în Occident era furtul de tehnologie, domeniul în care erau folosiți cu precădere ofițerii acoperiți din misiunile diplomatice, reprezentanțele economice și comerciale ale României în străinătate, întreprinderile și firmele mixte româno-occidentale, institutele de cercetare și firmele specializate ale Securității ("Terra", "Crescent", "Dunărea" etc.)⁷⁵.

Propaganda în favoarea regimului și a cuplului Ceaușescu era făcută prin organizarea cu minuțiozitate a vizitelor oficiale în străinătate, și în special în Occident, prin cumpărarea la prețuri exorbitante a spațiilor publicitare și a articolelor elogioase din presa străină, precum și a titlurilor științifice și academice. Un colaborator al regimului a fost Iosif Constantin Drăgan, om de afaceri italian de origine română, care lucra în strînsă legătură cu rezidența DIE de la Milano. Dezinformarea avea un rol esențial în fabricarea imaginii de independență a regimului Ceaușescu față de Moscova, pentru promovarea intereselor ideologice și economice ale regimului și returnarea atenției opiniei publice occidentale de la situația internă dezastruoasă, represiunea internă, distrugerea civilizației rurale și a centrului istoric al Bucureștiului⁷⁶.

În politica de propagandă, subversiune ideologică, dezinformare și influențare a Exilului, un rol de frunte l-a jucat ierarhia Bisericii Ortodoxe Române. Dintre cei care erau trimiși în Occident de către DIE, cei mai cunoscuți sunt Valeriu (Bartolomeu) Anania (în prezent arhiepiscop al Clujului), Nicolae Cornea-

nu (în prezent mitropolit al Banatului) – care și-a recunoscut colaborarea cu Securitatea –, Antonie Plămădeală (în prezent mitropolit al Ardealului), Nifon Mihaiță (în prezent episcop al Sloboziei și Călărașilor), Victorin Ursache, ierarh al BOR în SUA și Canada între 1966 și 2001 și arhiepiscopul Teofil Ionescu din Paris. Însuși actualul Patriarh, Teoctist Arăpașu, încă de pe vremea când era episcop al Aradului (1962-1973), avea între atribuțiile sale și îndrumarea vieții românilor ortodocși din Statele Unite și Canada. De altfel, în martie-aprilie 1963 Sfântul Sinod și Congresul Episcopiei Ortodoxe Române din America îl numise arhiepiscop de Detroit și conducător al Episcopiei Române din SUA, dar autoritățile americane nu i-au acordat viza, cunoșcând relațiile sale cu spionajul comunist⁷⁷.

O operațiune extrem de cinică, practicată pe scară largă în anii '80, a fost vînzarea etnicilor evrei și germani. Scopul operațiunii era dizlocarea comunităților etnice neromânești, obținerea de valută forte și crearea aparenței respectării dreptului la emigrare. Anual plecau din țară, în medie, 2 200-2 300 de persoane, prețul la care acești cetățeni români erau vînduți variind de la 2 000 pînă la 50 000 de dolari americană, în funcție de educație, profesie și locul de muncă. În cazuri speciale – persoane aflate în funcții de conducere sau în închisoare – prețul atingea suma de 250 000 de dolari americană. În total, au fost răscumpărați de statul Israel aproximativ 200 000 de cetățeni români de origine evreiască. În perioada 1973-1978 prin DIE regimul Ceaușescu a vîndut anual 22 000-23 000 de evrei, germani dar și români, sumele rezultate – estimate între 80 și 90 milioane de dolari pe an – fiind depuse într-un cont special al lui Ceaușescu⁷⁸.

Un decret secret din iunie 1973 consfințea transformarea DIE într-un instrument personal al lui Ceaușescu. DIE era scoasă de sub autoritatea formală a Consiliului de Conducere al MI, și de sub jurisdicția Comitetului PCR din MI și a Secției Militare a CC al PCR, căpătind independență administrativă, logistică, financiară, precum și în privința controlului de partid și a politiciei de cadre. De asemenea, pentru menținerea și creșterea loialității față de Ceaușescu, salariile erau mărite cu 25 % față de ale celorlalți angajați ai Securității, angajații DIE beneficiind de tot soiul de salarii suplimentare, prime, sporuri și alte privilegii. Efectivele, organigrama, sediile și conducerea erau complet acoperite, DIE putînd emite documente de identitate – inclusiv carnete de membri de partid și de sindicat – cu nume și locuri de muncă fictive⁷⁹. Structura, cadrele, sarcinile și activitățile de bază au rămas neschimbate, în ciuda modi-

ficărilor de denumire și a persoanelor din conducere. Astfel, între martie și iulie 1945 spionajul a fost condus de Nicolae Stănescu; între iulie 1945 și ianuarie 1947 de către Lucian Stupineanu; între ianuarie 1947 și 1954 de Serghei Nicolau (Nikonov); între 1954 și 1955 de Vasile Vîlcu; între 1955 și 1959 de Mihai Gavriliuc; între 1959 și 1978 de Nicolae Doicaru; în 1978 de Alexandru Dănescu și Alexandru Tăunescu; între 1978 și 1980 de Romus Dima; între 1980 și 1984 de Nicolae Pleștiță; între 1984 și 1990 de Aristotel Stamatoiu; între 1990 și 1992 de Mihai Caraman; și între 1992 și 1997 de Ioan Talpeș⁸⁰.

Venirea la putere a lui Ceaușescu în 1965 nu a afectat imediat structura și modul de operare al Securității. Treptat, el și-a impus obiectivele prioritare, între care se afla propaganda internă și externă centrată pe cultul personalității sale și al Elenei Ceaușescu. Din martie 1980 soția lui Ceaușescu devine prim-vicepreședinte al guvernului, fiind în fapt numărul doi în ierarhia de partid și de stat. Schimbările ideologice și politice cele mai importante în această evoluție au fost “tezele din iulie” 1971, care au declanșat o nouă perioadă de represiune a libertății de expresie și de gîndire și cumularea de către Ceaușescu a celor mai înalte funcții de partid și de stat (secretar general PCR, președinte al RSR și comandanț suprem al forțelor armate), începînd cu 1974.

După defecțiunea lui Pacepa, temîndu-se de un complot Ceaușescu a acționat pentru controlarea strictă a aparatului Securității, schimbîndu-i pe toți cei care i se păreau suspecți, nesiguri sau nu afișau o suficientă obediенță. Manevra nu i-a întărit controlul asupra Organelor, ci a avut efectul contrar, acestea debarasîndu-se de el cu prima ocazie. Imediat după fuga lui Ceaușescu, din 22 decembrie 1989, și capturarea sa, Securitatea a înscenat – în colaborare cu Armata și Miliția, și probabil sub directa coordonare a serviciilor secrete sovietice – diversiunea “teroriștilor”, prin care a asigurat preluarea puterii de către eșalonul secund al nomenclaturii și păstrarea controlului asupra societății românești.

Securitatea după 1989

Securitatea a continuat să funcționeze fără întrerupere după decembrie 1989. Au fost păstrate aceleași structuri, s-a menținut cea mai mare parte a angajaților și au fost utilizate vechile practici și metode operative. Din declarațiile publice ale directorilor serviciilor secrete de după 1989 – cei ai Serviciului Român de Informații (Virgil Măgureanu și Radu Timofte) și Serviciului de Informații Externe (Gheorghe Fulga), între 15 și 25 % din angajații lor provin din cadrele Securității. Ceea ce nu spun șefii

acestor servicii este că ierarhia lor superioară este, în cvasitotalitatea ei, formată din ofițeri ai Securității, în timp ce numeroși foști ofițeri de Securitate ocupă poziții influente în instituțiile publice, în organizații civice și în marele patronat, dominînd și controlînd ansamblul societății românești⁸¹.

Activitatea serviciilor secrete a fost legiferată, mai întîi, prin decrete secrete ale Consiliului Frontului Salvării Naționale și/sau ale regimului Iliescu: în ianuarie 1990 pentru serviciul secret al MI (înîial UM 0215, în prezent UM 0962); în februarie 1990 pentru Centrul de Informații Externe (din decembrie denumit Serviciul de Informații Externe); în martie 1990 pentru Serviciul Român de Informații. Apoi, au fost date hotărîri de guvern, ordine ministeriale și ordonațe de urgență (pentru Serviciul de Telecomunicații Speciale, Direcția Generală de Informații Militare, Serviciul Independent de Protecție și Anticorupție și Serviciul de Protecție și Pază), care ulterior au fost transformate în legi speciale (SIPA – Serviciul secret al Ministerului Justiției nu avea pînă în decembrie 2003 o astfel de lege). Activitățile tuturor acestor structuri informative au fost reglementate printr-o lege generală – *Legea nr. 51 privind siguranța națională a României*, din iulie 1991, la care s-a adăugat *Legea privind protecția informațiilor clasificate*, din august 2002.

După 1989 serviciile secrete născute din Securitate și-au împărțit vechile arhive și și-au construit propriile dosare pornind de la acestea. Principalii deținători ai arhivelor Securității sunt: SRI, SIE, DGIM și serviciul secret al MI. Un număr de dosare au fost arse sau sustrase în perioada decembrie 1989-ianuarie 1990, iar în 1991 SRI a distrus o parte din fondurile arhivistice conținînd documente de dinainte și de după 1989 (cazurile Jiet și Berevoiești), sub directoratul lui Virgil Măgureanu.

Pînă în anul 2000 accesul la arhivele Securității a fost posibil numai pentru cele deținute de SRI și a fost strict controlat de responsabilii serviciului. În 1999 a fost promulgată *Legea privind accesul la propriul dosar și de deconspirare a Securității ca poliție politică*, prin care a fost înființat CNSAS. Aplicarea legii a trenat însă, uneori din cauza lipsei de susținere, alteori a opoziției fățișe a autorităților statului și a serviciilor secrete față de activitatea noii instituții. La rîndul său, organismul de conducere al Consiliului, Colegiul, s-a supus politicii duse de președinție, guvern și serviciile secrete, a compromis în mod iremediabil statul de independență pe care legea îl acorda Consiliului, ajungînd astfel să transforme instituția într-una de conspirare a agenților și colaboratorilor Securității implicați în activități

specifice poliției politice, adică a structurilor poliției politice comuniste. În loc să contribuie la asumarea moștenirii comuniste și să deconspire Securitatea, Colegiul CNSAS a împiedicat societatea românească să se rupă în mod decisiv de trecut⁸².

Persistența structurilor comunisto-securiste reprezintă unul din motivele pentru care în România nu există încă un regim democratic, ci unul liberalizat față de epoca Ceaușescu, care are mari probleme nu doar economice, ci și privitoare la: separația puterilor în stat, independența Justiției, corupție, și libertatea de gîndire și de expresie. În consecință, eliminarea acestor structuri din viața publică face parte din sarcina construirii statului de drept.

N.B. - Textul de față reprezintă o formă revăzută și actualizată a capitolului privind istoria Securității dintr-un proiect de broșură informativă (niciodată publicată) pentru persoanele care își exercită accesul la propriul dosar, scris în perioada în care autorii au lucrat ca cercetători la CNSAS.

NOTE

¹ Prima denumire a partidului. Pentru aceasta, ca și pentru cele ulterioare, vom folosi, pentru simplificare, sigla PCR.

² Pentru toate denumirile serviciilor secrete sovietice vom folosi în continuare, pentru simplificare, sigla KGB.

³ Mircea Ciobanu, *Conovăriri cu regele Mihai*, București, Editura Humanitas, 1991, pp. 26, 28 și 66.

⁴ Vezi Decretele de epurare a Administrației Publice și de urmărire a celor vinovați de dezastrul țării, în *România. Viața politică în documente. 1945*, București, Arhivele Naționale Iсторice Centrale (ANIC), 1994, doc. 2, 4, 51 și 55 (pp. 61-66, 67-69, 230-232 și 238-242).

⁵ Ghiță Ionescu, *Comunismul în România. 1944-1962*, București, Editura Litera, 1994; Robert R. King, *A History of the Romanian Party*, Standford, Hoover Institution Press, 1980; Vladimir Tismaneanu, *Fantoma lui Gheorghiu-Dej*, București, Editura Univers, 1995.

⁶ Dennis Deletant, *Ceaușescu și Securitatea. Conștrîngere și disidență în România anilor 1965-1989*, București, Editura Humanitas, 1998, p. 39.

⁷ *Ibidem*, pp. 39-40.

⁸ *Ibidem*, p. 41; Dan Cătănuș, Ioan Chiper, *Cazul Ștefan Foriș*, București, Editura Vremea, 1999.

⁹ D. Deletant, *op.cit.*, p. 40.

¹⁰ *Ibidem*, p. 41.

¹¹ *Ibidem*, pp. 39-42.

¹² *Ibidem*, pp. 40-42; Marius Oprea, *Nașterea Securității*, în *Analele Sighet* 6, București, Fundația Academia Civică, 1998, pp. 271-306.

¹³ Pentru acțiunea Tămădău v. Nicolae Carandino, *Nopți albe și zile negre*, București, Editura Eminescu, 1992, pp. 291-297 și *Cartea albă a Securității. Vol. I: 23 august 1944 – 30 august 1948*, pp. 608-638 și fotografiile anexe. Această ultimă producție a serviciilor secrete române de după 1989 trebuie folosită cu extrem de mare prudență, dat fiind că se înscrie într-o tentativă de reabilitare a Securității.

¹⁴ *Decretul nr. 221 pentru înființarea și organizarea Directiunii Generale a Securității Poporului*, în “Monitorul oficial”, nr. 200 din 30 august 1948, pp. 7245-7246.

¹⁵ Cf. Christopher Andrew și Oleg Gordievsky, *KGB. Istoria operațiunilor sale secrete de la Lenin la Gorbaciov*, București, Editura All, 1994, pp. 251-252; D. Deletant, *op.cit.*, pp. 40-41; Ion Mihai Pacepa, *Cartea neagră a Securității*, ediția a II-a revăzută, vol. 1 – *Politia politică și spionajul în România comunistă*, București, Editura Omega, 1999, pp. 76-88.

¹⁶ Pentru toate organigramele Securității și pentru șefii direcțiilor centrale și regionale, v. D. Deletant, *op. cit.*, pp. 73-82, 112-114 și 345-349.

¹⁷ *Ibidem*, p. 44.

¹⁸ I.M. Pacepa, *op. cit.*, vol. 1, p. 142 și urm.

¹⁹ D. Deletant, pp. 81-82.

²⁰ *Ibidem*, p. 113.

²¹ *Ibidem*, p. 114.

²² *Ibidem*, p. 301.

²³ M. Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente 1949-1989*, Iași, Editura Polirom, 2002, pp. 65-67 (doc. 1); D. Deletant, *op. cit.*, p. 43. În lucrarea lui Deletant cifra privitoare la procentul evreilor în nomenclatura superioară a Securității este greșită.

²⁴ În absența unor recensăminte pentru prima parte a epocii comuniste ne-am raportat la recensăminte din 1930, 1941 și 1942, operind estimări ce țin cont de pierderile teritoriale și de populație din 1940 și 1944 în favoarea Bulgariei și URSS, de ponderea victimelor crimelor, pogromurilor și deportărilor evreilor sub dictatura lui Ion Antonescu, de tendințele negative ale indicilor natalității, mortalității și excedentului demografic, precum și de numărul foarte mare de emigrări în Israel (116 500-118 000 între 1948 și 1951 sau 124 000 din 1948 pînă în 1953). Conform acestui calcul rezultă o cifră maximă de 2,5 %. Vezi Congresul Mondial Evreesc. Secțiunea din România, *Populația evreească în cifre. Memento statistic*, vol. I, 1945, pp. 20-22, 24-25, 28-30, 34-43, 56-60; Carol Bines, *Din istoria emigrărilor în Israel. 1882-1995*, București, Editura Hasefer, 1998, pp. 64, 80, 90, 92, 94, 95; D. Deletant, *Transnistria: soluția românească la “problema evreiască”*, în “Despre Holocaust și comunism”, Anuarul IRIR, vol. I, 2002, pp. 79-101. De asemenea, a se vedea M. Oprea, *Emigrarea: un reflex de păstrare a identității*, în “Observator cultural”, nr. 101, 29 ianuarie-4 februarie 2002 și documentul anexat, publicat sub titlul: *Evreii din România: o minoritate care dispără*, în care pentru anul 1950 cifra populației evreiești este estimată ca fiind de 2 %.

²⁵ D. Deletant, *Ceaușescu și Securitatea*, pp. 43, 79 și 348; M. Oprea, *Banalitatea răului*, p. 66; Cezar Zugravu, *Cum și din cine s-a format Securitatea. Căteva comentarii și ipoteze pornind de la niște cifre*, în *Analele Sighet*, 7, Anii 1949-1953: Mecanismele terorii, București, Fundația Academia Civică, 1999, pp. 239-259.

²⁶ V. Hotărîrile Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. din martie 1968, februarie 1971 și ianuarie 1979.

²⁷ Pentru cele ce urmează, a se vedea Arhiva Securității, Fond “D” (Documentare), *Directiva despre munca cu agentura*, 1951; *Directiva (nr. 70 din 15 martie 1954) Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Populare Române despre munca organelor de informații grănicerești cu agentura*, 1954; *Instrucțiuni cu privire la munca informativă a organelor informative grănicerești*, f.a.; *Directiva pentru organizarea și conducerea muncii informative la sate*, 1951; *Instrucțiuni nr. D – 00190/1987, privind organizarea și desfășurarea activității informativ-operative a organelor de Securitate*, 1987.

²⁸ V. Arhiva Securității, Fond “D”, *Ordinul Ministerului Afacer-*

rilor Interne al RPR nr. 85 din 1.IV.1957 și Instrucțiuni privind munca de supraveghere operativă a organelor MAI din RPR, 1957, p. 7.

²⁹ Pentru tipurile de dosare a se vedea Directiva asupra organizării evidenței operative de către organele securității statului, a elementelor dușmanoase din Republica Populară Română, 1951; Instrucțiuni pentru organizarea și funcționarea birourilor și secțiilor de evidență din regiunile de securitate, 1951 și Completare la instrucțiuni, f.a.

³⁰ Arhiva Securității, Fond “D”, Directiva despre munca cu agențura, 1951, p. 3.

³¹ Cartea Albă a Securității, vol. IV, 1995, f. ed., f.l., doc. 73 și 218.

³² A se vedea Directiva despre munca cu agențura, 1951; Directiva pentru organizarea și conducerea muncii informative la sate, 1951; și Directiva (nr. 70 din 15 martie 1954) Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Populare Române despre munca organelor de informații grănicerești cu agențura, 1954.

³³ Vezi Arhiva Securității, Fond “D”, Directiva despre munca informativă de investigații a organelor ministerului securității statului, 1954.

³⁴ A se vedea Directiva despre cenzura secretă a corespondenței, nr. 80 din 20 martie, 1954; și Orientare despre controlul și cenzura secretă a corespondenței, 1959.

³⁵ Vezi Arhiva Securității, Fond “D”, Directiva despre munca cu agențura, 1951; Directiva (nr. 70 din 15 martie 1954) Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Populare Române despre munca organelor de informații grănicerești cu agențura, 1954; Instrucțiuni cu privire la munca informativă a organelor informative grănicerești, f.a.; Directiva pentru organizarea și conducerea muncii informative la sate, 1951; Instrucțiuni nr. D – 00190/1987, privind organizarea și desfășurarea activității informativ-operative a organelor de Securitate, 1987.

³⁶ Helmut Müller-Engbergs, *Agenții, informatorii și spioni STASI în Republica Federală Germania*, București, Fundația Academia Civică, 1999, traducere de Mihaela Fianu și Raluca Schiau.

³⁷ D. Deletant, *Ceaușescu și Securitatea*, p. 11.

³⁸ Cartea Albă a Securității, vol. IV, 1995, Editor SRI, f.l., doc. 75.

³⁹ Instrucțiuni nr. D – 00190/1987, privind organizarea și desfășurarea activității informativ-operative a organelor de Securitate, 1987.

⁴⁰ V. și M. Oprea, *Tortura în România anilor '50*, în *Analele Sighet 8, Anii 1954-1960. Fluxurile și refluxurile stalinismului*, București, Fundația Academia Civică, 2000, pp. 335-343.

⁴¹ Victor Bârsan (ed.), *Marea călătorie. Viața și moartea inginerului Gheorghe Ursu*, București, Editura Pythagora, 1998; Gabriel Catalan, *Un caz emblematic și simptomatic*, în “Academia Cațavencu”, nr. 4 (633), 27 ianuarie-2 februarie 2004, suplimentul “Lista lui Secu” „, nr. 7, p. IV.

⁴² V. Adriana Georgescu, *La început a fost sfîrșitul*, București, Fundația Academia Civică, 1998.

⁴³ Ernest Volkman, *Spionaj*, București, RAO, 1998, pp. 240-245.

⁴⁴ V. Silvestru Augustin Prunduș și Clemente Plăianu, *Cei doisprezece episcopi ai Bisericii Unite cu Roma*, Cluj, Casa de Editură Viața Creștină, 1998 și *Catolicism și ortodoxie românească. Scurt istoric al Bisericii Române Unite*, Cluj, Casa de Editură Viața Creștină, 1994; Vasile Marcu, *Drama Bisericii Române Unite cu Roma (greco-catolică). Documente și mărturii*, București, Editura Crater, 1997; Paul Caravia, Virgiliu Constantinescu, Flori Stănescu, *Biserica întemeiată. 1944-1989*, București, INST, 1998; “Credința noastră este viața noastră”. *Memoriile Cardinalului Dr. Iuliu Hossu*, Cluj, Casa de Editură Viața Creștină, 2003.

⁴⁵ Adrian Brișca, *Rezistența armată din Bucovina, 1944-1950*, București, INST, vol. 1 și 2, 1998 și 2000; *Povestea Elisabetei Rizea din Nucșoara*, București, Editura Humanitas, 1993; Ion Gavrilă-Ogoranu, *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc. Din rezistența anticomunistă în Munții Făgărăș*, Timișoara, Editura Marineasa, vol. 1 și 2, 1993 și 1995; Ioana-Raluca Voicu-Arnăuțoiu, *Luptătorii din munți. Toma Arnăuțoiu. Grupul de la Nucșoara. Documente ale anchetei, procesului, detenției*, București, Editura Vremea, 1997.

⁴⁶ “Sfera Politicii”, nr. 64, noiembrie 1998, p. 41.

⁴⁷ “Sfera Politicii”, nr. 66, ianuarie 1999, p. 52 și nr. 67, februarie 1999, p. 42.

⁴⁸ “Sfera Politicii”, nr. 64, noiembrie 1998, p. 43.

⁴⁹ Sergiu Grosu, *Calvarul României creștine*, Iași, Convorbiri literare – ABC Dava, 1992; Ioan Ploscaru, *Lanțuri și teroare*, Timișoara, Editura Signata, 1994; P. Caravia, V. Constantinescu, F. Stănescu, *Biserica întemeiată. 1944-1989*; Ioan M. Bota și Cicerone Ionițoiu, *Martiri și mărturisitori ai Bisericii din România (1948-1989)*, Cluj, Editura Patmos, 1998.

⁵⁰ *Memoria închisorii Sighet*, Fundația Academia Civică, București, 1999.

⁵¹ “Sfera Politicii”, nr. 64, noiembrie 1998, p. 42; Smaranda Vultur, *Istorie trăită – istorie povestită. Deportarea în Bărăgan 1951-1956*, Timișoara, Editura Amarcord, 1997.

⁵² “Sfera Politicii”, nr. 64, noiembrie 1998, p. 42.

⁵³ Paul Goma, *Scrisuri*, București, Editura Nemira, 1999; Ioana Boca, Teodor Stanca și Mircea Popa, *1956 – un an de ruptură. România între internaționalismul proletar și stalinismul anti-sovietic*, București, Fundația Academia Civică, 2001; Alina Tudor și Dan Cătanuș, *O destalinizare ratată. Culisele cazului Miron Constantinescu-Iosif Chișinevschi*, București, Editura Elion, 2001.

⁵⁴ “Sfera Politicii”, nr. 64, noiembrie 1998, p. 42. Pentru “domeniul obligatoriu” ca tip de detenție, în această perioadă, a se vedea Paul Goma, *Bonifacia și Lătești*, pe situl Internet al scriitorului, la www.biblioteca.paulgoma.net.

⁵⁵ Întrucât regimul nu făcea distincția între dușmani reali și presupuși, toate categoriile de arestați trebuie ghilimețate.

⁵⁶ Stelian Tănase, *Anatomia mistificării 1944-1989. Procesul Noica-Pillat*, București, Editura Humanitas, 1997.

⁵⁷ “Sfera Politicii”, nr. 64, noiembrie 1998, p. 44.

⁵⁸ Dumitru Bacu, *Pitești, centru de reeducare studențească*, București, Editura Atlantida, 1991; Grigore Dumitrescu, *Demascarea*, München, Editura Autorului, 1978; P. Goma, *Scrisuri*, București, Editura Nemira, 1999 și *Patimile după Pitești*, Cluj, Editura Dacia, 1999; Virgil Ierunca, *Fenomenul Pitești*, București, Editura Humanitas, 1990 și *Le phénomène concentrationnaire en Roumanie*, introducere la ediția franceză a cărții Gherla, de Paul Goma; Mircea Stănescu, *Reeducarea comunistă din România anilor '50*, teză de doctorat, Universitatea București, Facultatea de Filosofie, 1999.

⁵⁹ Petre Pandrea, *Reeducarea de la Aiud*, București, Editura Vremea, 2000 și *Garda de Fier. Jurnal de filozofie politică. Memoriile penitenciare*, București, Editura Vremea, 2001; *Istorie, memorie și practică în editarea lucrărilor lui Petre Pandrea*, “Memoria”, nr. 1 (34), 2001, pp. 106-120.

⁶⁰ Amnesty International, *Romania*, 1980; Matei Călinescu și Ion Vianu, *Amintiri în dialog*, Iași, Editura Polirom, 1998.

⁶¹ M. Stănescu, *Despre dizidență în România comunistă (1977-1989)*, comunicare prezentată la Simpozionul de la Sighet din 5-7 iulie 2002, în “Timpul”, Iași, nr. 10-11, octombrie-noiembrie 2003 sau în “Sfera Politicii”, nr. 106, 2004, pp. 39-47.

⁶² P. Goma, *Scrisori între deschise. Singur împotriva lor*, Oradea, Biblioteca Revistei “Familia” și Editura Multiprint, 1995.

⁶³ Christian Duplan și Vincent Giret, *Viața în roșu*, vol. I-IV,

- București, Editura Nemira, 1997-2000, traducere din franceză de Nicolae Baltă, vol. III, pp. 257 și 511; Ioan și Dragoș Ștefan Velica, *Lupeni '77. Laboratorul puterii*, Editura Polidava, Deva, 2002.
- ⁶⁴ C. Duplan și V. Giret, *op. cit.*, pp. 290-293; M. Stănescu, *Despre dizidență în România comunistă (1977-1989)*, p. 43.
- ⁶⁵ Doina Cornea, *Scrisori deschise și alte texte*, București, Editura Humanitas, 1991 și *Libertate?*, traducere din franceză de Oana Vlad, București, Editura Humanitas, 1992.
- ⁶⁶ M. Oprea și Stejărel Olaru, *Ziua care nu se uită. 15 noiembrie 1987, Brașov*, Iași, Editura Polirom, 2002; Vasile Gogea, *Fragmente salvate (1975-1989)*, Iași, Editura Polirom, 1996, pp. 68-181; C. Duplan și V. Giret, *op. cit.*, vol. III, p. 343.
- ⁶⁷ V. William Totok, *Constringerea memoriei. Însemnări, documente, amintiri*, Iași, Editura Polirom, 2001; Dorin Tudoran, *Kakistocrația*, Chișinău, Editura Arc, 1998; Herma Kopernik Kennel, *Jogging cu Securitatea. Rezistența tînărului Radu Filișescu*, București, Editura Universal Dalsi, 1998; Gabriel Andreescu, *Pentru o filozofie a dizidenței*, București, Editura Alternative, 1991; Dan Petrescu și Liviu Cangeopol, *Ce-ar mai fi de spus*, București, Editura Minerva, 1990; Daniel Nicolescu, *Vremuri de tinichea. Convorbiri cu Dan Deșliu*, București, Editura Eminescu, 1998.
- ⁶⁸ M. Stănescu, *Organismele politice românești (1948-1965). Documente privind instituțiile și practicile*, București, Editura Vremea, 2003; Gabriel Catalan, *Inventarul milițienilor, securiștilor, magistraților și nomenclaturiștilor din dosarele judiciare privind cazul Gheorghe Ursu*, în “Academia Cațavencu”, nr. 4 (633), 27 ianuarie-2 februarie 2004, suplimentul “Lista lui Secu”, nr. 7, pp. I-III; *Un caz emblematic și simptomatic, loc. cit.*; P. Pandrea, *Crugul mandarinului. Jurnal intim (1952-1958)*, București, Editura Vremea, 2002 și *Călugărul Alb*, București, Editura Vremea, 2003; “Credința noastră este viața noastră”. *Memoriile Cardinalului Dr. Iuliu Hossu*, Cluj, Casa de Editură Viața Creștină, 2003.
- ⁶⁹ Pierre Accoce și Daniel Pouget, *Rețeaua Caraman. Cei 13 români care au zguduit NATO*, București, Editura Compania, 1999; Thierry Wolton, *K.G.B. în Franța*, București, Humanitas, 1991, pp. 119-136.
- ⁷⁰ Ovidiu Beldeanu, *Memorial anticomunist din închisoare*, Editura Jurnalul literar, București, 1999; Dorin Dobrincu, *Ocuparea legației RPR din Berna și propaganda comunistă (februarie 1955)*, în “Analele Sighet” 8, pp. 963-976; S. Olaru, *Cei cinci care au speriat Estul. Atacul asupra Legației RPR de la Berna (februarie 1955)*, Iași, Editura Polirom, 2003.
- ⁷¹ I.M. Pacepa, *Cartea neagră a Securității. Viața mea alături de Gheorghiu-Dej*, vol. 2, pp. 81 și 161; P. Accoce și D. Pouget, *op. cit.*, pp. 136 și 146.
- ⁷² Monica Lovinescu, *Unde scurte*, vol. I-VI, București, Editura Humanitas, 1990-1996, *passim*; *La apa Vavilonului. 1960-1980*, vol. 2, București, Editura Humanitas, 2001, *passim*; și *Jurnal. 1981-1984*, ediția a II-a, București, Editura Humanitas, 2003, *passim*; P. Goma, *Soldatul cîinelui*, București, Editura Humanitas, 1991; T. Wolton, *op. cit.*, pp. 296-297; I.M. Pacepa, *Red Horizons. Chronicles of a Communist Spy Chief*, ed. a II-a, Washington DC, Regnery Gateway, 1987, pp. 6, 154, 162-164, 191, 413-416; și *Cartea neagră a Securității. L-am trădat pe Ceaușescu*, vol. 3, 1999, pp. 142-143 și 183-184.
- ⁷³ I.M. Pacepa, *Cartea neagră a Securității*, vol. 3, pp. 142-143, 185-186 și *Red Horizons*, pp. 35, 162-164, 402-416; Nestor Rateș, *Episoade violente din istoria Europei Libere*, în “22”, nr. 672, 21-27 ianuarie 2003.
- ⁷⁴ I.M. Pacepa, *Cartea neagră a Securității*, vol. 3, pp. 54-57, 125-132, 185-186 și *Red Horizons*, pp. 15-17, 19-20, 24-25, 31-32, 36, 89-91, 96, 101-103, 109-112, 123-124, 165-167, 177, 300-302, 377; C. Andrew și O. Gordievsky, *op. cit.*, pp. 385-386.
- ⁷⁵ I.M. Pacepa, *Cartea neagră a Securității*, vol. 2, pp. 55-83; vol. 3, pp. 20-48 și 185-186.
- ⁷⁶ I.M. Pacepa, *Cartea neagră a Securității*, vol. 3, pp. 94-110; Vlad Georgescu, *Politică și istorie. Cazul comuniștilor români*, București, Editura Humanitas, 1991.
- ⁷⁷ P. Goma, *Jurnal american (1978)*, în *Alte jurnale*, Cluj, Editura Dacia, 1998, pp. 5-45; I.M. Pacepa, *Horizons rouges*, pp. 215-216; Jean Miloe, *La riposte aux attaques du Gouvernement Roumain contre l'Eglise Roumaine de Paris*, Paris, f.ed., 1976; Gabriel Catalan, *Înscaunarea Patriarhului Justinian*, în “Analele Sighet”, vol. 6, *Anul 1948 – instituționalizarea comunismului*, București, Fundația Academia Civică, pp. 706-711, *Alegerea și cariera unor arhierei*, în “Mesagerul Sfântului Anton”, nr. 47, iulie-august 2001, pp. 23-26 și sub titlul *Alegerea și cariera unor arhierei ortodocși în România comunistă*, în “Dorul”, Danemarca, nr. 164, octombrie 2003, pp. 35-38 și *Rebeliunea legionară, pogromul antievreiesc, clerul ortodox și Securitatea*, în “Dorul”, nr. 165, noiembrie 2003, pp. 36-39; Sylvaine Guinle-Lorinet, *Bisericile din România în anii '50, văzute de la Vatican*, în “Mesagerul Sfântului Anton”, nr. 46, mai-iunie 2001, pp. 22-25, trad. de M. Stănescu, note de G. Catalan și în “Memoria”, nr. 1 (34), 2001, pp. 62-69.
- ⁷⁸ I.M. Pacepa, *Cartea neagră a Securității*, vol. 3, pp. 53-54 și 154.
- ⁷⁹ *Ibidem*, pp. 75-81.
- ⁸⁰ D. Deleanu, *op. cit.*, p. 349; vezi situl SIE din 2001 la adresa www.dci.ro și cel din 2002-2004 la adresa www.sie.ro.
- ⁸¹ M. Oprea, *Moștenitorii Securității*, în “Despre Holocaust și comunism”, Anuarul IRIR, vol. I, 2002, pp. 13-36.
- ⁸² G. Andreescu, *Legea 187/1999 și primul an de activitate a Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității*, în «Revista Română de Drepturile Omului», nr. 20, 2001, pp. 37-53; M. Stănescu, *Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității și problema moștenirii comunismului*, în «Revista Română de Drepturile Omului», nr. 25, 2003, pp. 37-62 și «*Pagubele colaterale ale războiului din Irak și «aspectele colaterale» ale distrugerii CNSAS*, în «Timoul», Iași, nr. 4, aprilie 2003; G. Catalan, *Un caz emblematic și simptomatic, loc. cit.*

GABRIEL CATALAN - absolvent al Facultății de Istorie (1994) și al Studiilor Postuniversitare de la SNSPA (1999). A lucrat ca cercetator la CNSAS (2000-2001). În prezent este profesor de istorie în București.

MIRCEA STĂNESCU - a absolvit Facultatea de Filosofie a Universității București. Este doctor al Universității București. A lucrat ca cercetător la Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului și la CNSAS. Autor al volumului *Organisme politice românești (1948-1965). Documente privind instituțiile și practicile*.

Lucrețiu Pătrășcanu

În aprilie au fost 50 de ani de la execuția lui Lucrețiu Pătrășcanu, undeva în curtea închisorii Jilava. Procesul, deși s-a desfășurat cu ușile închise, atipic, a fost de fapt obișnuită înscenare de tip stalinist. Gheorghiu-Dej și-a asigurat astfel supraviețuirea politică, înlăturând liderul comunist cu cea mai mare legitimitate pentru a-i lua locul. Această parte a biografiei lui Pătrășcanu este deja binecunoscută. Mai puțin cunoscută este, astăzi, contribuția lui de teoretician marxist, singurul de altfel pe care l-a dat PCR. Sigur, opera lui nu are o valoare deosebită și este citată astăzi exclusiv pentru "exotismul" ei ideologic. Reproducem mai jos un eseu apărut în "ERA NOUA" nr. 2/martie 1936, publicație finanțată de Comintern. Tăisul polemic și informația autorului sunt lesne de observat ca și cămașa sa ideologică.

STELIAN TĂNASE

„Statul țărănesc” – un nou tip de stat?

Statul țărănesc este anunțat ca un nou tip de stat. „Forma de stat ce urmărim – spune d. Ene –, corespunzătoare realităților țărănești de la noi nu a fost realizată încă nicăieri și deci suntem obligați de acestă dată să renunță la imitarea formelor străine și a creia noi forme care ne trebuie... A sosit ceasul când neamul nostru trebuie să facă opera proprie și să se realizeze în politic și în social mai original poate decât în celelalte domenii ale activității umane la care participă”¹ La baza acestui nou tip de stat va sta „ideologia țărănistă” ne asigură d. Rădulescu Motru. Cu aceasta însă, încă nu vom căpăta definiția completă a ceea ce va fi „statul țărănesc”.

„Statul țărănesc” va fi un stat anticapitalist și antiliberal declară d. Mihalache la congresul tinereții național țărănist din toamna anului 1934. „După cum cerințele locale și specifice au născut în alte țări nazismul, corporatismul și sovietismul, pe ruinele și în locul acelui stat liberalo-capitalist, la noi ca o necesitate vitală naște ideia statului țărănesc”.² Precizările programatice a ceea ce va trebui să fie statul țărănesc, nu lipsesc după cum se vede....

Dacă statul țărănesc va fi într-adevăr un nou tip de stat, dacă va fi sau nu anticapitalist – vom căuta să arătăm în rândurile de mai jos. Pentru moment însă, înainte de a intra în discutarea afirmărilor atât de categorice ale promotorilor statului țărănesc – vrem să atragem atenția cititorului asupra unei izbi-toare analogii. Pretutindeni unde fascismul a apărut

– fie că a parvenit să-și impui dictatura lui deschisă sau mascată, fie că se găsește în epoca desfășurării lui de forțe, el a ridicat pe scurt, un nou tip de stat. Cel de al III-lea Imperiu în Germania, statul fascist în Italia. și iarăși, pretutindeni noul tip de stat fascist era și este opus statului liberalo-capitalist, drept antipodul lui. și, pentru ca analogia să fie complectă, în propaganda pe care în special hitleristii au dus-o în Germania pentru cel de al III-lea Imperiu, înainte de venirea lor la putere, au invocat cu elocvență „specificul național”... Ba, la hitleriști n-a lipsit nici coloarea „țărănistă”. Dăm numai ca exemplu, un citat din programul partidului nazist: „În statul fundamental nou pe care îl năzuim, țărăimea și agricultura vor găsi acea atenție care le revine, ca sprijinitoarii de căpetenie ai unui adevărat stat german popular”.

Și acest stat „fundamental nou” va avea aceea formă care să corespundă specificului național german³ (dem deutschen Wesen entsprechende Staatsform). Întreaga literatură hitleristă asigură – până la venirea la guvern – că cel de al III-lea Imperiu nu trebuia să fie un stat capitalist, ci, dimpotrivă, anti-capitalist, antiburghez, antiliberal.⁴

Această analogie de metodă propagandistică, stabilită, să trecem la cercetarea statului țărănesc.

Îl vom privi dintr-un triplu punct de vedere:
a) ca nou tip de stat; b) ca stat anticapitalist și anti-liberal; c) ca stat totuși democratic.

„Statul țărănesc” va însemna o formă de stat,

necunoscută încă în istorie. Așa ne asigură d. Ene. Nu vom face în cele ce urmează istoricul nașterii statului. Reamintim însă că statul a apărut, în primele lui începuturi, ca un rezultat al diferențierii comunității primitive, în clase sociale.

De la început el a fost un instrument de clasă în mâna celor avuți și puternici, împotriva celor cărora le-au lipsit mijloacele de producție, monopolizate în mâna celor dintâi. Statul a reflectat dintru început un anumit raport de forțe între clase sociale adverse și acest caracter și l-a păstrat până azi și îl va păstra până la dispariția lui. Statul “produs și expresie a unor contrazicieri de clasă fără putință de conciliere”, a fost deci de la nașterea lui, un organ stăpânit de o clasă și îndreptat împotriva alteia. “Statul nu este altceva decât o mașină de sdrobit o clasă de către alta” definește lapidar această situație un genial teoretician marxist. Cea mai sumară privire istorică verifică această afirmație.

“Statul antic – scrie Engels⁵ – a fost întâi de toate statul stăpânitorilor de sclavi pentru ținerea în supunere a sclavilor, după cum statul feudal era un organ al nobililor pentru supunerea iobagilor, iar statul modern reprezentativ, instrument de exploatare a muncii salariale de către capital”.

În tot cursul istoriei forma și tipul statului au fost determinate de conținutul lui de clasă. Iar tipurile noi de stat – care să merite acest nume – au apărut drept produs al unor fundamentale schimbări, tocmai din acest punct de vedere. Pentru că permanent pătura socială, care monopolizează mijloacele de producție și deține puterea politică, dă statului o formă și un conținut în concordanță cu interesele ei de clasă. Iar un nou tip de stat a însemnat totdeauna o nouă schimbare a raporturilor ele forțe înăuntrul societății – și trecerea puterii economice și politice din mâna unei clase într-alteia.

Statul burghez reprezentativ a fost, de pildă, față de statul feudal, un nou tip de stat. El s-a născut prin revoluție și a reflectat acea schimbare profundă economică și socială, care a deschis era stăpânirii burgheze. Statul sovietic, ieșit din revoluția rusească, este opus starului burghez. Ne-putându-i se aplica definiția dată de Engels, încrucișat statul sovietic nu este un organ al unei clase prin care să se asigure exploatarea altei clase, el este totuși, sub dictatura proletariatului, “un instrument al proletariatului în lupta lui”, fiind adaptat desrobirii maselor muncitoare de orice exploatare. Rezultat al unei revoluții, care a trecut puterea politică din mâna păturilor posedante în ale proletariatului, statul sovietic apare ca un nou tip de stat.

Este cel al III-lea imperiu german sau statul

italian fascist, un nou tip de stat? Nu, pentru că cel de al III-lea Imperiu, ca și statul mussolinian, nu a însemnat nici o modificare din punct de vedere al raporturilor de clasă. Dacă dictatura hitleristă – ca orice dictatură fascistă – trece puterea guvernamentală, celor mai reacționare, șoviniste și imperialiste grupări ale capitalului finanțiar, care folosesc deplin, în interesul capitalului monopolist, binefacerile statului totalitar, aceasta nu a schimbat cu nimic structura economică și socială a Germaniei. Pentru că, nu faptul de a fi antrenat largi pături – mici-burgheze, orășenești sau țărănești, pe calea contra-revoluției, dă caracteristica statului hitlerist. Ci, menținerea mai departe a mijloacelor de producție și a puterii politice în mâna același clase – burghezia. Regimul fascist, fără a fi creat un nou tip de stat, “nu este decât una din formele dictaturii burgheze în epoca imperialismului”.

Ce va fi “statul țărănesc” din acest punct de vedere? Să dăm cuvântul propagandistilor lui. “Statul național-țărănesc nu înseamnă tirania ori dictatura țărănimii, ci numai primatul ei în solidaritate și colaborare cu celealte grupuri ori clase naționale”⁶. Statul țărănesc va promova în primul rând, interesele țărănimii. “Spre deosebire de statul actual, în care interesele țărănimii sunt în funcție de propășirea producției capitaliste, statul țărănesc restabilind ordinea firească va face ca interesele celor puțini să atârne de interesele celor mulți”, scrie d. R. Motru în articolul citat. În toată producția publicistică privitoare la statul țărănesc – ideia “primatului țărănimii” în viitorul stat se poate întâlni în diferite tonuri și forme.

Pentru căștigarea încrederii țărănimii formula întrebuițată – trebuie să recunoaștem – nu este prost aleasă.

Dar necesitățile propagandistice încă nu constituie argumente și temeiuri ideologice. Să analizăm sumar afirmațiile național-țărănistice. Prin statul țărănesc va fi înscăunat primatul țărănimii. “Primatul țărănimii” în locul primatului burgheziei și al moșierimii din statul actual? Va însemna acest “primat” treceerea puterii politice din mâna claselor guvernante de azi, în mâna țărănimii, drept corolar al radicaliei și totalei lor expropriieri economice? Pe ce că și în ce forme va fi stabilit acest primat? La toate aceste întrebări nu se găsește, bine înțeles, nici un răspuns, și nici nu se poate găsi. Pentru că formulele agitatorice se pot afirma, dar nu dovedi și argumenta.

“Primatul”, în statul de astăzi, îl au păturile posedante – deținătorii capitalului bancar, industrial și comercial, care împart posturile de comandă ale economiei naționale și beneficiile lor, cu marea

proprietate. În baza stăpânirii mijloacelor de producție, aceste pături dețin și întreaga putere politică în stat. Ele trăiesc, și infloresc din realizarea plus-valoriei stoarsă muncitorimii orașelor și țărănimii, din exploatarea crâncenă a tuturor păturilor muncitoare.

Țărănamea formează azi cel mai principal și numeros contingent al masei exploatație.

“Primatul”, pe care îl dețin azi păturile posedante din România le dă tocmai posibilitatea acestei exploatații. La acest “primat” păturile posedante nu numai că nu se gândesc să “renunțe” – asemenea renunțare istoria n-a cunoscut încă – dar dimpotrivă, caută prin toate mijloacele să-l întărească. Inclusiv, prin mijlocul dicturii fasciste.

Dar să ne întoarcem la “primatul țărănimii”. Facem abstracție de caracterul social structural al masei rurale, de forma de conglomerat social, pe care aceste mase îl îmbracă. Ignoram pentru moment faptul că istoria nu a cunoscut, și nu poate cunoaște – tocmai din cauza acestui caracter structural al maselor sătești –, țărănamea ca pătură politică dominantă și cu inițiative istorice.

Să ne oprim pentru moment numai, asupra chestiunii centrale: va dispare sau nu în “statul țărănesc” primatul economic al păturilor posedante de astăzi pentru a fi trecut țărănimii? Vor fi expropriați expropriatorii și vor fi luate din mâna păturilor guvernante mijloacele de producție pe care acestea le dețin? Prevede “statul țărănesc” asemenea măsuri revoluționare? Ideologii național-țărăniști, propăvăduitori ai “statului țărănesc”, nu se încumetă să se aventureze în a răspunde afirmativ. Ei afirmă pe toate tonurile și susțin că dimpotrivă, “statul țărănesc” nu va fi produsul unei mișcări revoluționare. Nici unul din elementele de bază ale regimului capitalist din România nu vor suferi vreo atingere. Iar ideia exproprierilor masive este categoric respinsă de programul partidului.

În “statul țărănesc”, primatul economic va rămâne mai departe capitalului și marii proprietăți. “Statul țărănesc” nu-i va aduce nici acesteia din urmă vreo stîrbire. Capitalul, sub toate formele lui, și marea proprietate vor continua să ocupe toate posturile de comandă ale economiei românești. A susține în asemenea condiții că totuși în “statul țărănesc” țărănamea va deține “primatul politic” este nu o greșală, ci o simplă și nepermisă înșelătorie. O experiență recentă –, verificată de toate “democrațiile” și “statele populare” născute după războiu –, a dovedit cu prisosință că atâtă timp cât relațiile de exploatare capitalistă sunt neatinse, – atâtă timp cât stăpânirea mijloacelor de producție rămâne în mâna capitaliștilor, caracterul de clasă al statului nu este câtuși

de puțin schimbat. Fie că statul se numește “popular” sau că republica se intitulează “socială”. Pentru că, determinant pentru caracterul statului, este tocmai cine deține “primatul economic”. A vorbi de primatul politic al altrei clase decât aceia care deține în stăpânirea ei mijloacele de producție – este încă odată un non-sens.

“Statul țărănesc”, permanentizând raporturile de producție capitalistă și lăsând neatinse relațiile de exploatare burgheză, – neschimbând prin urmare, întru nimic relațiile actuale de forță între diversele clase și pături sociale – nu poate fi un nou tip de stat. El rămâne și mai departe statul capitaliștilor și al marilor proprietari. El rămâne mai departe statul exploataților, îndreptat împotriva exploataților. Stat căruia i se poate adăuga numele “țărănesc”, dar care va continua să fie îndreptat împotriva maselor țărănești. Nici nou tip de stat și nici anticapitalist nu va fi “statul țărănesc” – presupunând că el, din utopie, ar putea păși pe calea realizărilor concrete.

Rămâne ultima chestiune de analizat, în legătură cu “statul țărănesc”. Anume, atitudinea lui față de democrație.

Propagandiştii naționali-țărăniști ai “statului țărănesc” asigură în producția lor jurnalistică cum că “statul țărănesc” nu exclude democrația. Dimpotrivă. Democrația va sta chiar la baza lui. “Statul țărănesc”, mai mult încă, va fi realizatorul adevarători democrației. Numai că, și din acest punct de vedere intervin corectări, care lasă loc cât mai liber oricărei interpretări, atât spre dreapta, cât și spre stânga.

“Statul țărănesc” se va baza pe democrație. Dar pe o democrație specifică, și anume pe democrația țărănească. Această “democrație țărănească” își caută formele de viață proprie în țările agricole, neconfundându-se nici cu democrația socialistă, nici cu dictatura”. (“Dreptatea”, 20 Iulie 1934). Ce va fi această democrație și mai ales ce conținut va avea, d. Mihalache, precum ceilalți propagandişti ai “statului țărănesc” se feresc să o spuie.

Să încercăm totuși să descifrăm ce va fi această democrație.

În preambulul programului partidului național-țărănesc, se afirmă că “democrația autonomistică și individualistă, bazată pe respectul dreptului de abuz și pe capriciile individului izolat” – adică democrația născută din revoluția engleză și franceză – este perimată. Aplicarea ei în “statul țărănesc” nu își mai are locul.

Ce acuzații se aduc democrației burgheze din partea ideologilor “statului țărănesc”?

Democrația burgheză, cu caracterul ei formal

politic, a insistat mai mult asupra drepturilor individului, decât asupra datoriei lui față de colectivitatea din care face parte. A introdus un “respect fetișist” pentru persoana umană, punând accentul pe libertate, iar nu pe egalitate, pe drepturi, nu pe datorii.

Democrația, tocmai pentru caracterul ei individualist, nu mai corespunde azi funcțiilor sociale. “În locul ei – se scrie în același preambul – trebuie să organizăm o democrație socială de grupuri, în care să fie vorba și de justiție, nu numai de libertate –, de datorii, nu numai de drepturi”. (p. 11) Cam aceasta trebuie să fie democrația țărănistă.

Sibile formulări pentru cetitorul neinițiat! Larg încăpătoare definiție, pentru ascuns gândul adevarat și conținutul real al acestui fel de democrație!

Pentru a înțelege însă atitudinea “statului țărănesc” față de democrația individualistă, este necesară o analiză a democrației burgheze și a crizei prin care trece ea azi. Nu mai puțin trebuie să cercetăm atitudinea fascismului față de principiile ei călăuzitoare. În această ultimă atitudine vom găsi unele din sursele de inspirație ale “democrației de grupuri”.

Fascismul s-a declarat potrivnic democrației burgheze - nu pentru că între fascism și democrația burgheză ar exista o deosebire de natură, de structură, de conținut social și de clasă. Nu! O democrație pură n-a existat niciodată. Formula acestei democrații care să se situeze deasupra claselor și intereselor sociale, și astfel să slujească deopotrivă interese profunz antagonice, n-a existat decât cel mult în imaginea teoreticienilor social-democrati. Ei au pus în circulație, o asemenea formulă, pentru a putea argumenta colaboraționismul de clasă. Democrația a fost în mod permanent, o democrație de clasă. La antici, o democrație a stăpânilor de sclavi și pentru stăpânii de sclavi, împotriva sclavilor. În epoca modernă, și cu atât mai mult în faza imperialistă a capitalismului, democrația n-a încetat să fie în realitate, decât o democrație a păturilor dominante împotriva păturilor exploatație.

Fascismul, ca o mișcare în interesul exclusiv al păturilor posedante, și în primul rând în interesul celor mai reacționare, șoviniste și imperialiste elemente ale capitalului financiar, – se declară anti-democratic, nu pentru că conținutul de clasă al democrației burgheze i-ar fi străin lui. Adversitatea fascismului față de democrație pornește din două motive: contrazicerea între egalitatea formală pe care o prevede un regim democratic (drept de vot, libertatea cuvântului scris, dreptul de întrunire, de asociație, etc.) și inegalitatea economică a crescut în momentul crizei actuale a regimului capitalist. Burghezia încearcă prin scăderea nivelului de trai al maselor să

găsească o ieșire din criză și recurge pentru aceasta la toate mijloacele de constrângere economică și politică. Prin utilizarea drepturilor și a libertăților pe care un regim democratic le recunoaște formal, dar pe care masele încearcă să le transforme în realitate, ele pot opune o forță organizată acestei ofensive și să treacă la contraofensivă. În cadrul democrației, mobilizarea maselor pentru apărarea intereselor proprii imediate, ca și pentru lupta de eliberare totală de sub regimul capitalist, poate lua forme mai largi, și mai cuprinzătoare. Drepturile și libertățile cetățenești împiedică, prin urmare, burghezia să poată duce consecvent politica ei de spoliere a maselor, ca și politica ei șovinistă și războinică – în căutarea căilor ieșirii din criză pe socoteala maselor. Contradicția între fondul inegalitar și forma egalitară a democrației burgheze, este prima cauză a falimentului democrației. Burghezia nu-și poate menține dictatura ei de clasă, cu vechile metode parlamentare. Ea nu poate să găsească ieșirea din criza de regim pe seama muncitorimii, a maselor largi ale țărănimii și a păturilor mici burgheze – menținând mai departe la îndemâna maselor, un regim care să facă posibilă, în anumite forme libere, mobilizarea lor. Această neputință a burgheziei a dus la fascism. În aceasta constă însă și slăbiciunea burgheziei. Pentru că, dacă fascismul a putut triunfa în anumite țări, folosindu-se de slăbiciunea clasei muncitoare, – slăbiciune datorită desorganizării ei în urma politicei de spargere și de colaborare de clasă a social-democrației – acest regim, nu dovedește tăria, ci slăbiciunea clasei conducețoare. Ea trebuie să recurgă la cele mai teroriste mijloace pentru a-și putea menține dictatura, dictatură care nu mai apare în fața maselor în haina democrației, ci apare brutală, săngeroasă, războinică, în toată mărșavia ei.

Dar explicația aceasta a antidemocratismului fascist trebuie să complectată. Antidemocratismul a fost utilizat și este utilizat de către mișcările de dreapta, ca unul din mijloacele diversiunii: nu capitalismul, nu regimul economic actual poartă vina și răspunderea mizeriei adânci, care a cujprins masele. Nu capitalismul și regimul lui fac posibilă această mizerie. Democrația și instituțiile democratice sunt răspunzătoare. Nu fondul și elementele constitutive ale sistemului, ci forma politică.

Lupta împotriva democrației burgheze a trebit să dea în același timp și coloarea “revoluționară” fascismului. Antisemitismul, pe de o parte, lupta împotriva democrației burgheze – pe de altă parte –, au dat putință fascismului să se înfățișeze în ținută “revoluționară” și să apară ca o mișcare anti-capitalistă și antiburgheză. Pe când în realitate,

antidemocratismul lui corespunde perfect neputinței burgheziei de a mai folosi, în lupta de clasă, vechile formele ale democrației. Acest antidemocratism nu e de esență revoluționară, ci total contrarevoluționară. Nu în interesul maselor, ci împotriva lor a fost și este folosită platforma antidemocratică a fascismului.

Ce înțeleg să opună național-țărăniștii antidemocratismului fascist?

În momentul în care lagărul fascist își propune drept obiectiv imediat distrugerea tuturor drepturilor și libertăților individuale – se impune pentru un partid, care înțelege “a rămâne în orice caz credincios liniilor mari și definitive ale democrației propriu-zise” – o atitudine fără echivoc. Înțelege să apere acest partid drepturile și libertățile publice? Va da formă concretă acestei apărări, asigurând putință de exprimare a voințelor populare?

Care este însă răspunsul pe care îl dă “statul țărănesc” acestor întrebări? Un răspuns cu totul insuficient, suspect chiar închizând compromisuri și cedări principiale față de fascism.

Regimul democrației burgheze – în conținutul și forma lui - nu satisfacă desigur, necesitățile maselor populare. În pasagiile de mai sus am arătat toate aceste insuficiențe.

Două chestiuni se pun însă, în momentul actual, cu toată claritatea:

În fața regimului dictatorial fascist, regimul democrat – cu toate insuficiențele lui – trebuie apărat. Nu pentru aceste insuficiențe, nu pentru că se acceptă valabilitatea principiilor care-i stau la bază, ca determinante în lupta de descătușare economică și politică a largilor mase populare. Nu pentru că regimul democratic ar fi un ideal, a cărui realizare posibilă ar pune omenirea pe fundamentele definitive ale viitorului. Regimul democratic trebuie apărat pentru posibilitățile de largă mobilizare a maselor pe care le oferă el - mobilizare prin care cerințele lor imediate, pot fi impuse, pentru putință de a desarma reacțiunea, a împiedica războiul și a ușura drumul concentrării forțelor în scopul acțiunilor de masă, fundamentale. Tocmai pentru acele motive, pentru care fascismul atacă democrația și își îndreaptă împotriva ei loviturile, tocmai pentru aceste motive partidele și grupările antifasciste trebuie să-o apere. Această apărare a democrației împotriva fascismului nu o cuprinde platforma “statului țărănesc”.

A doua chestiune este determinarea căilor pe care asemenea apărare este posibilă.

“Democrația individualistă pare, astăzi, perimată”, – afirmă preambulul programului partidului național-țărănist. Să acceptăm pentru moment justea

acestei afirmații. Ce trebuie opus atunci acestui regim scos din uz? O construcție politico-socială care să însemneze lărgirea și cimentarea drepturilor și libertăților cetățenești, sau dimpotrivă o formulă de restrângere a lor? Un partid democrat – burghez în structură și ideologia lui, dar care își respectă propria sa profesie de credință – va alege prima cale. Singura posibilă, singura eficace. Ce fac însă ideologii “statului țărănesc”?

Ei atacă regimul democratic, nu pentru cea ce el conține – negativ și insuficient întru asigurarea posibilităților de activizare politică a maselor – ci pentru că are la bază “respectul fetișist al persoanei umane”. Pentru că “pune accentul” pe libertate, nu pe egalitate, pe drepturi nu pe datorii. Deci nu pentru că democrația are un cadru prea strâmt, ci prea larg! Si toate aceste critice se aduc democrației, avându-se în vedere situația din România... La noi, se face abuz cu “respectul persoanei umane”. La noi, există un exces de drepturi pentru mase și un minim de datorii. În sfârșit, la noi, se sufocă mulțimi de din exces de libertate...

Critica pe care ideologii “statului țărănesc” o aduc democrației este nu o critică de stânga, ci o critică reaționară, cu tot atâta puncte comune criticei aduse din partea fascismului. Critica național-țărănistă a democrației este o critică fascizantă – în argumentele și obiectivele ei.

Dar numai critica? Să privim mai de aproape partea pozitivă a “democrației țărănești”.

Ce înțelege să opună “statul țărănesc” democrației individualiste, în locul vechii democrații?

“O democrație socială de grupuri, în care să fie vorba și de justiție, nu numai de libertate, de datorii, nu numai de drepturi”, – spune programul. D. Scularu este și mai categoric. “Noul stat țărănesc subordonează individul colectivității de interes generală și aici intervine rostul asocierii, al cooperării. În statul țărănesc individul nu are numai drepturi ci și datorii față de colectivitate”..,

O “democrație socială de grupuri” nu spune nimic. Care va fi conținutul concret al acestei democrații? Preambulul se ferește de orice precizare. Deși încearcă să facă o apropiere între ideea de grup și cea de clasă socială, de fapt, aceste două idei nu se suprapun nici în realitate, nici în expunerea programatică a ideologiei “statului țărănesc”. Eliminând recunoașterea luptei de clasă ca principiu generator de acțiuni și de fapte sociale, și înlocuind-o cu acea de solidaritate în numele “datorilor individualiștilor față de colectivitate” – democrația de grup își răpește unică posibilitate de a-și determina singură cadrul și cuprinsul. Pentru că nu din ideea de

solidaritate socială între clasele sociale, ireductibil adversare, ci numai din ciocnirea lor se va determina conținutul unui regim politic. Numai prin ciocnirea forțelor sociale și pe baza raportului de forță între ele, un regim democrat își va lărgi cadrul și numai atunci când masele exploatare își pot impune voința lor organizată, minorităților posedante, drepturile și libertățile lor vor fi recunoscute, respectate și întărite.

“Statul țărănesc” nu desfințează nici clasele sociale, nici lupta de clasă. În asemenea caz democrația de grupuri, dacă ea ar reprezenta interesele maselor populare și în primul rând ale celor țărănești, atunci ea trebuia să pună accentul tocmai pe ideea de libertate și pe cea de drepturi, și nu invers. Pentru că pe baza și în cadrul largilor libertăți și drepturi cetățenești, masele își pot încorda forțele și strângă rândurile, pentru apărarea intereselor lor proprii. Dar democrația de grupuri nu este pusă în serviciul maselor. Ea, mărginind și îngrădind ideea de libertate, nu libertatea pădurilor posedante o mărginește, ci numai pe acea a maselor exploatare. Pentru că tot ce înlănțuie voința și putința de manifestare și exprimare a maselor, vine direct în folosul minorității stăpânitoare.

De fapt, ideologii național-țărăniști, inventând formula “democrației de grupuri”, au urmărit îmbrăcarea într-o formulă, aparent democrată, a unui conținut reaționar. Democrația de grupuri ascunzând în sine ideea de solidaritate socială –, cu tot “primatul” asigurat țărănimii – nu face decât să îmbrace sub un nume schimbăt, acea “comunitate populară” – luată direct din arsenalul ideologiei fasciste. Formula ascunde nu ideea unei democrații – ci tendințele unei reații împotriva democrației. Nu unei încercări de a-i lărgi cadrele, ci de a-i le îngrădi și de a-i falsifica conținutul. Adăogând astfel caracterului reaționar al “statului țărănesc” cuvintele “democrație de grupuri”, el joacă în întreaga construcție ideologică a “statului țărănesc” ingratul rol al frunzei de viță. Cu mai puțin folos însă, decât își închipuie inventatorul formulei.

Și vreți dovada? Să analizăm puțin realizările concrete ale “democrației de grupuri” aşa cum le anunță, nu adversarii național-țărăniștilor și ai “statului țărănesc”, ci însuși președintele partidului, d. Ion Mihalache.

În discursul program de la Cîmpulung, ținut în toamna anului 1933⁷, discurs pe care îl recunoaște și azi valabil ca bază programatică a “statului țărănesc”, iată ce realizări anunță d-sa, pentru atunci când va fi chemat să înfăptuiască “statul țărănesc”: întărirea puterii executive, creșterea principiului de

autoritate în conducerea treburilor publice, senatul corporativ și îngrădirea drepturilor parlamentului. Toate acsele puncte antidemocratice, luate în cea mai mare măsură din bagajul “ideologiei” de dreapta și din practica partidelor fasciste – alcătuesc conținutul real al “democrației de grupuri”, atât de scump d-lui Ralea. Ca să se săvârșească, însă, aşa ceva nu-i nevoie nici de d. Mihalache și nici de “Statul țărănesc”. D. Argetoianu, de pildă, ajunge.

Nu va fi nou “statul țărănesc”, nici anticapitalist și nici democrat. Toate afirmațiile contrare pe care le fac propagandistii național-țărăniști rămân simple fraze. Dar nimic nu scoate mai în evidență caracterul lui reaționar, decât situația care s-ar crea țărănimii – în masele ei largi în acest stat, care trebuie să fie “țărănesc”.

NOTE

¹ Dr. E. Ene “Spre statul țărănesc” (p. 4).

² “Dreptatea” 2 Oct. 1934.

³ G. Feder: *Das Program der NSDAP*, München 1932.

⁴ “Noul stat nu va fi un stat capitalist” Fr. Solke Die national-sozialistische Staatsidee, Berlin 1932 (p. 27).

⁵ Engels: *Der Ursprung der Familie, Privateigentums und des Staates*, x Auf (p. 180).

⁶ *Programul partidului țărănesc* (Februarie 1935. Preambul).

⁷ Câteva crâmpieci din discursul d-lui Mihalache de la C. Lung: “Puterea executivă trebuie întărită deodată cu responsabilitatea ministerială... Continuitate și autoritate... Parlamentarismul trebuie să “ajustat conform noilor funcțiuni ale statului. Consider că o reducere a numărului deputaților este necesară și că lucrarea în secții, unde cu adevărat se elaborează legile să predomină” (îngrădirea numărului deputaților înseamnă de fapt îngrădirea importanței masei electorale, iar predominarea lucrării în secție, trebuie să desfințeze publicitatea desbaterilor parlamentare N. R.) “înlocuirea senatului printr-un consiliu sau “sfat” profesional, unde să fie reprezentate direct profesiunile și unde să “participe” competențele, este absolut necesară într-un stat cu mari funcțiuni “economice”...

Criticile unui *insider**

Relativ puțin cunoscut în România – este prima sa lucrare tradusă în limba română – Joseph E. Stiglitz este laureat al Premiului Nobel pentru Economie pe anul 2001. Stiglitz face parte din categoria restrânsă a celor care au avut realizări notabile atât în mediul academic, cât și în posturi executive. El a fost numit în 1993, în timpul guvernării Clinton, președinte al Consiliului Economic Consultativ și apoi a devenit în 1997 vicepreședinte și economist-șef al Băncii Mondiale (până în 2000). În prezent este profesor la Universitatea Columbia din New York, dar continuă să fie și consilier al guvernelor din diverse state ale lumii.

Este de salutat promptitudinea Editurii Economice în traducerea acestei cărți, apărută în 2002 cu titlul original *Globalization and Its Discontents*.

Stiglitz se lansează în această carte într-o critică dură la adresa FMI, criticând însă mult mai puțin Banca Mondială. Acest lucru poate provoca unele suspiciuni, pentru că cele două instituții conlucrează intens, fiind adesea denumite prin formularea "instituțiile Bretton-Woods". Se știe însă că unul din principalele avantaje ale muncii în echipă este că se poate da mereu vina pe colegii de echipă.

Poziția autorului față de FMI se poate observa deja la parcursului cărții. Astfel, capitolul 4 se intitulează "Criza din Asia de Est: Cum a reușit FMI să aducă lumea în pragul unui dezastru total".

* Joseph E. Stiglitz, *Globalizarea. Speranțe și deziluzii*, traducere din limba americană de Dan Criste, Editura Economică, București, 2003.

Trebuie spus că la adresa instituțiilor financiare internaționale și în special la adresa FMI s-au exprimat foarte critic personalități de talia unor Henry Kissinger sau George Soros (vezi, în acest sens, George Soros, *Criza capitalismului global. Societatea deschisă în pri-mejdie*, Editurile Polirom, Iași și Arc, Chișinău, 1999).

La începutul cărții autorul ne avertizează cu o formulare deliberat ambiguă: "Nu veți găsi dovezi palpabile ale unei teribile conspirații între comunitatea financiară de pe Wall Street și FMI pentru a-și impune dominația asupra lumii. Nu cred că există o asemenea conspirație. Adevărul se găsește în lucruri mai subtile. Adesea este în tonul unei voci sau într-o ședință cu ușile închise, ori într-o notă care determină rezultatul discuțiilor la care am participat." (pp. 18-19).

Aceasta este însă o excepție. Ambiguitatea nu este caracteristică stilului lui Stiglitz; dimpotrivă, acesta este clar și direct. Iată un exemplu: "Hotărările se luau pe baza a ceea ce părea a fi un curios amestec de ideologie și doctrină economică prost înțeleasă (...). Când izbucneau crizele, FMI prescria soluții învechite, inadecvate, în cel mai bun caz soluții – "standard", fără să țină seama de efectele pe care le-ar fi putut avea asupra populației din țările cărora li se spunea să urmeze politicile respective." (p. 16).

Acest reproș al soluțiilor învechite, standard, al "rețelilor rigide", a fost făcut adesea la adresa FMI. Stiglitz justifică în mod convingător această critică în capitolele 4 (menționat mai sus cu

privire la criza din Asia de Est) și 5, intitulat "Cine a distrus Rusia?".

În plus, autorul îi acuză pe funcționarii FMI de arroganță în relațiile lor cu țările în curs de dezvoltare și chiar de afișarea unui "aer de stăpânitor colonialist" (p. 79).

Stiglitz mai spune că FMI adesea dictează condițiile unui acord, nu le negociază. În cadrul acestor "negociere" puterea este concentrată în mâinile FMI, în mare măsură datorită faptului că majoritatea țărilor care apelează la ajutorul FMI au o nevoie desperată de fonduri.

Deși titlul cărții sale este *Globalization and Its Discontents* (*Globalizarea și nemulțumiții ei*), Stiglitz, acaparat de diatribele sale împotriva FMI, se referă relativ puțin la globalizarea în sine. Aceasta în ciuda faptului că declară că "practic peste noapte, globalizarea a devenit cea mai arzătoare problemă a timpului nostru" (p. 30). El privește globalizarea mai mult ca pe un rezultat al acțiunii instituțiilor financiare internaționale și mult mai puțin ca pe o evoluție datorată revoluției din tehnologia comunicațiilor. Opinia sa cu privire la efectele globalizării este una radicală: "Pe când eram la Banca Mondială, am putut observa în mod direct efectul devastator pe care globalizarea îl are asupra țărilor în curs de dezvoltare și mai ales asupra populațiilor sărace din aceste țări" (p. 9). În altă parte, Stiglitz spune că "Occidentul a stabilit prioritățile globalizării, asigurându-și o parte disproporțională de mare a beneficiilor, în dauna țărilor în curs de dezvoltare" (p. 34).

Totuși, Stiglitz recunoaște ulterior că globalizarea are potențialul de a aduce ameliorarea situației multor săraci. Pentru aceasta ea trebuie însă bine condusă de instituțiile financiare internaționale.

Putem observa că, deși scrie o carte foarte critică, autorul insistă

în folosirea unei formule eufemistice din limbajul diplomatic: "țări în curs de dezvoltare". Cu siguranță Stiglitz știe că această formulă pornește de la premisa falsă că toate țările subdezvoltate ar fi pe un curs al dezvoltării. Din păcate nu este așa. Există țări dezvoltate și țări subdezvoltate. Dintre cele subdezvoltate, o parte sunt într-adevăr pe un curs al dezvoltării, dar majoritatea se zbat în cercul vicios al subdezvoltării.

Mă voi referi în final la relația FMI cu România, despre care cred că nu se încadrează în *pattern-ul* pe care autorul îl consideră predominant. Stiglitz scrie cu bună-credință. Cartea sa poate fi însă folosită cu rea-credință de forțe antireformiste din România; ea poate deveni astfel un document ideo-logic periculos. De altfel, Stiglitz a fost invitat recent la București la un fel de congres economic al PRM, pentru a expune tezele din această carte. Din fericire a refuzat invitația.

Mult criticate, instituțiile financiare internaționale asigură totuși o anumită ordine în lume. Fără

aceste instituții ar exista mai multă sărăcie și mai multă violență. După 1989, în relația cu România, atât FMI cât și Banca Mondială au avut un rol net benefic. Prezunile exercitate de FMI, BM și UE au reprezentat principalul motor al reformelor din România postdecembристă. Sigur că, punctual, s-a putut observa o anumită rigiditate a unor abordări, o anumită neînțelegere a unui context național foarte particular. Dar, per ansamblu, rolul FMI și al celorlalte instituții internaționale a fost în mod clar unul pozitiv.

Aveam de-a face cu o carte foarte polemică. Aproape orice cititor va găsi aspecte cu care nu este de acord, dacă nu este complet intimidat de faptul că autorul este laureat al Premiului Nobel pentru Economie. În ce mă privește, consider că unele teze ale autorului sunt foarte discutabile. Însă Stiglitz este un *insider*, un om care a fost acolo. Iar din interior, foarte puține instituții arată la fel de bine ca din exterior.

Vlad FLONTA

în vederea alegerilor din 2000 din România. Înainte de a analiza substanța discuției, reamintesc faptul că toți autorii sunt angajați ai unor institute de sondare a opiniei publice din România (Aldea – CURS, Kivu – IMAS, Micu – CSOP, Chiribucă, Comșa, Moldovan – Metro Media Transilvania), participanți ei înșiși la programele de sondare din 2000 și că volumul este structurat în șapte eseuri care tratează aspecte tematice ale sondajelor realizate în vederea alegerilor generale din 2000.

În primul dintre ele, Kivu abordează tema utilizării frauduloase a sondajelor de opinie, însă, în opinia sa, cei ce poartă cea mai mare vină în astfel de situații sunt nu realizatorii sondajului, ci reprezentanții media care asigură extinderea și impactul concluziilor false ale acestor sondaje. Astfel, Kivu consideră că ar trebui adoptat un cod al eticii profesionale, susținut prin activitatea unor instituții care să atragă atenția publicului asupra sondajelor cu rezultate îndoioanelnice. În acest sens, în Addenda volumului se regăsește codul profesional propus de autori, cel elaborat de ICC (International Chamber of Commerce) și ESOMAR (European Society for Opinion and Market Research) în 1948 și folosit pe o scară foarte largă în comunitatea internațională. Acest cod stipulează într-o manieră foarte explicită drepturile și obligațiile cercetătorilor, clienților și chiar și pe cele ale respondenților implicați într-un sondaj.

Andra Aldea apropie discuția de analiza efectivă și, în esență ei, se apăracă asupra stării de spirit a românilor în perioada alegerilor. Concluziile sunt că înainte de alegerile din noiembrie 2000, în urma unei scăderi spectaculoase în perioada 1998-1999, starea generală de spirit s-a îmbunătățit, deși nu s-a apropiat de cotele foarte înalte atin-

Sondajele de opinie*

Sondajele de opinie și rezultatele lor controversate (sau nu) au stârnit nu o dată uimirea multora dintre noi. Cu toate acestea, puțini sunt cei care reușesc să evite cu succes toate capcanele ce se ivesc din lectura rezultatelor unui astfel de sondaj. Spre exemplu, concluzia

generalizată și ulterior negativ popularizată conform căreia în alegerile prezidențiale din anul 2000 din România tinerii l-ar fi votat pe Corneliu Vadim Tudor își pierde relevanța dacă se ia în considerare cota foarte scăzută de participare a tinerilor la votul din 2000.

Acesta este doar unul dintre subiectele ridicate de volumul în discuție. Pe lângă faptul că oferă cititorului un cadru care să-l ajute să poziționeze față de un sondaj de opinie, autorii, aşa cum relevă titlul, folosesc drept suport al discuției o parte din sondajele realizate

* *Sondajele de opinie. Mod de utilizare – Alegerile 2000. Prezentare și analiză*, Vintilă Mihăilescu (coordonator), Andra Aldea, Dan Chiribucă, Mircea Comșa, Mircea Kivu, Bogdan Micu, Călin Moldovan, București, Editura Paideia, 2001, 115 p.

se în perioada ulterioară alegerilor generale din 1996.

Mircea Kivu abordează problema segmentării electoratului și construiește portretul robot al alegătorului mediu al marilor partide și al candidaților lor la președinție. Aflăm astfel că voturile lui Ion Iliescu și ale PDSR-ului au venit din zone sărace (Moldova), în special rurale, de la persoane cu un nivel scăzut de educație și cu statut social redus, fiind, de asemenea, în general, persoane în vîrstă. PRM și Corneliu Vadim Tudor au fost preferați de locuitorii orașelor de mărime mică și mijlocie, oameni cu un nivel mediu de educație, statut social mediu și vîrstă medie. CDR, PNL și candidații lor, Mugur Isărescu și Theodor Stolojan, au fost votați de către elite, persoane din orașele mari, cu un nivel înalt de instrucție, cu un statut social înalt și, în general, tinere.

Bogdan Micu analizează consecvența electoratului românesc, de exemplu măsura în care români au fost dispuși să voteze pentru aceeași partid în cazul ambelor Camere ale Parlamentului sau în cazul Parlamentului și al opțiunii prezidențiale. Concluzia lui Micu este că partidele cu cei mai consecvenți electori au fost UDMR, PDSR și PRM. La polul opus, candidații la Președinție Petre Roman și Theodor Meleşcanu nu au fost votați de mai mult de 40% din alegătorii partidelor lor în alegerile legislative. O consecință extrem de importantă a acestui gen de studiu este schițarea modului de reprezentare a spațiului politic românesc de către electorat. Urmărește structura inconvenienței, și deci combinațiile pe care electorii le preferă, Bogdan Micu descoperă o axă UDMR vs. AN (Alianța Națională, incluzând PUNR), precum și grupul CDR2000 – PNL opus celui format din PD – PDSR, cu APR și PRM în imediata vecinătate a acestora din urmă.

În ce privește motivația votului, Chiribucă, Comșa și Moldoveanu arată în eseul lor că cel mai important determinant al opțiunilor electorilor a fost încrederea în partidul pe care îl votăm și nu în candidații acestuia, fie în cursa pentru Președinție, fie în cea pentru Parlament. S-a practicat votul negativ (vot ce presupune nu o atitudine față de candidatul votat, ci una față de adversarii săi), mai ales în al doilea tur al alegerilor prezidențiale (candidații rămași fiind Vadim Tudor și Iliescu). În ceea ce privește așteptările românilor la momentul votului, este important de știut că 25% din electoratul PDSR se opune procesului de privatizare, în timp ce același electorat PDSR este unul dintre cele mai puțin dispuse să facă sacrificii și să aștepte beneficiile reformei din România. Portretul liderului ideal în viziunea românilor se poate citi de asemenea: aproape de oameni, cinsti și cu experiență în conducere.

Eseul final, al coordonatorului volumului, Vintilă Mihăilescu, coagulează analizele anterioare într-o serie de caveat-uri pentru cititorul unui sondaj de opinie, aşa cum menționam anterior. Astfel, aflăm că un eșantion mai mare nu este neapărat unul mai bun, că aprecierea unui sondaj nu se poate face în absența unor detalii precise despre întrebările propriu-zise ale sondajului și despre populația studiată. În plus, cititorul trebuie să aibă în vedere și ceea ce sondajele nu pot luce în considerare și în consecință, limitele care se impun previziunilor lor. Este folosit exemplul preferinței pentru integrarea în NATO, care însă nu reflectă lipsa de informare a românilor despre consecințele acestui integrare, și deci nici locul acestui subiect în scara ierarhică a preferințelor (e.g. dacă sau nu respondenții ar prefera ajutoare de șomaj mai mari față de integrarea României în NATO).

Construcția demersului autorilor se constituie astfel în două planuri, cel metodologic fiind însoțit de cel al analizei propriu-zise a alegerilor din 2000. Acest din urmă scop al autorilor este menționat chiar în subtitlu și se relevă prin structura pe capitole a volumului, capitole ce urmăresc teme de analiză a alegerilor. Iată de ce nu putem admite că alegerile din 2000 au fost folosite exclusiv ca suport al perspectivei metodologice. Planul metodologic se dezvoltă într-o manieră care îl face extrem de clar și de util, aşa cum am menționat mai devreme, cititorului de sondaje, însă în legătură cu cel de al doilea plan observația mea este că își găsește utilitatea tocmai demonstrându-ne noi limite ale utilizării sondajelor de opinie în analizele politice. Astfel, analiza făcută alegerilor de către autori doar prin prisma sondajelor se dovedește a fi doar un prim pas al analizei politice a acestor alegeri. Datele despre variabilele sondajelor se dovedesc a fi incomplete din punct de vedere explicativ în absența datelor despre mediul care le determină variațiile, iar analiza alegerilor făcută aici se dovedește incompletă în condițiile uzului exclusiv al sondajelor drept instrumente. În concluzie, adresându-se acestei probleme a sondajelor, ceea ce reușește cu succes volumul de față în privința alegerilor din 2000 este să clarifice un prim pas al analizei lor politice.

Andrei POP

Vechea și noua propagandă politică*

Cartea lui Jean-Marie Domenach, *La propagande politique*, apărută la editura Institutul European din Iași, într-o traducere românească realizată de Dana și Dan Lungu, deși este o lucrare mai veche (prima ediție datează din 1950), prin tematica avută în vedere putem spune că se situează “în mijlocul prezentului”. Cu toate că propaganda politică în forma sa absolută, identificată de autor sub două tipuri majore, cel leninist și cel hitlerist, a dispărut, nu înseamnă că aceasta a fost “eradicată” și înlocuită în sistemele democratice cu o formă similară publicității. “Când este vorba de manipulare, spune Domenach, nici un secret nu se pierde și tehniciile se cumulează, nu se anulează. Propaganda este un mod de persuadare a maselor, al cărui stil se schimbă în funcție de situație. Este adevărat că noua propagandă împrumută mult din publicitate, dar privind mai îndepărăpe, și aceasta a împrumutat mult de la vechea propagandă” (p.21). Altfel spus, s-a modificat doar contextul social, regulile și tehniciile propagandei politice rămânând aceleași. Cât privește publicitatea, aceasta nu este decât una dintre cele două surse ale propagandei, cealaltă constituind-o ideologia politică.

Propaganda politică, aşa cum este înțeleasă de autor, este produsul secolului XX, odată cu apariția societății de masă și a mijloacelor de comunicare în masă. Domenach reia temele fundamentale ale teoriei societății de masă, conform căreia datorită industrializării și urbanizării individul este “smuls” din interiorul co-

* Jean-Marie Domenach, *Propaganda politică*, trad. din lb. franceză, Dana și Dan Lungu, Iași, Editura Institutul European, 2004.

munităților mici, specifice societății tradiționale, și este “aruncat” într-o “masă eterogenă” unde devine izolat și dezorientat. Cătunul sau parohia este înlocuită cu “cartierul impersonal”. În plan psiho-social se petrec modificări asemănătoare. Opiniile individuale, nemaifiind supuse influențelor grupurilor sociale din care individul făcea parte, rămân oarecum “suspendate” și prin aceasta suscepțibile de a fi determinate de opinia majoritară a “masei”. La această revoluție demografică și habituală autorul mai adaugă un element fundamental pentru constituirea “masei”, apariția statelor-națiuni. Individul, prin responsabilizarea sa în ceea ce privește participarea la viața publică, devine cetățean, iar opinia individuală, ca element al opiniei națiunii, reprezentă, cel puțin potențial, un factor de influență a deciziei politice. Această stare de fapt generează fenomenul propagandei politice prin care grupările politice încearcă să “dirigeze” opinia publică în anumite direcții. Instrumentul principal al propagandei politice sunt mijloacele de comunicare în masă. Atât modelul leninist cât și cel hitlerist au utilizat la maximum puterea noilor *media* pentru a influența opiniile unei masse constituite din indivizi izolați și, ca atare, expuși a se supune părerii majoritatii.

Pornind de la experiențele celor două tipuri amintite ale “vechii propagande”, Domenach încearcă să extragă un set de reguli generale, pe care însă nu le consideră ca “axiome științifice”. “*Propaganda politică nu este totuși o știință pe care am putea-o concentra în formule. În primul rând, ea utilizează mecanisme fiziole, psihice și ale inconștientului foarte complexe, dintre care*

multe sunt puțin cunoscute; în al doilea rând, principiile sale își au originea atât în empirism, cât și în știință.” (p.20-21). Astfel, sunt enumerate ca principii de funcționare a propagandei politice: “regula simplificării și a inamicului unic” (exprimarea clară și în mod simplificat a ideilor, folosirea de simboluri, sloganuri, lozinci, personalizarea propagandei, individualizarea adversarului), “regula deformării și a caricaturizării” (îndeosebi prin deformarea știrilor), “regula orchestrării” (repetiția neîncetată a temelor principale sub diverse prezenteri, în funcție de canalele de propagandă), “regula transferului” (exploatarea sentimentelor conșiente sau inconșiente ale maselor în sensul transferului acestora la nivelul temelor propagandei), “regula unanimității și contagiunii” (crearea unei unanimități prin dizolvarea opiniilor minoritare în opinia majoritară de masă).

Referindu-se la “noua propagandă”, Domenach consideră că fondul acesteia, deși folosește mai mult metodele publicității, este același cu al, vechii propagande”. Totuși efectele sunt diferite. În condițiile democrației, unde mijloacele de comunicare în masă sunt mai greu de “dirijat”, masele de indivizi expuse propagandei sunt mai restrânse, acestea fiind reprezentate de populația instabilă, nestructurată grupal, fără opinii bine precizate. Dimpotrivă, în cadrul grupurilor opinia “rezistă” propagandei. Modalitatea cea mai eficientă de luptă împotriva propagandei este, după autor, educația, informarea corectă a cetățenilor pentru ca aceștia să-și poată forma o opinie cât mai apropiată de cunoașterea realității. Acest lucru însă ține mai degrabă de o democrație perfectă, ideală, imposibil de atins în practică. Prin urmare, am putea formula o legitate generală a propagandei astfel: atâtă timp cât va exista cel puțin o opinie nchetărătă, va exista și propaganda politică.

Silviu SERBAN

Summary

2. *Editorial*

Romulus Brâncoveanu During the Campaign

5. *Internal Politics*

Paul Blendea

New Ideas, Politics and Elections

9. *International Politics*

Petru Dumitriu

The ONU Reform as will and representation

18.

Dan Oprescu

East (but also West, North, South & Co.)
of Eden

27. *Debates*

Marian Chiriac

Half way. The Restoration of the Properties of the Religious Cults

34.

Claudiu Herțeliu

Religion and the Organization of the Religious “Market”

38. *Recent History*

**Gabriel Catalan,
Mircea Stănescu**

Brief History of the Security

54. *Document*

Stelian Tănase

Lucrețiu Pătrășcanu

60. *Reviews*

Vlad Flonta

Critics of an *Insider*
Joseph E. Stiglitz, *Globalization. Hopes and Disillusions*

61.

Andrei Pop

Public Opinion Polls
Public Opinion Polls - 2000 Elections

63.

Silviu Șerban

Old and New Political Propaganda
Jean-Marie Domenach, *Political Propaganda*

În atenția cititorilor revistei Sfera Politicii

Începând cu numărul 101, revista *Sfera Politicii* poate fi procurată GRATUIT de la sediul Redacției noastre din Piața Amzei, nr. 13, et. 1 sau prin mandat poștal, doritorii trebuind, în acest caz, să achite doar taxele poștale.

Contact

E-mail: sferapoliticii@rdslink.ro

Tel./Fax: 021 312 84 96
021 212 76 61

În atenția colaboratorilor revistei Sfera Politicii

Materialele se vor trimite la adresa menționată în caseta redațională și vor avea următoarele caracteristici tehnice:

- font **Times New Roman**, mărimea **11 pt.**, diacritice;
- minim 1.500 de cuvinte sau 4.000 de caractere;
- maxim 4.500 cuvinte sau 12.000 caractere

